Nemeshegyi Péter

JÓ AZ ISTEN

tkk
teológiai kis-könyvtár

TEOLÓGIAI KISKÖNYVTÁR IV/5
Nemeshegyi Péter, Jó az Isten

NEMESHEGYI PÉTER

Jó az Isten

ÉLET KRISZTUSBAN

Róma 1981

A Teológiai Kiskönyvtár munkatársai különböző teológiai irányokhoz tartoznak; mindegyik saját módszerét követi, és saját nézeteit fejti ki. A szerkesztőbizottság nem törekszik arra, hogy a közös hit egységével megférő többféleséget elsimítsa, hiszen éppen az eltérő szemléletmódok egymást kiegészítő harmóniája adja meg a mai katolikus hittudomány hű képét.

Tipografia Ugo Detti - Via G. Savonarola, 1 - I - 00195 Roma

BEVEZETÉS

« Senki sem jó, csak az Isten » (*Mk* 10,18). *Jézus tette ezt a megdöbbentő kijelentést. Nem mintha Jézus csak rosszat látott volna az emberekben. Gyarlóságukat ugyan jól ismerte* (*Lk* 13,1-5), *azt is mondta, hogy « a jó ember jó kincséből jót hoz elő »* (*Mt* 12,35), *mint ahogy « a jó fa jó gyümölcsöt terem »* (*Mt* 7,17). *Jézus tehát jót is látott az emberekben, és annak látása mély örömmel töltötte el. És mégis: akármennyi jóság is van az emberekben, az mind semmi ahhoz a végtelen, forrásozó, túláradó jósághoz képest, melyet Jézus az Atyaistennek tulajdonít.*

Jézus nem sejtések alapján beszél így. « Én ismerem az Atyát » (*Jn* 8,55; *vö. Mt* 11,27) — *mondja Jézus, és ennek a közvetlen, tapasztalati ismeretnek az alapján jelenti ki: « jó az Isten ». Olyannyira jó, hogy a jóság mintegy kizárólagos meghatározása Isten lényének.*

Óriási jelentőségű kijelentés ez. Igaz, tele van a világ bajjal, búval, bűnnel, gonoszsággal, háborúval, gyűlölettel, öldökléssel, szenvedéssel. Egyéni tragédiák, nemzeti katasztrófák sorozata a történelem. Diadalokat ül az erőszak, hazugság, irígység, kapzsiság. A gyengék sorsa eltiportatás, kizsákmányolás, szolgaság. Az ég pedig hallgat. Mintha nem volna Isten; vagy ha van is, mintha nem törődnék a világgal, nem látná könnyünket, nem hallaná zokogásunkat.

Senki nem ismerte jobban a világon uralkodó rosszaságot, senki sem szenvedett tőle többet testében, lelkében, mint Jézus. És mégis, Jézus felénk kiáltja mély meggyőződésből fakadó szavát: « Jó az Isten! »

Igaz, nem először hangzott el ez a megrázó hitvallomás Isten választott népének történelmében. Izrael zsoltáraiban évszázadokon keresztül zengtek e szavak: « Magasztaljátok az Urat, mert jó, mert irgalma örökkévaló » (Zsolt 106,1; 107,1; 118,1.29; 136,1; 1*Krón* 16,34; 2*Krón* 5,13). *« Te jó vagy és jót osztogatsz » (Zsolt* 119,68) — *vallja az istenfélő költő. De teljes és csodálatos fényességében Isten jóságát csak Jézus mutatta meg az egész emberiségnek.*

A Teremtés könyve szerint Isten azután, hogy létet adott a teremtmények egyes osztályainak, mintegy rajtuk felejtette pillantását: « Isten látta, hogy ez jó » (*Ter* 1,3.10.13.19.22.25). *Amikor pedig az ember teremtésével befejeződik a világ teremtésének egész műve, e szavakkal fejezi ki a Szentírás Isten megelégedését: « Isten látta, hogy nagyon jó minden, amit alkotott »* (*Ter* 1,31). *Azonban, hogy ez tényleg így van, hogy tényleg « nagyon jó » ez a világmindenség, az csak akkor bizonyosodott be, amikor Betlehemben megszületett a teremtő Isten szeretetének legnagyobb ajándéka: az emberré lett Isten Fia. « Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda..., hogy üdvösséget szerezzen a világnak »* (*Jn* 3,16-17). *Jézusban testesült meg közöttünk az isteni jóság, kereszthalálában nyilvánult meg a bűnösöket megváltó isteni szeretet, feltámadásában valósult meg az isteni jóságból fakadó élet diadala. Így bizonyosodik be, hogy — amint Jézus hirdette — az Isten valóban jó és irgalma örökkévaló.*

Mindenki tudja, hogy mit jelent a « jóság ». Nincs nagyobb dicséret, mintha valakiről azt mondják: « jó férj », « jó édesanya », « jó ember ». A jó ember közelében jól érezzük magunkat, biztonságban vagyunk. A jó embertől csak jót várhatunk. A jó ember nem a maga számára él, hanem mások számára; nem magának harácsol, hanem másokkal osztozik. A jó ember az élet barát-

ja, szereti az életet, ápolja az életet, nemcsak magában, hanem mindenkiben. A jó embernek nyitott a szíve, árad belőle a jóság. Jól esik megszorítani a jó ember kezét, mert meleg ez a kéz és biztonságos. A jó emberre számítani lehet: nem hagy el, nem csal meg; tiszta szívből boldogságunkat kívánja.

Amikor Jézus azt mondja, hogy « jó az Isten », amikor egész létével megmutatja, hogy jó az Isten, amikor mi is hálás, hivő szívvel utána mondjuk, hogy « jó az Isten », akkor ilyen jóságot vallunk, a végtelenségig felfokozott értelemben, Istenről. A Szentírás szerint Isten « az élet barátja » (Bölcs 11,26). *Nem azért teremtette az élőlényeket, hogy elpusztuljanak, hanem hogy éljenek. Mert Isten « nem leli örömét az élők pusztulásában. Hisz mindent azért teremtett, hogy legyen »* (Bölcs 1, 13-14). *A bűnös ember pusztulását sem kívánja az Isten. Inkább annak örül, « ha az istentelen letér útjáról és él »* (Ez 33,11).

A mi Istenünk élő Isten. Élete pedig: jóság és szeretet. E világot is azért teremtette, hogy megsokasodjék az élők száma. Ezeknek a teremtett élőlényeknek az élete is akkor teljesedik ki, amikor áthatja azt a jóság és a szeretet. Ezért tette és teszi Isten azt a csodát, hogy saját életét oltja bele az általa teremtett világba. E látható világ életfolyamának csúcspontján megjelenik az ember, akinek bensejét Isten olyan tágra teremtette, hogy belefér a végtelenség. Az embernek lelke, szíve, értelme, akarata van: tud ismerni, akarni, hinni, szeretni, megnyílni, önmagát odaadni, szeretetben eggyé lenni. A jóság: megnyílás, önátadás, egyesülés. A jó Isten megnyitja életének tengerét az emberiség felé, odaadja önmagát, egyesül az emberrel. Azért teremtette az ember bensejét oly tágasra, hogy maga töltse be végtelen életével, szeretetével, örömével.

Az Istennek ez a csodálatos önátadása képezi a keresztény hit három alapvető misztériumát. Isten első önátadása: *a Fiúisten megtestesülése. Megjelenik a világ szinpadán a világ alkotója. Egy emberi életben, születésétől kereszthalálig és a halálon keresztüli feltámadásig, megvalósítja a világban Isten szeretetét, kinyilatkoztatja egész létével, hogy milyen végtelenül jó az Isten, hiszen aki Jézust látja, a benne tükröződő Atyát ismeri meg* (*Jn* 14,9). *Ugyanakkor kinyilatkoztatja Jézus életével, halálával és feltámadásával, hogy milyen az Isten képmására alkotott ember valódi formája. Benne lett az emberi élet a határtalan szeretet virágtengerévé. Azért indul halálába Jézus, mert így tudja meg a világ, hogy szereti az Atyát* (*Jn* 14,31), *és « mert szerette övéit, akik a világban maradtak, mindvégig szerette őket »* (*Jn* 13,1). *Ez a szeretet olyan erős, hogy túlnő a halálon: Jézus halála után is örökké él; feltámasztotta az Atya és jobbjára ültette, hogy mindent magához vonzzon. Mert Jézus nem önmagáért jött közénk, hanem « érettünk emberekért és a mi üdvösségünkért »* (*Niceakonstantinápolyi hitvallás*). *« Megtestesülése által az Isten Fia valamiképen minden emberrel egyesült »* (*GS* 22). *Jézus mindenkiért halt meg* (*2Kor* 5,14), *Mindenkiért támadt föl. Azért lett az Isten Fia Mária fia, hogy minden ember ebbe az egyszülött Fiúba foglalva (« filii in Filio » GS* 22) *az Atyaisten gyermekévé legyen, életében és szeretetében részesüljön.*

Itt jelenik meg Isten második önátadásának *misztériuma: Szentlélek küldetése. A Szentlélek az Atya és a Fiú közös és kölcsönös szeretete. Ezt a Szentlelket árasztja az Atya Jézus fogantatásának első pillanatától kezdve az emberré lett Fiú emberi szívébe. Ez a Szentlélek súgja Jézusnak, szívének legmélyén, az Atya üzenetét: « Te vagy az én szeretett Fiam »* (*Mk* 1,10-11). *Ez a Szentlélek a forrása Jézus válaszának: « Igen,*

Atyám » (*Mt* 11,26). *Ez a Lélek Jézus egész emberi életének rúgója. Ez által az* « *örök Lélek* » *által adta Jézus saját magát tiszta áldozatul az Istennek* » (*Zsid* 9,14) *a keresztfán. Ez által a Lélek által támasztja fel őt az Atya* (*vö. Róm* 8,11). *Annyira áthatja ez a Szentlélek a feltámadt Krisztus egész lényét, hogy őt magát* « *éltető Lélek* »*-nek nevezi a Szentírás* (1*Kor* 15,45).

Ezt a Lelket, az Atyaisten leheletét és saját leheletét adja Jézus minekünk. Ez a Szentlélek az Atyaisten pünkösdi ajándéka (*Lk* 24,48; *Csel* 1,8; 2,1-4.38) *és a feltámadt Jézusnak belénk lehelt lehelete* (*Jn* 20,22). *Jézus kérésére küldi belénk Lelkét az Atya* (*Jn* 14,16); *az Atyához visszatérve küldi hozzánk ezt a Lelket Jézus* (*Jn* 15, 26). *Egyszóval, az Atya és a Fiú adják nekünk közös leheletüket, hogy velük együtt lélegezzünk, velük együtt szeressünk, velük együtt éljünk. Mert a Szentlélek-Isten: szeretet és élet. Aki a Szentlelket befogadja, Jézussal egyesül,* « *egy lélek vele* » (1*Kor* 6,17), *hiszen Jézus és a Szentlélek elválaszthatatlan. Az ilyen ember a Szentlélek temploma* (1*Kor* 3,16), *szereti Jézust, örömmel és hálával járja Jézus szeretet-parancsolatának útját, tudja, hogy hozzá jött és benne lakik az Atya és a Fiú* (*Jn* 14, 23), *hiszi, hogy már át is ment* « *a halálból az életre* » (*Jn* 5,24). *Igaz, egy nap meg fog halni ő is, de Isten majd életre kelti halandó testét a benne lakó Lélek által* (*Róm* 8,11), *hogy így* « *Isten legyen minden mindenben* » (1*Kor* 15,28), *a szeretet legyen minden mindenben.*

A Fiú küldetésének misztériuma, a Szentlélek küldetésének misztériuma: e két misztérium mögött rejtőzik, mint annak forrása, a keresztény hit harmadik *és legmélyebb misztériuma: a Szentháromság titka. Jézus küldetésének és a Szentlélek küldetésének megtapasztalása által értették meg az apostolok és az ősegyház hívői, hogy Izrael egy Istene nem magányos Isten. Az egy Istennek örök élete: örök* önátadás, *szeretet, megnyílás,*

egyesülés. Az istenség forrása az Atya, aki mint önátadó jóság szüli örök Igéjét, Bölcsességét, Képmását: a Fiút. Az Atya mindent odaadó összeretet; a Fiú az Atyától származó és az Atyához forduló, mindent hálásan viszonzó és visszaadó szeretet. Kettőjuk közös és kölcsönös szeretetkapcsa pedig a Szentlélek: egy Lélek a Kettőben, az Isten harmóniája.

Oly mély titok ez az isteni lét, hogy kifejezésére minden szó elégtelen. De ez a kifürkészhetetlen homályba burkolt végtelen titok: minden problémánkat megvilágosító fényesség. Mert *az Isten Szentháromság, önátadó szeretet,* azért *van egy Fiú, aki mint az Isten önátadásának kifejezője érettünk emberré lett;* azért *van egy Szentlélek, aki mint az Atya és a Fiú szeretetének kapcsa az embereket az Atya fiainak népévé, Krisztus testének tagjává és a Szentlélek templomává teszi* (*LG* 17). Mert *három személyben egy az Isten,* azért *akarja, hogy mi emberek sokan legyünk és eggyé váljunk.* Mert *az Isten élete önátadó, egymásba nyíló, egyesülő szeretet,* azért *tanít minket Fia által, indít Lelke által ilyen szeretetre, hogy mi is éljünk.* Mert *az Isten ilyen csodálatos értelemben örökké jó,* azért *nyilvánította ki magát jónak a világ teremtése, az ember teremtése, Fiának és Lelkének küldetése által.* Mert *az Isten jó,* azért *mondja nekünk Jézus:* « *Legyetek irgalmasok, amint Atyátok is irgalmas* » (*Lk* 6,36); « *szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket* » (*Jn* 13,34).

Joggal mondhatjuk, hogy a keresztény teológia a maga egészében az Isten jóságáról való elmélkedés. A Szentháromság-tan az isteni jóság ősmisztériumáról szól; a krisztológia tárgyalja ennek a jóságnak legnagyobb megnyilvánulását, Jézus Krisztus személyét és művét. Jézus személyéből és művéből fakad a Szentlélek küldetése, az isteni jóságnak ez az egyetemes kiáradása. Erről a harmadik témáról szól ez a kis könyv. *Vagyis ar-*

ról szándékozunk elmélkedni, hogy miképpen árad ki ránk a krisztusi élet a Szentlélek küldetése által, miképpen ragad ki az Isten jósága a bűn és halál hatalmából, miképpen oltódik belénk az isteni élet, melyek ennek az életnek működései, hová vezet áramlása. Az Egyházról és a szentségekről szóló tan is ezt a témát tárgyalja, de főképpen annak közösségi, szervezeti elemeit emeli ki. Ezért mi e könyvben főképpen azt fogjuk megvizsgálni, hogy a Szentlélek által táplált élet miképpen valósul meg és bontakozik ki minden egyes emberben. Óvakodnunk kell persze attól, hogy szem elől tévesszük ennek az életnek közösségi, egyházi, szentségi vonatkozásait. A keresztény élet lényegéből kifolyólag közösségi, egyházi, a szentségek által táplált élet. Ezt sohasem szabad figyelmen kívül hagynunk. De ugyanolyan fontos, hogy jól megértsük, hogy mit művel ez az élet minden egyes emberben. Így tárul ki bámuló szemünk előtt az Isten jóságának csodája. Azé az Istené, aki irgalmaz a bűnösöknek (*Mt* 9,13), életre kelti a halottakat (*Róm* 4,17) és túláradó örömét leli tékozló fiának megtalálásában (*Lk* 15,24).

A katolikus teológiában a most leírt témakörrel foglalkozó tudomány-ágat « kegyelemtan »-nak szokták nevezni. Szent Pál leveleiben ugyanis a charis (kegyelem) szó fejezi ki a leggyakrabban Isten megbocsátó szeretetének azt a csodálatos kiáradását, amely Jézus halála és feltámadása, valamint a Szentlélek küldetése által valósult meg. A páli szövegek nagy többségében a charis szó Isten ingyenes jóságát, irgalmát jelenti. Ez a jóság, ez az irgalom nyilvánul meg abban, hogy az Isten a bűnös világ megmentésére odaadta saját Fiát, Krisztusra való tekintettel megbocsátja bűneinket, szeretett gyermekeivé fogad és részesít saját Fia örökségében. Istennek ez az irgalma: teremtő erő. Ezért nevezi Pál több ízben azt a megújulást, azokat az adományokat is charis-

nak vagy charismá-*nak, melyek ebből az isteni irgalomból fakadnak és « új emberré » változtatnak bennünket* (*Róm* 1,5; 5,1-2.17; 1*Tessz* 2,13; 5,18; 1*Kor* 1,4 stb.).

A hittudomány történetében, főképp a nyugat-európai egyházban, az emberek figyelme mindinkább ezekre a kegyelmi adományokra (« *teremtett kegyelmek* ») *irányult és meglehetősen bonyolult elméletekhez vezetett. Hűségesebben követjük Szent Pált, ha figyelmünket inkább ezeknek a különböző « kegyelmeknek »* egyetlen forrására, az Isten irgalmas jóságára fordítjuk. *Az alapvető « kegyelem »: a kegyelmes, irgalmas, önmagát nekünk adó és bennünket önmagával egyesítő Isten, Atya, Fiú és Szentlélek. A modern teológiában ez a szemléletmód vált ismét uralkodóvá és mi is ezt követjük.*

Sőt egy lépéssel tovább megyünk. Vagyis nem tartjuk kívánatosnak, hogy ennek az egész témakörnek tárgyalását a « kegyelem » szó köré csoportosítsuk. Először is, azt a valóságot, melyet Pál charis-*nak nevez, a Szentírás egyéb könyvei, sőt maga Pál is, számos egyéb szóval is jelöli. Jézus maga nem használta tanításában a « kegyelem » szót; nála az « Isten országa » felel meg körülbelül annak, amit Pál kegyelemnek nevez. János irataiban a* charis *szó nagyon ritka; őnála az « élet » szó fejezi ki az Isten jóságának kiáradását. Így tehát nem helyes, hogy csak az* egy « *kegyelem* » *szót részesítsük előnyben és valamennyi más kifejezést csupán annak magyarázataként értelmezzünk. A « kegyelem » szó, bármennyire fontos is, egy a sok közül, és megbomlik a magyarázat egyensúlya, ha ez az egy szó elnyomja a többit.*

Van még egy második ok is, amely arra indít, hogy ne a « kegyelem » szót tegyük fejtegetéseink középpontjává. Ez az ok a mai szóhasználaton alapszik. Ugyanis, míg a görög charis *szónak Szent Pál idejében a mindennapi életben is használatos, sokoldalú és vonzó jelentése*

volt (1. *jóindulat, másokat megörvendeztető és kitüntető kegyesség;* 2. *ilyen jóindulatból származó adomány;* 3. *szépség, báj;* 4. *hála*), *addig a mai szóhasználatban a* « *kegyelem* » *szó szinte csak törvényszéki eljárással kapcsolatban* (« *kegyelmi kérvény* » *stb.*), *és mint vallási szakkifejezés fordul elő. Persze, föl lehet tölteni ezt a szakkifejezést a Szentírás és szenthagyomány által kinyilvánított csodálatos valóság kincseivel, de önmagában véve a* « *kegyelem* » *szó a mai ember számára nem idézi föl ezt a gazdag tartalmat. Sőt igazi, mély megértés nélküli, gyakori használata sajnálatos félreértésekre adhat alkalmat. Ezért, bár a* « *kegyelem* » *szót nem fogjuk kerülni, mégis jobbnak tartottuk, hogy ne vegyük be könyvünk címébe, és fejtegetéseinkben is arra fogunk törekedni, hogy necsak ezen az egy hangszínen, hanem a Szentírás és szenthagyomány zenekarán keresztül felénk csengő valamennyi hangszínen szólaltassuk meg az Isten jóságának csodálatos szimfóniáját. E szimfóniának sok motívuma van, de a két legfontosabb vezérmotívum*: szeretet és élet. *Ezek csengenek már az evangéliumban; ezek visszhangzanak minden kor szentjeinek lelkében. Ők tudták, hogy csak a szeretet számít, és hogy csak a szeretet erősebb a halálnál, mert* « *Isten szeretet, és aki kitart a szeretetben, az az Istenben marad, s az Isten őbenne* » (1*Jn* 4,16).

Fejtegetéseinket egy bevezető résszel kezdjük: *azok ról az élményekről beszélünk, melyek megsejtetik minden emberrel, hogy minden lét gyökerénél valami nagy jóság titka rejtőzködik. Könyvünk következő részében a Szentírás kincseskamráját tárjuk fel*: *azt szemléljük, hogy miként hirdeti fennszóval az Ószövetség, maga Jézus, Szent Pál és Szent János, az Isten irgalmas jóságát. Ezután belepillantunk az ókori egyház szent egyházatyáinak gondolatvilágába, akik a szentírási kinyilatkoztatásra hangolt szívvel énekelték, számos változatban, az isteni*

jóság himnuszát; majd pedig fővonalaiban ismertetjük a kegyelemtan további fejlődését a történelem folyamán, kiemelve azokat a pontokat, melyek szükségesek vagy hasznosak arra, hogy jobban megértsük az Isten jóságának csodáját. Könyvünk utolsó részében pedig igyekszünk, a mai hittudomány alapirányát követve, egy összefoglaló képet nyújtani a kegyelmi élet valóságáról.

A hittudomány célja nem pusztán ismeret-gyarapítás. Szépen mondja a középkor nagy ferences hittudósa, Szent Bonaventura: « *A teológia főcélja az, hogy* jókká legyünk » (*ut boni fiamus*) (In 4 Libros Sent., *L.1, prooem., qu. III*). *Ha ez áll a hittudomány minden ágára, egész különösen áll az isteni jóság teológiájára. Azért szemléljük az Isten jóságát, hogy mi is jókká legyünk. De csak akkor leszünk jók, ha ráhagyatkozunk az irgalmas Isten kegyelmére, és hagyjuk, hogy életünk egybefolyjék az isteni jóság nagy folyamával. Hit és bizalom, hála és köszönet: ebből fakad jóság és szeretet, öröm és élet. Zárjuk tehát ezt a bevezetést a kegyelem nagy mesterének, Szent Ágostonnak szavaival, melyekkel erre a bizalomra buzdít bennünket:*

"« *Boldog az ember, aki reményét az Úrba veti* » (*Zsolt* 40,5). *Bizzátok az Úrra minden gondotokat, vessétek belé reményeteket. Megtesz ő majd mindent, ami számotokra szükséges. Miért nyugtalankodtok? Miért akartok ti magatok sorsotokról gondoskodni? Teremtőtök, az Isten viseli gondotokat! Gondotokat viselte még mielőtt léteztetek volna. Mennyivel inkább gondotokat viseli most, amikor már azzá lettetek, amivé Ő akart tenni benneteket. Már hivők vagytok. Már az igazság útját járjátok. Azt gondoljátok talán, hogy az Isten,* « *aki fölkelti napját jókra is, gonoszokra is, és esőt ad igazaknak is, bűnösöknek is* » (*Mt* 5,45) *nem törődik veletek? Ti már igazak lettetek, a hitből éltek. Megtörténhetnék-e az, hogy az Isten nem törődik veletek, hogy el-*

hagy, hogy magára hagy benneteket? Szó sincs róla! Az Isten gondoskodik rólatok; mindent megad nektek, amire szükségetek van és távol tart mindent, ami károtokra szolgálna... Az Úr viseli gondotokat; érezzétek magatokat biztonságban. Maga a Teremtő hordoz benneteket; ne essetek ki Alkotótok kezéből. Ha kiestek, összezúzzátok magatokat. A jó akarat által maradtok meg az Isten kezében. Mondjátok: « *Legyen meg az Isten akarata* ». *Ő maga fog tartani titeket; Ő maga fog tenyerében hordozni titeket. Vessétek magatokat az Isten kebelére. Ne gondoljátok, hogy az Isten kebele valami üresség; ne gondoljátok, hogy ha az Isten kebelére vetitek magatokat, űrbe zuhantok. Maga az Isten mondta*: « *Én betöltöm az eget és a földet* » (*Jer* 23,24). *Sehol sem hagy cserben benneteket.*" (Enarrationes in Psalmos 39, *n.* 27).

VÁLOGATOTT IRODALOM

I. *Rendszerező művek*

(1) *Általános művek*

Első tájékoztatást a nagy hittudományi lexikonok címszavai nyújtanak. Például:

Lexikon für Theologie und Kirche: « Gnade », « Heiligmachende Gnade » címszavak.

Sacramentum Mundi: « Gnade » « Selbstmitteilung Gottes » címszavak.

Handbuch theologischer Grundbegriffe (H. Fries): « Gnade », Heiliger Geist » címszavak.

Dictionnaire de la Bible, Supplément: « Grâce », « Justice » címszavak.

Catholicisme: « Grâce » címszó.

Dictionnaire de Spiritualité: « Grâce » címszó.

Biblikus Teológiai Szótár (X. Léon-Dufour): « Kegyelem », « Lélek », « Élet », « Megigazulás », « Szeretet », « Irgalmasság » címszavak.

Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament (G. Kittel): « Charis », « Eleōs », « Pneuma » címszavak.

A kegyelemtan egészét tárgyaló művek:

Flick, M. - Alszeghy, Z., Il Vangelo della Grazia, Firenze 1964. - A legjobb modern kegyelemtanok egyike. A kegyelmi életet mint az Isten és az ember személyes barátságát értelmezi.

Fortmann, E.J. (szerk.), The Theology of Man and Grace. Readings in the Theology of Grace, Milwaukee 1966. - Különböző irányú szerzők műveiből közöl igen hasznos szemelvényeket.

Fransen, P., De Genade: Leven en werkelijkeheid, Antwerpen - 1959 (angolul: The New Life of Grace, London ^{2}1971.)

Fransen, P., Gods genade en de mens, Antwerpen 1959 (angolul: Divine Grace and Man, New York 1962; németül: Gnade und Auftrag, Wien 1961). - Az isteni kegyelmet személyek közötti viszonyként magyarázó, jól érthető művek, de kissé egyoldalúak.

Greshake, G., Geschenkte Freiheit. Einführung in die Gnadenlehre, Freiburg- Basel-Wien 1977. - Jó áttekintést ad, de rövidsége miatt nem elégíti ki az olvasót.

Gross, H., Mussner, F., Fransen, P., Löhrer, M., Pesch, H.O., « Gottes Gnadenhandeln »: Mysterium Salutis. Grundriss heilsgeschichtlicher Dogmatik, Band IV/2, Einsiedeln-Zürich-Köln 1973, 595-984 oldal. - A hittudomány legújabb eredményeit figyelembe vevő, igen részletes mű. Minthogy azonban több szerző műve, nem nyújt egységes képet.

(2) *Egyes kérdések*

Alfaro, J., Lo natural y lo sobrenatural, Madríd 1952. - Az embernek mint « teremtett személy »-nek fogalmából kiindulva fejti ki a « természet » és a « természetfölötti » megkülönböztetését és szoros kapcsolatát.

de Lubac, H., Le mystère du surnaturel, Paris 1965. - A « természet » és a « természetfölötti kegyelem » szoros kapcsolatát kimutató alapvető tanulmány. A szerző e művében szabatosabban kifejti és félreértésektől megvédi azt a felfogást, melyet « Surnaturel » című, 1946-ban megjelent könyvében tett először közzé.

Mersch, É., Le corps mystique du Christ. Études de théologie historique, Bruges 1951.

Mersch, É., Filii in Filio: Théologie du Corps Mystique, Paris ^{2}1946. - A fiatalon a második világháború áldozatává lett szerzőnek ez az életműve a Krisztus titokzatos testéről szóló tan alapján fejti ki nagyon szépen a kereszténység lényegét. A II. Vatikáni Zsinatra gyakorolt jelentős befolyást.

Mühlen, H., Una mystica Persona. Die Kirche als das Mysterium der heilsgeschichtlichen Identität des Heiligen Geistes in Christus und den Christen, Paderborn ^{3}1968.

Mühlen, H., Der Heilige Geist als Person. Beitrag zur Frage nach der dem Heiligen Geiste eigentümlichen Funktion in

der Trinität, bei der Inkarnation und im Gnadenbund, Münster, 1963. - A Szentírás alapos ismeretéről és éleselméjű rendszerező képességről tanúskodó alapvető művek a Szentlélek üdvtörténeti szerepéről.

Rahner, K., Grundkurs des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums, Freiburg-Basel-Wien 1976. - A szerző kegyelemtanának alapgondolata, az Isten szerető önközlése (Selbstmitteilung Gottes), igen nagy hatást gyakorolt az egész mai teológiára és így a II. Vatikáni Zsinatra is. Rahner szinte valamennyi művében feltűnik ez a felfogás. Rövid összefoglalását megtalálhatjuk a szerző itt idézett rendszerező művének 122-177. oldalán.

Rahner, K., « Zur scholastischen Begrifflichkeit der ungeschaffenen Gnade »: Schriften zur Theologie I, Einsiedeln ^{5}1961, 347-365. oldal. - A szerző alapfelfogását a skolasztikus bölcselet és teológia fogalmaival kifejező alapvető tanulmány.

Willig, I., Geschaffene und ungeschaffene Gnade. Bibeltheologische Fundierung und systematische Erörterung, Münster 1964. - A Krisztussal való egyesülést fejtegető, igen alapos mű.

Schillebeeckx, E., Gerechtigkeid en liefde. Genade en bevrijding, 1977 (németül: Christus und die Christen. Die Geschichte einer Lebenspraxis, Freiburg-Basel-Wien 1977). - Igen részletes tanulmány. Főképpen a Szentírás egyes könyveinek az isteni kegyelemről és a keresztény életről szóló tanítását elemzi, és azt a mai társadalom kérdéseire alkalmazza. Meglátásokban gazdag mű, de nehezen áttekinthető.

Boff, L., A Graça libertadora no mundo, Petropolis 1976. - A braziliai kereszténység sajátos helyzetét figyelembe vevő, igen értékes mű. Ez a kegyelemtan szoros kapcsolatban áll az élettel, fiatalos lelkesedéssel megírt mű, és számos új szempontot nyújt.

Segundo, J.L., Grace and the Human Condition. A Theology for Artisans of a New Humanity II, Maryknoll NY 1973 (spanyol eredeti: Buenos Aires 1968). A dél-amerikai « felszabadítás-teológiá »-nak szempontjából írott mű. Érdekes, de egyoldalú.

Trütsch, J., SS. Trinitatis inhabitatio apud theologos recentiores, Trento 1949. - Az Isten bennünk lakásáról szóló modern magyarázatokat áttekinthető formában mutatja be.

Farrelly, M.J., Predestination, Grace and Freewill, Westminster Md. 1964. - A görög egyházatyák felfogásához visszatérő rendszerező tanulmány, számos új meglátással.

II. *Szentírástudományi művek*

Durrwell, F.X., La résurrection de Jésus, mystère de salut, Paris [10]1976. - E szentírás-teológiai mű első kiadása 1950-ben jelent meg és már elővételezi a II. Vatikáni Zsinat tanítását. Valamennyi világnyelvre lefordították. A 10. kiadást a szerző, lényegének megtartásával, alaposan átdolgozta a szentírástudomány újabb eredményeinek figyelembevételével.

Cerfaux, L., Le chrétien dans la théologie paulinienne, Paris 1962. - A szerző Szent Pál gondolatvilágának egyik legjobb ismerője. Pál krisztustanáról és egyháztanáról szóló művei mellett az itt idézett mű is kiváló alkotás.

de la Potterie, I. - Lyonnet, S., La vie selon l'Esprit. Condition du chrétien, Paris 1965. - Kiváló tanulmány-kötet. Főképp Lyonnet-nek « Liberté chrétienne et loi de l'Esprit selon saint Paul » című dolgozata (169-195. oldal) fontos Pál kegyelemfelfogásának és erkölcstanának megértéséhez.

Marchel, W., Abba, Père, Roma 1963. - Az istengyermekségről szóló szentírási tanítást szépen elemzi.

III. *Történeti munkák*

Rondet, H., Gratia Christi. Essai d'histoire du dogme et de théologie dogmatique, Paris 1946. - A kegyelemtan történetét rövid, áttekinthető és okos módon mutatja be.

Lot-Borodin, M. La déification de l'homme, Paris 1970. - Már előzőleg cikksorozat formájában megjelent tanulmányát foglalja magában ez a mű. Szerzője a keleti egyházi kegyelemtanát mély átélésből kiindulva fejti ki.

A Dictionnaire de Spiritualité « Divinisation » címszava alatt É. des Places és más szakemberek tollából való kiváló tanulmányokat találunk.

Chéné, J., La théologie de saint Augustin. Grâce et prédestination, Le Puy 1961. - Ágoston kegyelemtanának jó ismertetése.

Greshake, G., Gnade als konkrete Freiheit. Eine Untersuchung zur Gnadenlehre des Pelagius, Mainz 1972. - A Pelagius felfogásában található értékes elemeket is figyelembe vevő, alapos tanulmány.

Küng, H., Rechtfertigung. Die Lehre Karl Barths und eine katholische Besinnung, Einsiedeln 1957. - Nemcsak mint Barth felfogásának ismertetése, hanem mint egy katolikus kegyelemtan kifejtése is kiváló alkotás.

Krisztus evangéliuma: Isten jóságának örömhíre. Ez borítja fénybe a bűn, szenvedés és halál árnyékába burkolt emberi élet megoldhatatlan problémáit. Azonban tévedés volna azt állítani, hogy az ember evilági életében *csak* sötétséget tapasztal. A teremtő Isten jóságának csillagfénye átcsillan életünk egét burkoló sötét felhőkön; a megváltó Isten jóságából áradó Szentlélek ösztökélése belopódzik minden emberi szív rejtekébe. Ezért, bármennyire is « siralom völgye » e világ, nincs olyan emberi élet, melyben ne fordulna elő, legalábbis burkolt formában, az Isten jóságának, kegyelmének, irgalmasságának *tapasztalata.* Ezek a tapasztalatok sokszor nehezen értelmezhetők, és a világ sötétségét éreztető számos ellentapasztalat akadályozza az embert abban, hogy rájuk hagyatkozzék. Mégis ezek a tapasztalatok a legfontosabbak emberi életünkben. Ugyanis itt érintkezünk minden valóság legmélyebb forrásával. Idézzünk föl példaképpen néhány ilyen tapasztalatot.

1. *A szépség üzenete*

Szinte minden ember életében előfordul a szépség megtapasztalása. Az emberek fogékonyságának, érzésvilágának különbözősége miatt egyénenként változó ez a szépség-élmény. De ha mindegyikünk visszatekint eddigi életére, bizonyosan felmerülnek bennünk valami nagy szépség mély megtapasztalásából származó örömök emlékei. Sok ember számára a *természet szépségének* megtapasztalása nyújt ilyen élményt.

Amikor a nagy magyar Alföldön beköszönt az est, fák, virágok, fű és föld sokszínű táncos zaja elcsitul,

rájuk szitál az öblös ég mély boltjából a kék. Csak a magasban világít még, halvány rózsaszín, lila színben néhány csendesen úszó felhőfoszlány. A látóhatáron sötétlő jegenyesor felé tárul a szántó, a róna. Nagy-nagy béke, végtelenség. Minden nyugalomra tér és várja, hogy kigyúljanak az égi pásztortüzek, megjelenjék a nagyszemű esthajnal-csillag és millió ezüstfényű, hunyorgató, felénk integető testvére. Csend, csend, csak a fűben zenél kicsi kántorok kara, az örökké szálló tücsökmuzsika. Nem éreztük-e meg ilyenkor, hogy valami végtelen és örök békesség öleli át a mindenséget?

Vagy volt talán úgy, hogy megálltunk elmerengve egy nagy hársfa előtt. Mélyzöld lombja zengett-zsongott az enyhe szélben. A rezgő ágak és lombok között átcsillogott a napsugár, átvillant az ég. Ezer méh és mindenféle bogárka zarándokolt a hársfához, csupa zümmögés volt az egész fa, mintha ezernyi kis hegedűs húzta volna a nótát. Apró élőlények serege szívta a hársfa pompájából életét, örömét, Azután pedig útrakeltek; mézzel megrakodva, gyönyörűséggel eltelve fúrták bele magukat a levegőbe, a tágas kék égboltozatba. A hársfa pedig csak állt, mint némán virrasztó, oltalmazó árnyék az éjszaka sötétségében, mint pírban égő arccal ébredő leányka a hajnali nap első sugarában, mint árnyas otthont nyújtó édesanya a déli verőfényben, mint csendes vágy és könnyes reménység este, amikor a nyugaton lehanyatló nap búcsúzó fénye koronája tetején játszadozott. Nem szökött-e már könny a szemünkbe, amikor az ilyen hársfa alatt álltunk, a hála könnye, hogy létezik ilyen szépség, ilyen nagy, csendes élet? Nem fogott-e el bennünket ilyenkor az előérzet, hogy az olyan világban, ahol ilyen hársfák teremnek, az utolsó szó nem a véletlené, nem is a gonoszságé, hanem az irgalmasságé és jóságé?

Az is biztosan megesett már velünk, hogy ránk mosolygott egy kis *gyermek*. Pufók, friss arcocskáján az élet pírja, szája, mosolyra húzódik, szemét, azt mély, tiszta, ragyogó, égszinkék vagy mélybarna szempárt ránknyitja korlátlan bizalommal. Ebben a szempárban tükröződik a gyermek lelke, annak érintetlen hamvassága, áttetsző tisztasága. Milyen csoda a gyermek! Milyen remekmű! Milyen túláradó élet! Milyen megújulás! Nagyon érzéketlen embernek kell lennie annak, aki nem mosolyogja el magát láttán, nem segíti a veszélyben, nem örül létének. Milyen lehet annak a világnak a végső oka, amelyben mindig újra meg újra megjelennek, kis angyalként alusznak, csikóként ugrándoznak, cicaként huncutkodnak, sírnak, nevetnek, hozzánk bújnak a gyerekek? Csak jó lehet Az, akinek jóvoltából gyerekek vannak a világon.

Vagy emlékezzünk vissza első *szerelmünkre*, amikor megjelent életünkben valaki, aki mindennél fontosabb lett számunkra, amikor — legalábbis egy ideig — szentül meg voltunk győződve arról, hogy « csak egy kislány (vagy legény) van a világon », boldogan állapítottuk meg, hogy « az is az én édes galambom », és mélyen elcsodálkoztunk azon, hogy « a jó Isten jaj de nagyon szerethet, hogy énnékem adott tégedet ». Nemcsak a szeretett kislány (vagy legény) hajának színe, szemének csillogása, hangjának csengése töltött el boldogsággal, hanem a szerelem fényében átváltozott az egész világ: mintha még az ég is fényesebb, a nap is ragyogóbb, a rózsák is pirosabbak, a madarak is hangosabbak lennének. Az egész világ mintha hajnalpírba lett volna burkolva és két szív összecsengésében megéltük, hogy jó volt megszületni, szép élni. Nem éreztük-e ilyenkor, hogy Olyasvalaki a világmindenség Teremtője, akinek kedve telik az emberek örömében és boldogságában?

Idézzünk fel egy másik élményt: talán megesett már velünk, hogy önfeledten elmerültünk a *zene* tengerében. Talán egyszerű népdal volt, mint a « Tavaszi szél vizet áraszt » csodálatos melódiája, talán valami népszerű modern ének, vagy talán a nagy klasszikus mesterek, Bach, Mozart vagy mások zenéje. Eltűnt körülöttünk a világ; csak mi maradtunk és a bennünk visszhangzó muzsika. Egy új világban éreztük magunkat: csupa láthatatlan fény és árnyék vett körül, öröm és sírás hullámai járták lelkünket, minden szót meghaladó szó, megmagyarázhatatlan és mégis mindent megértető beszéd vett körül. Évszázadok, évezredek távlatán át egybecsengő szívek harmóniája, szükségszerűség és szabadság, még soha nem hallott újdonság felfedezése és egy születésünknél is régibb emlék felbukkanása: ez a zene titka. Az igazi nagy zenei élményből csak egy érzés fakad: végtelen hála, hogy van a világban ének, van zene. Egy világ, ahol van ének, van zene, nem lehet sem a véletlen, sem a gonoszság szülötte. Gyökerében ott kell hogy rejtőzködjék az Ősharmónia.

Beszélhetnék még annyi más szépség- és öröm-élményükről, kezdve az ízes ebéd egyszerű örömétől a legnagyobb műalkotásokkal, képekkel, szobrokkal, épületekkel, irodalmi művekkel való találkozás örömeig. De szóljunk most már inkább egy másik emberi alaptapasztalatunkról, melyen keresztül még jobban felcsillan az ősjóság, vagyis a jóság megtapasztalásáról.

2. *A jóság íze*

« Ízleljétek és lássátok, milyen jóságos az Úr! » (Zsolt 34,9). A zsoltáros, aki ezeket a szavakat írta, tapasztalatból tudta, hogy a jóságnak íze van. Jóság nélkül ízetlen, sőt keserű az élet, és bizony ebben a ridegszívű világban az emberek sokszor « megkeserítik » egymás

életét. De mégis, ebben a « keserű » világban is újra meg újra megízleli az ember a jóság édességét.

A legtöbb ember számára az első jóság-élmény az *édesanya* jóságának megtapasztalása. Emlékezzünk csak vissza az édesanya nagy, meleg kezére, melybe jó volt beletenni kis kezünket, az édesanya puha kebelére, melybe olyan jó volt beletemetni fejünket. Ráncos volt talán édesanyánk arca, de mégis szebb minden más arcnál, mert minden ráncát egy szeretetben töltött élettel szerezte. Az édesanya szíve soha ki nem apadó jóság forrása. Tudtuk, hogy anyánk értünk él, értünk dolgozik, értünk szenved. Tudtuk, hogy minden pillanatban kész feláldozni értünk az életét. Megéreztük, hogy érték a létünk, hogy van értelme életünknek, mert valakinek annyira fontosak vagyunk. Tudtuk, hogy anyánkban tökéletesen megbízhatunk, hogy csak a javunkat akarja. Amikor kirepültünk az otthon fészkéből és belekeveredtünk a világ viharába, jó volt tudni, hogy van valaki, aki csak ránk gondol, aki mindig örömmel fogad, aki nagyon megsiratna, ha meghalnánk. Mekkora csoda az anyai szív! Nem valami ablak-e ez a szív, melyen át egy pillantást vethetünk a mindenség létét fenntartó örök, végtelen Szeretetre?

De nemcsak másokban: anyánkban, apánkban, testvéreinkben, barátainkban, munkatársainkban tapasztalhatjuk meg a jóságot, hanem *saját magunkban* is. Nem mintha mindig jók lennénk, távolról sem! De mégis nincs ember, aki ne érezné szíve mélyén a hívást: « Légy jó mindhalálig! » Ha rosszat tettünk, ott berzenkedik bennünk valami a rossz ellen, ürömöt csöppent borunkba, pecsétet patyolatunkra; még aludni sem hagy, rágja, tépi lelkünket. Vannak persze emberek, akiknek sikerül félig-meddig elfojtani ezt a kellemetlen hangot, de szemük tompa lesz, nevetésük erőltetett, arcvonásaik durvák. Legmélyebb természetük ellen hadakoznak, ami-

kor megátalkodnak a gonoszságban. Ellenkezőleg, amikor egyszer igazán, talán nagy áldozat árán, azt tettük, amit a jóság parancsol, sikerült szeretnünk, szolgálnunk, segítenünk, megbocsátanunk, akkor a lelkünk mélyén csendes öröm duruzsol, ajkunkon nóta fakad, olyan ragyogó lesz a szívünk, mint a rét, amikor zápor után bearanyozza a napsugár. Megesik, hogy jót teszünk, megesik az is, hogy rosszat. Van úgy, hogy mindenkinek jót akarunk; van úgy, hogy gyűlölet rágja a szívünket. De ezt a két állapotot nem lehet összetéveszteni, nem lehet kicserélni. Érezzük, tudjuk, tapasztaljuk, hogy az önfeledő jóság, tevékeny szeretet, hűséges barátság összhangban van az élet legmélyebb törvényével, kiteljesíti létünket, értelmessé, széppé teszi életünket. Minden ember szíve, a mi saját törékeny, ingatag szívünk is, egy tükör, melyen át valami örök, föltétlen Jóság és Szeretet küldi üzenetét, jelenti létét.

Az emberi élet számos jóság-élménye közül említsünk még egyet, az irgalmas *megbocsátás* élményét. Az emberek közötti érintkezés folyamán elkerülhetetlenek az összetűzések. Az első pillanatban rendesen mindegyikünk úgy véli, hogy neki van igaza és a másikat hibáztatja. Ha balgák vagyunk, ez az áldatlan állapot folytatódik tovább és mérgesedik el mindig jobban. Harag haragot, erőszak erőszakot, bosszú bosszút szül. Néha egy ártatlan harmadik személy elleni közös gyűlölet és erőszakoskodás révén élik ki az emberek indulataikat, és így elfelejtik egymás iránti haragjukat. De az ilyen hazug « megoldás » nem lehet maradandó. Igazi megoldás csak egy van: hibánk belátása és kölcsönös irgalmas megbocsátás. Ha valami rossz történik az emberek között, néha az egyik félnek nagyobb a vétke, mint a másiknak, de ritka az, hogy a hiba *csak* az egyik félnél lenne. Ha mindkét részről több lett volna az igazságosság, nagyobb a szeretet, talán senki sem bántotta volna

meg a másikat. Így a megbocsátás szinte mindig kölcsönös. Az ilyen megbocsátás pedig valóban teremtő csoda. Keresztül vágja a gyűlölet és bosszú bűvös körét és egy új kezdetet teremt. A rossz tett által megcsorbult létünk újra egésszé lesz, az elvágott kötelék újból eggyéforrad. A bocsánatot kérő és adó alázatos szeretet összeforrasztja a szíveket: nagyobb lesz a kölcsönös megértés, tisztelet és szeretet, mint az összeütközés előtt volt. Ritka kincs az igazi megbocsátás, a nem öntelt, gőgös leereszkedésből, feledni nem tudó szűkkeblűségből, hanem őszinte, kölcsönös szeretetből fakadó megbocsátás. Ritka kincs; de éppen ezért túláradó örömet érez az, aki részesedik benne. Meggyógyult a gennyes seb, eltűnt a múlt, új jövő nyílt meg, új élet, új remény. Van a világban megbocsátás. Nem azért olyan nagyszerű csoda-e ez a megbocsátás, mert egy végtelen Irgalom visszfénye?

3. *A remény hajnalcsillaga*

A szépség és jóság tapasztalatai: részleges tapasztalatok. Ellenük hadakozik sok más tapasztalat: rútság és gonoszság tapasztalata. De van még egy tapasztalat, mely a szépség és jóság élményének különleges erőt ad: a remény tapasztalata. Az ember reményből él. Ha minden reményét elvesztette, már élni sem tud tovább. Vagy elsorvad, vagy öngyilkos lesz. Az élet együtt jár a reménnyel. Ez a remény pedig *nem ismer határt.* Igaz, vannak részleges, véges reményeink is: reménykedünk ennek vagy annak a dolognak elnyerésében, ilyen vagy olyan vállalkozásunk sikerében. De ezeken a véges reményeken felül él az emberben egy alapvető remény: *reménykedés az élet értelmében*; reménykedés abban, hogy a jóság és szépség a létnek alaptörvénye; reménykedés abban, hogy életünk, szenvedéseink, szeretetünk

nem hiábavaló; reménykedés abban, hogy a kölcsönös szeretet köteléke örökké tart, hogy az, akit szívből szeretünk, ha meghal is, élni fog; reménykedés abban, hogy az egész világ nem sötétségből sötétségbe, hanem fényből fénybe vándorol, hogy az élet nemcsak egy véletlenül megjelent habfodor az atomok és molekulák formátlan tengerén, hanem egy örök Élőből származó és őhozzá visszatérő örökérvényű valóság; reménykedés abban, hogy van megbocsátás és megbékélés, hogy van Valaki, aki ismer, szeret, hív, haza vár. Az emberiség történelmében kezdettől fogva mind a mai napig virágzó valamennyi vallás ennek a reménynek a tanújele és hirdetője. Ezer módon ad kifejezést annak a reménynek, hogy a jóság örök, az életnek van értelme, egy nagy, irgalmas, titokzatos Valami vagy Valaki hordozza a mindenséget és hajol le az emberekhez. Ahogy nincs kor remény nélkül, úgy nincs kor vallás nélkül. Minél jobban elparentálják a vallást a « felvilágosodás » szószólói, annál inkább születik újra a vallásosság az emberek szívében. Mert az ember szívének mélyén, egy még annál is mélyebb forrásból származó indításnak engedve, hisz a jóságban, hisz a szeretetben, hisz a lét értelmében, hisz a jövőben, hisz abban az Őstitokban, aki minden jóság, szépség, szeretet, igazság, érték és örökkévalóság forrása, és akit a keresztények « Istennek » neveznek.

Így hát a szépség, jóság és remény tapasztalata arra vonzza az embereket, hogy higgyenek az Istenben és irgalmas jóságában. Igaz, az emberi bűnösség, gonoszság és mulandóság tapasztalata sokszor kétkedésbe kergeti ezt a hitet. Ezért olyan nagyszerű « örömhír » (evangélium) az emberiség számára az a tény, hogy maga az Isten szólalt meg a mi nyelvünkön ebben a világban, maga az Isten mutatta meg önmagát a mi

formánkban, hogy megvallja nekünk szeretetét és jóságát. A következő fejezetekben Istennek erre az üzenetére fordítjuk figyelmünket.

II. A SZENTÍRÁS ÖRÖMHÍRE

4. « *Eljegyezlek jósággal* » (Óz 2,21)

4.1. *Teremtés*

Az ószövetségi Szentírás első lapjai a világ teremtéséről szólnak. Minden népnél találunk regéket, amelyek a világ kezdetét magyarázzák. A Közép-Kelet ókori népeinek regéi közül is többet ismerünk. Az izraeliták a világ kezdetéről szóló elgondolásaik számos részletét a mezopotámiai népektől vették át. Annál érdekesebb megállapítanunk, hogy a legfontosabb pontokban mennyire különbözik a Szentírás felfogása a mezopotámiai regék felfogásától. A mezopotámiai istenek egy ős-szörnyeteggel való viaskodás eredményeképpen alkotják meg a legyőzött szörny testéből az eget és a földet; az embereket pedig azért teremtik, hogy legyenek szolgáik, akik áldozatok bemutatásával táplálják őket. Izrael egy Istene nem egy rivális hatalommal való viaskodás árán teremti meg a világot: mindenható szavával hoz létre mindent, teremti meg a világ csodálatos rendjét, népesíti be élőlényekkel a világ tereit, tölti el az élőlényeket az életet továbbadó energiával, hozza létre, mint saját « képmását » az embert, kire rábízza a földet. Teremtményei láttán az Isten megállapítja, hogy műve « jó ». Nem valami hiányának pótlására teremti az Isten a világot. A világ teremtésének egyetlen oka az, hogy az Isten jó. « Szeretsz mindent, ami van, és mit sem utálsz abból, amit alkottál. Ha gyűlöltél volna valamit, meg

sem teremtetted volna. Hogyan is maradhatna meg bármi, ha te nem akarnád, és hogyan állhatna fenn, ha te nem hívtad volna létre? De te kímélsz mindent, mert a tiéd, életnek barátja » (Bölcs 11,24-26) — így szól a Bölcseség Könyve Istenhez.

Igazuk volt az ókori egyházatyáknak és a középkori hittudósoknak, amikor az Isten teremtő tevékenységét a jóság kiáradásaként magyarázták (« bonum est diffusivum sui »). Jól mondja Origenész († 254): « Az Isten természeténél fogva jó. Ezért azt akarta, hogy létezzenek teremtmények, akikkel jót tehet és akik örülni tudnak jótéteményeinek » (*De principiis* 4,4,8). A világ teremtése kezdettől fogva az isteni szeretet gyümölcse és az is marad mindörökké.

4.2. *Áldás*

Nem kerülte el azonban az izraeliták figyelmét az a tény, hogy a teremtett világ, amelyben élünk, tele van olyan jelenségekkel, melyekből nem olvashatunk ki jóságot és szeretetet. Már az első emberpár óta ott hömpölyög az emberi történelemben a bűn, szenvedés és halál szennyes folyama. Nem más ez a történelem, mint az Istennel szembeni engedetlenség, az egymás iránti gyilkos gyűlölet, az önérdekű bálványimádás, az erőszak és bosszú, elnyomás és kizsákmányolás, meg-nem-értés és háborúskodás szüntelen láncolata.

Az élő, igazságos és jóságos Isten nem hagyja jóvá, nem nézi semleges szemlélőként ezt az ocsmány áradatot. Az ószövetségi Szentíráson, kezdettől végig, átviharzik az Istennek minden bűn elleni szenvedélyes haragja. De ez a harag nem akadályozza meg az Istent abban, hogy lehajoljon az emberiséghez, kiválasszon belőle valakit irgalma eszközévé és ráruházza *áldását*. Ez a választás valósult meg Ábrahám történetében. « Az Úr így szólt Ábrahámhoz: 'Vonulj ki földedről... arra a

földre, amelyet majd mutatok neked. *Megáldalak* és naggyá teszem nevedet, s te magad is *áldás* leszel... Általad nyer *áldást* a föld minden nemzetsége' » (Ter 12, 1-3). « Ábrahám hitt az Úrnak, ő pedig beszámította neki megigazulásra » (Ter 15,6). Így öltött formát e világban az az *áldás*, mely a választott nép létéhez és az azzal kötött szövetséghez vezetett és végül is Ábrahám ivadékában, az új szövetség megvalósítójában, Jézusban vált a föld minden nemzetségének áldásává.

4.3. *Szövetség és irgalom*

Ez az áldás gyümölcsözött akkor, amikor Isten kivezette Ábrahám sanyargatott ivadékát Egyiptom földjéről és a Sinai-hegynél szövetséget kötött velük. A Másodtörvény könyve fejti ki legszebben ennek az isteni tettnek okát és mivoltát: « Nem azért hajolt le hozzátok és választott ki benneteket az Úr, mert számban fölötte álltok az összes népnek, hiszen a legkisebb vagytok minden nép között, hanem azért mert *szeretett* benneteket az Úr, és megtartja esküjét, amelyet atyáitoknak tett, azért vezetett ki erős kézzel és szabadított ki a szolgaság házából » (7,7-8).

Mikor az Isten elvonul Mózes előtt a Sinai-hegyen, így nyilvánítja ki magát:

> « Jahve, Jahve, szerető (*raḥamim*) és kegyes (*ḥen*) Isten,
> hosszantűrő, gazdag jóságban (*ḥesed*) és hűségben (*'emet*),
> jóságát megtartja ezrek számára,
> megbocsátja a vétket, a hibát, a bűnt » (Kiv 34,6-7).

De a szövetség kegyes Istene egyben törvényt is ad és annak megtartását követeli. Ha Izrael népe nem tartja be a szövetség törvényét, az áldás átokká változik

(MTörv 27-28), és a vétkek büntetése utoléri a bűnösöket és leszármazottaikat (Kiv 34,7).

Izrael népének történetében újra meg újra megjelent az Isten elleni hűtlenség és az emberek iránti gonoszság vétke, és nem is maradt el a büntetés. De a bűn megtorlása *nem végső szava* az Istennek. A próféták közül Izrael « házasságtörését », vagyis Isten iránti hűtlenségét legmegrázóbban ecsetelő Ózeás könyvében hangzik fel legszebben a bűnös népet újból magához vezető hűséges és irgalmas Isten ígérete:

> « Eljegyezlek magamnak örökké,
> eljegyezlek igazsággal (*sedeq*), törvénnyel (*mišpat*),
> jósággal (*ḥesed*) és szeretettel (*raḥamim*),
> eljegyezlek hűséggel (*'emunah*),
> hogy megismerd az Urat » (2,21-22).

A Mózesnek magát kinyilvánító Istennek fent idézett szavában és Ózeás könyvének ebben az idézetében előfordul szinte valamennyi kifejezés, mellyel az ószövetségi szentírás könyvei dicsérik Isten irgalmas jóságát:

1. *ḥesed*: szövetségtárs iránti hűséges, tevékeny szeretetben megnyilvánuló jóság;
2. *'emet*, *'emunah*: csalárdságot nem ismerő, megbízható hűség;
3. *ḥen*: jóindulatú kegyesség;
4. *raḥamim*: az anyaszív jóságához hasonló, irgalmas, könyörülő szeretet;
5. *sedeq*: igazság.

Érdekes megfigyelni azt, hogy ennek a *sedeq* (igazság) szónak a jelentése miképpen változott meg az idő folyamán. A szó eredeti jelentése a pártatlan bíró « igazságossága ». Isten mint « igazságos bíró » elismeri az « igaz » ember « igazát » és elítéli a bűnösöket. A ké-

sőbbi próféták azonban mindig jobban belátták azt, hogy a számtalan bűnnel megfertőzött nép nem állhat helyt Isten ítélőszéke előtt. Mégis, ezek a próféták a nép üdvösségét Isten « igazság »-ától várják. Azonban náluk az « igazság » szó már nem az isteni bíró pártatlanságát, hanem az ősökkel kötött szövetségét megtartó Isten *hűségét* jelenti. Az « igaz », vagyis « hűséges » Isten a bűneit beismerő, megbánó üdvösségére megvalósítja áldását (vö. Iz 42,6; 45,8; 51,5-8).

Megrázó módon ecsetelik a Jeremiáshoz intézett isteni szavak a bűnös embernek is csak az üdvösségét akaró Istennek ezt a hűséges szeretetét:

> "Ezt mondja az Úr:
> « Jól hallom Efraim panaszszavát:
> 'Megfenyítettél, s hagytam, hogy fenyíts...
> Hozz vissza, engedj visszatérnem,
> mert te vagy az Úr, az én Istenem!
> Igen, elfordultam tőled, de már bánom bűnömet,
> amióta észre tértem, mellemet verem...'
> Dehát nem oly kedves fiam-e nekem Efraim és
> nem oly dédelgetett gyermekem,
> hogy minden megfenyítése után
> meg ne kellene róla emlékeznem?
> Szívem megindul iránta,
> megkönyörülök, megkönyörülök rajtuk» — mondja az Úr." (31,18-20)

A « megkönyörülök » (*raḥem*) szó ismét az anyai szeretetet idézi. Valóban, az Atyaisten szívében anyai irgalom lakozik. Izajás könyvében így szól az Úr:

> « Megfelejtkezhetik-e csecsemőjéről az asszony?
> És megtagadhatja-e szeretetét méhe szülöttétől?
> S még ha az megfeledkeznék is:
> én akkor sem feledkezem meg rólad. » (49,15)

Ezért fordultak az izraeliták minden bűn, baj, veszedelem, szenvedés ellenére újra meg újra teljes bizalommal az Isten irgalmához (Bír 3,7-9; 1Kir 8,22-53; Mik 7,18-20; Iz 1,18; 54,6-8; Bár 2,11-3,8; Neh 9 stb. Vö. II. János Pál « Dives in misericordia » kezdetű körlevelének 4. szakaszát). Ők hittek az Isten szavában: « Örök szeretettel szerettelek, azért megőriztem irántad jóságomat » (Jer 31,3).

4.4. *Új szövetség*

Az Isten jóságos irgalmába vetett rendíthetetlen bizalomból fakadt az izraeliták szívében az Isten által ajándékozott boldog jövő reménye. A próféták által közvetített isteni kinyilatkoztatás adott formát ennek a reménynek. Isten új és örök szövetséget fog kötni népével — hirdetik a nagy próféták. Jeremiás könyvében az Isten következő ígérete áll:

> « Igen, jönnek a napok, amikor *új szövetséget*
> kötök Izrael házával...
> Bensejükbe adom törvényemet, és a szívükbe
> írom.
> Én Istenük leszek, ők meg az én népem lesznek...
> Mindnyájan ismerni fognak a legkisebbtől a legnagyobbig,
> mert megbocsátom gonoszságaikat,
> és vétkeikre többé nem emlékezem. » (31,31-33; vö. 32,38-40; 33,8)

Ezekiel könyvében ugyanerről a szövetségről így szól az Úr:

> «Új szívet adok nektek és új lelket oltok belétek...
> Az én Lelkemet oltom belétek és gondoskodom róla,
> hogy parancsaim szerint éljetek. » (36,26-27)
> « A béke szövetségét kötöm velük,
> s ez *örök szövetség* lesz. » (37,26)

Az Isten örök szeretetéből fakadó új és örök szövetség az irgalmas Isten jóságának tökéletes kiáradása. Benne elválaszthatatlanul egyesül az Isten személyes irgalmából adott bűnbocsánat és az Isten Szentlelkének belénkáradásából születő új életstílus.

A Szentírás kifogyhatatlan azoknak a kifejezéseknek halmozásában, melyek a bűnbánó ember iránti isteni *bűnbocsánat* tökéletességét mutatják: az Úr « nem tartja számon az ember vétkét » Zsolt 32,2), « minden bűnét megbocsátja és betakarja » (Zsolt 85,3), gonoszságait « eltörli », bűneire « nem emlékezik többé » (Iz 43,25), « megtisztít » minden vétektől (Jer 33,8), « messze veti el tőlünk » bűneinket (Zsolt 103,12). Ha bűneink olyanok is, mint a skarlát, « fehérek lesznek, mint a hó » (Iz 1,18), mert az Isten nem haragszik mindörökké, hanem kedvét leli az irgalomban (Mik 7,18).

Az új szövetségben ilyen tökéletes bocsánat által újjászületett *nép szívébe árad a Szentlélek.* Akinek a szívében az Isten Lelke lakik, annak a bensejébe vésődik az Isten törvénye. Nem kőtáblákba vésett szabály már ez a törvény, hanem az ember szívét lelkesedésre indító lendület. Az, kinek szíve egybeforradt az Istenével, önkéntesen, örömmel, benső vágyakozás által hajtva járja az Isten parancsainak útját. Istennek ez az ígérete nemcsak egyes kiválasztott vezéreknek, királyoknak, prófétáknak szól, hanem Isten *egész népének.* « Kiárasztom Lelkemet minden testre » (Jóél 3,1) — ígéri az Úr. Így lesz az új szövetség igazán « a béke szövetsége » (Iz 54,10; Ez 37,26).

4.5. *Béke*

Az ószövetségi Szentírás gyönyörűen beszél az Isten jóságáról és irgalmáról, de be kell vallanunk, hogy ha *csak* az Ószövetséget nézzük, nem rajzolódik ki világosan az Isten jóságának arculata. Ugyanis az Isten jósá-

gáról és irgalmáról szóló szövegek mellett számos olyan szöveget is találunk, melyek a hitetleneket és bűnösöket kíméletlenül elpusztító Isten szenvedélyes haragjáról, a háborút, erőszakot, öldöklést parancsoló Isten féltékenységéről szólnak. Az Ószövetség Istene sokszor inkább a háború Istenének tűnik, mintsem a béke Istenének. Az Isten tökéletes önkinyilatkoztatása csak Jézusban és az általa megvalósított új szövetségben valósul meg. Az ószövetségi kinyilatkoztatás még részleges és tökéletlen, sőt — mint maga Jézus mondotta — olyan szövegeket is találunk benne, melyek az akkori « emberek szívének keménységét » (Mt 19,8) tükrözik. De maga az Ószövetség is már túlmutat önmagán. Minden háborúskodást elhagyó és meghaladó békét ígér, mint az Isten jövő ajándékát.

"Így szól az Úr:
« Terveim békére vonatkoznak, nem pusztulásra,
mert reménységgel teli jövőt szánok nektek. »
(Jer 29,11)
« Az én szeretetem nem hagy el soha,
és veled kötött békeszövetségem nem inog meg. »
Az Úr mondja ezt, aki megkönyörült rajtad.
(Iz 54,10)
« Béke, béke a távol és közel levőknek » —
mondja az Úr.
« Igen, meggyógyítlak. »" (Iz 57,19)

Ezt a békét az Isten az eljövendő *messiás* által valósítja meg. Ez a messiás a « béke fejedelme » (Iz 9,5), « messzire kiterjed uralma és a békének nem lesz vége » (Iz 9,6). Ez az « alázatosan », « szamárháton jövő » király « békét hirdet a népeknek » (Zak 9,9-10); sőt: « *ő maga lesz a béke* » (Mik 5,4).

De arról is szól a Szentírás, hogy egy titokzatos megváltó, « az Úr szolgája », érettünk szenvedni fog.

« Igen, a mi bűneinkért szúrták át, a mi gonoszságainkért törték össze; a mai békességünkért érte utol a büntetés, az ő sebei szereztek nekünk gyógyulást... Megkínozták, s ő alázattal elviselte... Szenvedéseivel sokakat megigazultakké tesz, mivel gonoszságaikat magára vállalta... Sokak vétkeit hordozta, és közben imádkozott a bűnösökért » (Iz 53,5.7.11-12). Így lesz Istennek ez az alázatos, békességes, szenvedő « Szolgája » « a nép szövetsége, a nemzetek világossága » (Iz 42,6).

Az újszövetségi Szentírás minden sora azt hirdeti, hogy Isten irgalmából ez az új szövetség valósult meg Jézus Krisztus által.

5. « *Atyátok irgalmas* » (Lk 6,36)

5.1. *Az Atya szíve*

Jézus az « *Isten országának* » közelségét hirdette (Mk 1,15). Azzal, hogy ő föllépett, már itt van közöttünk az Isten országa (Lk 17,20).

Jézus felfogása szerint az Isten országának ez az eljövetele nem más, mint az Isten *irgalmának* kiáradása. Jézus azért küldetett e világra, hogy a bűnösöket megtérésre hívja (Mk 2,12) és bűneiket megbocsássa (Mk 2,5-10). Isteni küldetésének jele az, hogy « vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, süketek hallanak, halottak feltámadnak, a szegényeknek meg hirdettetik az evangélium » (Lk 7,22; vö. Lk 4,18-21). A Jézus által kinyilatkoztatott Isten minden kétségen kívül: *jóságos Atya.*

A legszebben talán a *tékozló fiú* példabeszédében ecsetelte Jézus ennek az Atyának viselkedésmódját (Lk 15,11-31). Mennyire várta, leste ez az édesatya hűtlen, elkallódott fiát! És amikor az örökség eltékozlása után megjelenik újra toprongyos árnyként a fiú az atyai ház-

hoz vezető ösvényen, az Atya, ki nap mint nap csak ezt pillanatot lesve kémlelte az utat, mindjárt ráismer, felugrik, elébe fut, öleli-csókolja túláradó boldogságban. Örömében meg sem hallja a fiú dadogó bocsánat-kérését; csak egy érzés tölti be szívét-lelkét: « Elveszett a fiam, de megkerült; meghalt, de feltámadt! Gyűrűt a kezére! Sarut a lábára! Drága palástot vállára! Legyen övé a ház szeretett fiának járó minden tisztelet! Mi pedig vigadjunk, örvendezzünk. Mert elveszett fiam megkerült, halott fiam feltámadt! » Szinte érthetetlen ennek az atyának a viselkedése. Sem az irigykedő bátya, sem maga a megkerült fiú nem tudják mire vélni ezt a szinte szertelen jóságot. Csak Jézus értette ezt igazán, mert ő ismerte a mennyei Atyát, tapasztalta jóságát, ismerte szeretetét, tudta, hogy az Atya nem akarja, hogy « csak egy is elvesszen e kicsik közül » (Mt 18,14).

Ha valakit ilyen atyai irgalommal fogadnak, akkor az illető nem érzi magát megalázottnak, hanem, ellenkezőleg, így fedezi fel saját értékét. Isten atyai szíve remeg értünk, amikor a halálba vezető ösvényeken elcsatangolunk tőle, az élet forrásától. Örömtől repes az Isten, amikor végre felfigyelünk a bennünket szívünkben újra meg újra visszahívó hangjára és feléje indulunk. Az Isten számára ünnep, ha magához ölelhet.

Jézus a mindenható, örök Istenről, az ég és föld uráról mondja mindezt. Szinte el sem tudnánk hinni ezt, ha nem ő mondaná és ha nem bizonyítaná irgalmas szeretetben töltött egész életével ennek az állításnak az igazát. A szeretet logikája ez; az Isten belénk vetett reményének logikája.

Isten irgalma *teremtő erő*: az Atyával való találkozás által a tékozló fiú újra felfedezi igazi emberségét és Atyjának szerető, hálás fiává változik. Ilyen élményben volt részük azoknak az embereknek is, akik a Jézusban megtestesült irgalommal találkoztak. Jézus szava,

szerető tekintete, kezének érintése, asztaltársasága, hithez, bűnbánathoz, megtéréshez vezette őket. Úgy érezték, hogy közelükbe érkezett az Isten, megtisztultak, megszabadultak egy nagy tehertől. Úgy érezték, hogy most már szabadok, az Atya fiai, akik korlátlan bizalommal élhetnek színe előtt és járulhatnak hozzá minden bajos ügyükben. Jézus a gyermeket állítja oda az Isten országát befogadó ember példaképeként (Mt 18, 3-4). Bízó, hálás elfogadás; az Isten atyai-anyai jóságára való ráhagyatkozás, az Isten szeretete miatt érzett öröm: ez az Isten országát gyermekként befogadó ember alapélménye.

5.2. *Az Atya gyermekeinek új élete*

A Jézusban megjelent isteni irgalommal való találkozásból egy új életmód születik. « Az Isten szerető irgalmát kinyilatkoztató Krisztus ugyanakkor megköveteli az emberektől, hogy az ő életüket is a szeretet és irgalmasság vezérelje. Ez a követelmény a keresztény erkölcs lényege » (II. János Pál: « Dives in misericordia », 3). Megbocsátott az Isten: bocsássatok meg! (Mt 18,21-35) Szeret az Isten: szeressétek őt, meg egymást! (Mt 22,37-39) « Legyetek irgalmasok, amint Atyátok is irgalmas! » (Lk 6,36) Ha így követitek az Isten irgalmát, akkor lesz ez az irgalom mindig a tietek: « Boldogok az irgalmasok, mert nekik is irgalmaz az Isten » (Mt 5,7).

Jézusnak ez a tanítása merőben ellenkezett az akkori farizeusok felfogásával. A farizeusok a mózesi törvény aprólékos parancsainak pontos megtartásában látták a vallásosság lényegét, és ennek következtében sokan közülük gőgös önelégültség, külsőségekhez való túlzott ragaszkodás, az igazi szeretet mindig kiszámíthatatlan és váratlan követelményei iránti érzéketlenség, a gyöngék és tudatlanok iránti megvetés hibájába estek. Jézus éle-

tünk minden pillanatában az *Atya akaratával* szembesít bennünket. Az Atyának minden emberre kiterjedő irgalmas szeretete minden parancsolat kiindulópontja. Erkölcsi életünk rúgója pedig a bennünket irgalmasan gyermekeivé fogadó Atya iránti *hála*. Ebből a hálából folyik az Isten akaratának szíves teljesítése. Ennek az akaratnak a lényege pedig a határt nem ismerő *szeretet*. « Légy minden embernek igazi embertársa, segítő barátja, legyen az bármilyen nemzetnek a fia, legyen az akár esküdt ellenséged is. Így élnek a mennyei Atya igazi fiai » — ez Jézus tanítása (vö. Lk 10,36-37; Mt 5,43-45). Az utolsó ítéleten azok fognak bemenni az Atya által a világ kezdetétől fogva nekik készített országba, akik a szükséget szenvedő legkisebb embertestvérüket meleg szívvel, megkülönböztetés nélkül, tettekben is megnyilvánuló tisztelettel és szeretettel segítették (Mt 25,34-40). Jézus szerint minden az ember szívén múlik. Az isteni irgalommal való találkozás által átalakult szívből születik a megbocsátás, a béke, a szeretet (Mk 7,14-23; Mt 18,22).

Minthogy Jézus ennyire az Isten jóságára és az azt befogadó ember szívére összpontosította figyelmét, természetes volt, hogy az Istennel való bennsőséges kapcsolatot nem korlátozta a mózesi törvény által körülhatárolt zsidó népre. Megcsodálta a római százados hitét és megjövendölte, hogy a világ minden tájáról sokan jönnek majd, hogy a pátriárkák mellé telepedjenek a mennyek országában (Mt 8,10-11). Sőt, élete végén a meggyilkolására készülő zsidó vezetőség hitetlenségének láttán világosan kijelentette: « Elveszi az Úr tőletek az Isten országát, s oly népnek adja, amely megtermi gyümölcsét » (Mt 21,43). Születni fog egy új gyülekezet, Jézus egyháza (Mt 16,18): ez lesz az Isten új vetése, amely majd sokszoros gyümölcsöt terem (Mt 13,8).

Az Isten országának fiai, akik mindig bizakodó imával fordulnak mennyei Atyjukhoz, tudják ugyan, hogy

nem csak hallgatniok, hanem tettre is kell váltaniok Jézus szavait (Mt 7,24-27), és igyekeznek is, hogy betöltsék a « só » és a « világosság » szerepét a világban (Mt 5,13-16). Ennek ellenére mégsem képzelik magukat a tökéletesség mintaképének. Jézus arra tanítja őket, hogy minden nap bocsánatot kérjenek az Istentől aznapi vétkeikért (Mt 6,11-12), és életük végéig szomjazva vágyakozzanak az egyre tökéletesebb « igazságra », vagyis az Istennek tetsző életre (Mt 5,6). Nem a maguk erejében bíznak ők, hanem az *imádság* erejében. Mert tudják, hogy « a mennyei Atya megadja a jó (Szent) lelket azoknak, akik kérik tőle » (Lk 11,13).

5.3. *Az új szövetség megvalósítása*

Jézus életének végén világosan feltárta küldetésének értelmét. Ő az alázatos béke királya, ki szamárháton vonul be Jeruzsálembe (Mt 21,1-9); ő az Isten « szolgája », aki sokakért ontja vérét a bűnök bocsánatára (Mt 26,28); ő az új szövetség megvalósítója, amely a régi szövetség helyébe lép (Lk 22,14-20). Mint az isteni szeretet megtestesítője vállalja küldetésének vértanújaként a halált, és még a keresztfára szögezve is megfeszítői számára bocsánatért imádkozik (Lk 23,34).

A halott Jézus feltámad, újra él, visszatér tanítványaihoz, békességet ad nekik (Lk 24,36) és megígéri a Szentlélek eljövetelét (Lk 24,49; Csel 1,4-5). Az őbenne megjelent isteni irgalmat és kegyelmet, megtérést és bűnbocsánatot most már apostolai, tanítványai fogják hirdetni, Jézus követeiként, minden népnek, Jeruzsálemtől kezdve egészen a föld határáig és a világ végéig (Lk 24,47; Csel 1,8; Mt 28,18-20).

Így indul útjára a Jézusra mindig visszaemlékező és a világ végéig láthatatlanul, de valóságosan velünk maradó Jézusra támaszkodó hívők serege, Jézust követve, minden nap Jézus keresztjét hordozva (Lk 9,23), Jé-

zusért és az evangéliumért életüket odaáldozva és mégis megnyerve (Mk 8,35), a legkisebb embertestvérekben is Jézust látva és neki szolgálva (Mt 25,31-40), az Atya országa, az örök élet felé. Őbennük valósul meg örökre az Isten áldása, amikor bemennek uruknak, az Istennek végtelen « örömébe » (Mt 25,21.23), részesei lesznek annak az örök « menyegzői lakomának », amelyet az Örök Király rendez szeretett Fia számára (Mt 22,2.10), hol Jézus és övéi együtt isszák az új szőlő termését az Atya országában (Mt 26,29), hol az Úr Jézus asztalához ültet és kiszolgál bennünket (Lk 12,37). Így valósul meg az élő Isten szeretetének remekműve: a szeretetben boldogságukat találó emberek « örök élete » (Mt 7,14; 18,8; 19,17.29).

Ha tudni akarjuk, hogy miképpen tapasztalták meg, gondolták át és fejezték ki Jézus halála és feltámadása után ezt az örök életet belénk oltó isteni irgalomnak és szeretetnek krisztusi kiáradását az első keresztények, akkor lapozzuk fel Szent Pál és Szent János írásait. Ők az isteni kegyelem és szeretet nagy megéneklői.

6. « *Jézus Krisztusban* » (Róm 8,39)

Szent Pál önmagán tapasztalta meg a Jézus keresztje és feltámadása által közénk áradt Isten irgalmas jóságát. Élte kettétört a Damaszkuszhoz vezető úton. De ebből a törésből egy új ember született: az egész világ minden népét átfogó isteni kegyelem apostola. Eltekintünk itt attól a vitatott kérdéstől, hogy a Pálnak tulajdonított levelek közül egyeseket tanítványai írták-e. Szándékunk inkább az, hogy felfedezzük a valamennyi levélen áthúzódó alapgondolatot. Ez az alapgondolat ugyanis, akárcsak egy szimfónia vezér-motívuma, megjelenik különböző hangszerelésben, mind Pál korai nagy leveleiben, mind a fogságban írt levelekben, mind pedig

a késői lelkipásztori levelekben Vázoljuk röviden e hármas változatban megjelenő alapgondolatot.

6.1. *Pál alapgondolata*

Jézus Krisztusban megjelent az Isten « *igazsága* », vagyis üdvözítő ígéretét megtartó *irgalmas hűsége*. Ingyenes kegyelméből az Isten igaznak ismer el minden embert, aki Jézusban hisz, zsidót és pogányt egyaránt. Isten tanúságot tett irántunk való *szeretetéről* azáltal, hogy *Krisztus* meghalt érettünk, bűneinkért. Így kiengesztelődtünk az Istennel és béke van közöttünk és az Isten között. A feltámadt Krisztus által Isten nekünk ajándékozza a *Szentlelket* és így kiárasztja szívünkbe szeretetét. A Krisztusba oltott ember új teremtmény, az Atyaisten gyermeke, aki a szeretet útját járja (Róm 3, 21-26; 5,1-11; 1Kor 13; 2Kor 5,17-21 stb.).

Az Atyaisten örök *szeretetből* választott ki minket, hogy *Krisztus* halála és feltámadása révén gyermekei legyünk, és a *Szentlélek* mint az Istenhez tartozás pecsétje véződjék szívünkbe. A végtelenül irgalmas Isten azzal mutatta meg nagy szeretetét, hogy bennünket, bűneink miatt halotti állapotban levő embereket, életre keltett Krisztussal. Krisztus a mi békességünk. Mint feltámadt Fő fogja egybe és hatja át Szentlelkének erejével egész testét, az Egyházat. Az ő révén van szabad utunk az egy Lélekben az Atyához (Ef 1,3-14; 2,4-8.14-18; 4,16 stb.).

Üdvözítő Istenünk kinyilvánította jóságát és *emberszeretetét*. Megmentett minket nagy irgalmasságából, hogy a *Krisztus* által ránk árasztott *Szentlélekben* való újjászületés fürdője által kegyelmével megigazuljunk és az örök élet örököseivé váljunk (Tit 3,4-7).

Pál a legkülönbözőbb fogalomkörökből vett kifejezésekkel írja le azt a csodát, melyet saját maga megtapasztalt és melynek hirdetője. Jogi kifejezések (« igaz-

nak elismerni », « gyermeknek fogadni »), személyek közötti viszonyra vonatkozó kifejezések (« szeretni », « kiengesztelődni », « békében lenni »), élőlények szervezetére és működéseire vonatkozó kifejezések (« fő és tagok » viszonya, « újjászületés », « növekvés »), a létre vonatkozó kifejezések (« újjá teremteni ») sorakoznak egymás mellé, bámulatos gazdagságban. Nem helyes, ha ezt a gazdagságot leszűkítjük és csupán egy csoporthoz tartozó fogalmakból kiindulva próbálunk egy gondolatrendszert kiépíteni. Az ilyen rendszer lehet imponálóan egységes, de szükségképpen egyoldalú. Az egyoldalúság pedig ellentmondást vált ki és szakadáshoz vezet. Hogy ezt elkerüljük, nagyon fontos az, hogy ne csak Pál egyes kiragadott szövegeit, hanem teljes gondolatvilágát hagyjuk magunkra hatni, és azt se felejtsük el, hogy Szent Pálnak levelei a Szentírásnak csak egy részét képezik. Csak így lesz felfogásunk igazán kiegyensúlyozott és egyetemes.

6.2. *A bűn hatalmából való szabadulás*

Pál a Krisztusban megjelent isteni kegyelem fényben úszó képét egy igen sötét háttérre rajzolja. Ő meg volt arról győződve, hogy « mindnyájan — zsidók is, pogányok is — vétkeztek és nélkülözik az Isten dicsőségét » (Róm 3,23). Az első ember, Ádám, vétke óta sötét árként hömpölyög a bűn folyama az emberi történelemben (Róm 5,12-14). A « Bűn » mint egy sátáni hatalom uralkodik a világon (Róm 7,14-24). Hiába hallja minden ember lelkiismeretének szavát (Róm 2,14-16), hiába ismerték meg az izraeliták még sokkal világosabban a törvény kinyilatkoztatása által Isten akaratát (Róm 2,1-24), a sátán kísértései és az emberi természet zabolátlan szenvedélyei miatt (Róm 6,12; 7,5.8), végül is mindenki a rosszat teszi (Róm 7,19).

Hogy megértsük Pálnak ezt a felfogását, figyelembe kell vennünk azt, hogy szándékosan elvonatkoztat attól a kapcsolattól, amely a Krisztus előtti, vagy a Krisztust még nem ismerő embereket *is* egybefűzi Krisztussal. Hogy Pál az ilyen kapcsolat lehetőségét nem tagadja, az kitűnik többek között abból, hogy elismeri Ábrahámnak a hit általi megigazulását (Róm 4,1-25). Az ilyen kapcsolat lehetőségét, sőt valóságát, más emberek esetében sem szabad kizárnunk. Az emberiség soha nem létezett egy a krisztusi megváltástól érintetlen és csupán a bűn hatása alatt álló állapotban. « Az Isten Fia megtestesülése által valami módon minden egyes emberrel egyesült » — mondja a II. Vatikáni zsinat (GS 22). Ezért nem tételezhetjük fel azt, hogy a Krisztust még nem ismerő minden egyes emberre ráillik az a sötét kép, melyet Pál a korabeli pogányokról rajzol meg (Róm 1,18-32).

Egyébként maga Pál sem azért mártja ilyen sötét tintába a tollát, hogy kétségbeesésbe hajszoljon. Csak arra szolgál ez a sötét háttér, hogy annál inkább felragyogjon a Jézusban megjelent isteni kegyelem fényessége. Mert « amikor elhatalmasodott a bűn, túláradt a kegyelem » (Róm 5,20). Jézus lett engesztelő áldozattá bűneinkért (Róm 3,25; 2Kor 5,21), úgyhogy mi az ő jóvoltából elnyerjük *bűneink bocsánatát*. A Krisztusban hivő ember « megigazult » (Róm 5,16), « megszabadult a bűntől » (Róm 6,7), « kibékült az Istennel » (Kol 2, 20), nincs ellene « elmarasztaló ítélet » (Róm 8,1), « megtisztult » (1Kor 6,11), az Isten megbocsátotta minden bűnét (Kol 2,13), megszabadította a bűn rabságából (Róm 6,18), « kiragadta a sötétség hatalmából és helyet adott szeretett Fia országában » (Kol 1,13).

6.3. *Krisztussal, a Szentlélekkel és az Atyaistennel való új viszony*

Az ilyen bűnbocsánat távolról sem meríti ki a Krisztus által adott üdvösség kincseit. A Krisztusban hivő ember egy teljesen új személyazonosságot kap, melynek lényege a Krisztussal, a Szentlélekkel és az Atyaistennel való újszerű kapcsolat.

A feltámadt *Krisztussal való* bensőséges *viszonyt* Pál a legváltozatosabb kifejezésekkel írja le. A hivő ember:

Krisztus testvére (Róm 8,29),
Krisztus társörököse (Róm 8,17),
Jézus Krisztusban élő ember (Róm 6,3-11 stb.),
Krisztust öltötte magára (Gal 3,27),
egy testté lett Krisztussal (Róm 12,5; 1Kor 10, 17 stb.),
egy lélekké lett Krisztussal (1Kor 6,17),
Krisztus él benne (Gal 2,20),
Krisztus alakul ki benne (Gal 4,19).

Elenyészik az embereket egymástól elválasztó minden különbség: Krisztus Jézusban valamennyien « eggyé » lettünk (Gal 3,28).

Pál meggyőződése szerint Jézus halála és feltámadása alapozza meg ezt az új viszonyt. Jézus kiüresítette önmagát és engedelmeskedett Atyjának a kereszthalálig. Ezért az Atyaisten feltámasztotta, felmagasztalta (Fil 2, 7-10). A feltámadt Krisztus « éltető lélek » (1Kor 15, 45), feltámadt teste « szellemi test » (1Kor 15,44). Ez a test mindennél valóságosabb élő valóság, vagyis maga a most már örökké élő Jézus Krisztus, akit annyira áthatott a Szentlélek, hogy jelenlétét, működését már nem akadályozza semmi korlát. Ez a feltámadt Krisztus egyesül láthatatlanul, de valóságosan és maradandóan mivelünk. Ezért mibennünk « Krisztus a minden, és ő van mindenben » (Kol 3,11).

A feltámadt Krisztussal való egység köteléke a *Szentlélek*, az Isten Lelke, a Fiú Lelke. A hivők ezzel a Szentlélekkel is teljesen új viszonyba kerülnek:

az Isten nekünk « ajándékozta » a Szentlelket (Róm 5,5),
szívünkbe árasztotta Fia Lelkét (Gal 4,6),
Krisztus Lelke, Isten Lelke lakik bennünk (Róm 8,10; 1Kor 3,16),
Isten Szentlelke az Istenhez tartozás jele bennünk (Ef 1,13; 4,30),
az Isten Lelke vezérel (Róm 8,14),
a Lélek lelkünkben tanúságot tesz, hogy Isten gyermekei vagyunk (Róm 8,16).

Ő lesz a belénk oltott « Lélek törvénye » (Róm 8, 2-4), melyet Jeremiás és Ezekiel jövendölt meg az új szövetség nagy kegyelmeként. Ugyanis ennek a Léleknek gyümölcse bennünk a szeretet (Róm 5,5; Gal 5,22); a szeretet pedig minden törvény tökéletes teljesítése (Róm 13,10). Azok a mózesi törvények, melyek nem a szeretet gyakorlatára, hanem csak a még gyermekded állapotban levő zsidó nép nevelésére szolgáltak, már nem kötik a kereszténye ket. Krisztus hivői tehát felszabadultak a törvény alól, nem oly értelemben, mintha már nem kellene törődniök az Isten akaratának teljesítésével (Róm 6,15), hanem azért, mert az új szövetségben Isten akarata nem más, mint a Krisztussal és Krisztusért élő ember szeretete (2Kor 5,14). A szeretettől lángoló ember számára pedig szeretni nem kényszer és teher, hanem szabadság és öröm.

A Krisztussal egy Lélekké egyesült ember természetesen egészen új viszonyba kerül az *Atyaistennel* is. Az ilyen ember:

az Atyaisten fogadott gyermeke (Gal 4,4-7; Róm 8,14-17 stb.),

Isten családjának tagja (Ef 2,19),
Isten boldogságának örököse (Róm 8,16),
szabad útja van az Atyához (Ef 2,18; 3,12).

Az Atyával, Fiúval és Szentlélekkel való új viszonyt egy mondatban fejezi ki a Korintusiakhoz írt második levél záró üdvözlete, melyet minden mise elején ismételni szoktunk: « Urunk, Jézus Krisztus kegyelme, Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal (13,13). A « vétkeinkért halált szenvedett és megigazulásunkért feltámadt » (Róm 4,25) Jézus Krisztusban nyilvánult meg maga az isteni irgalmas *kegyesség*; ennek a kegyességnek a forrása az Atyaisten örök *szeretete*; gyümölcse pedig a bennünk lakó és bennünket egy *szeretetközösséggé* formáló Szentlélek.

Az Atyával, Fiúval és Szentlélekkel való ilyen új viszony az embert gyökeresen megváltoztatja. Az ilyen ember « *új teremtmény* » (2Kor 5,17; Gal 6,15), kit az Isten arra teremtett, hogy jó cselekedeteket végezzen (Ef 2,10). A Fiú, Krisztus, Istennek tökéletes képmása (Kol 1,15); minket pedig arra rendelt az Isten, hogy « Fiának képmását » öltsük magunkra (Róm 8,29). Maga Jézus « teremtett » valamennyiünket önmagában « új emberré » (Ef 2,15). Ez az « új ember » újul meg állandóan « Teremtőjének képmására » azokban, akik a szeretetben élnek (Kol 2,10.14).

6.4. *Hit, keresztség és szeretet*

Maga az Isten adja az embereknek a megigazulás kegyelmét (Róm 8,33) a Jézus keresztáldozatára való tekintettel kijelentett megbocsátó szava, valamint a Jézust és a Szentlelket velünk egyesítő és bennünket így újjáteremtő tette által. Ezért ingyenes kegyelem a második, mennyei Ádámtól, Krisztustól való származásunk (1Kor 15,45-48). De ez a kegyelem csak úgy lesz a mi

életünk, ha önként megnyitjuk magunkat befogadására és beleállunk sodrásába.

Az alapvető megnyilás: a *hit*. Ez a hit, Pál felfogásában, teljes odaadás, melyben az ember szíve-lelke megnyílik a Jézus Krisztusban felénk hajló Isten irgalmának és jóságának befogadására. A hivő ember értelmével és akaratával engedelmesen elfogadja az evangéliumot, mint Isten szavát (1Tessz 2,13); hisz az Istenben, « aki a halottak közül feltámasztotta Urunkat Jézus Krisztust » (Róm 4,24-25). A hit által ismeri el az ember, hogy nem saját erejéből szabadul meg a bűntől és haláltól, hanem az irgalmas Isten jóvoltából.

Maga ez az Istenben bízó és Istenre hagyatkozó hit sem csupán emberi mű. Az Isten világosítja meg szívünket, hogy Isten dicsőségét felismerjük a keresztrefeszített Jézus arcán (2Kor 4,6); az Isten Lelke érteti meg velünk az Isten szeretetének titkát, úgyhogy a keresztre feszített Jézus számunkra nem botrány és balgaság, hanem Isten ereje és bölcsessége (1Kor 1,23; 2,10-12). Csak a Szentlélek által vagyunk képesek megvallani: « Jézus az Úr! » (1Kor 12,3)

A Krisztusba vetett hit nyilvános megvallása a Krisztus nevében felvett *keresztség*. Pál felfogásában a keresztség az, amellyel az Isten bennünket megtisztít, megszentel, megigazulttá tesz (1Kor 6,11), Krisztus halálával és feltámadásával egyesít (Róm 6,1-11; Kol 2,12), átitat a Szentlélekkel (1Kor 12,13), és újjászül Isten gyermekeként és örököseként (Tit 4,5-6). Pál nem lát semmi ellentétet a hit általi üdvösség és a keresztség általi üdvösség között. Az engedelmes hit ugyanis a Krisztushoz tartozást nyilvánosan megvalló keresztséghez vezet, a keresztség pedig mint az egész embert megmozgató hitvallás tesz Krisztus részesévé.

A hiten és keresztségen kívül még egy emberi magatartást tart Pál döntő fontosságunak: ez pedig a *sze-*

retet. A szeretet nagyobb még a hitnél is (1Kor 13,2. 13); ezért, « ha szeretetem nincs, mit sem érek » (1Kor 13,2). « Krisztus Jézusban » csak egy dolog számít: « a szeretet által munkálkodó hit » (Gal 5,6).

Kétségtelen tehát, hogy Pál az örök élet elnyeréséhez mind a hitet, mind a szeretetet szükségesnek tartja, de nem fejtette ki részletesen alapbeállítottságunk e kettős elemének szerepét. Annyi bizonyos, hogy Szent Pál szerint a hit szeretethez vezet és abban teljesedik ki, úgyhogy a tevékeny szeretetben való megnyilvánulás nélküli hit nem vezetne üdvösségre. Ezért nem Pál elgondolásával, hanem egy azt félreértő felfogással száll szembe levelében Jakab, amikor azt hangoztatja, hogy a « hit tettek nélkül halott » (2,26). Nem tagadhatjuk, hogy Pál és Jakab álláspontja és szóhasználata merőben különbözik. Pál így ír: « Az ember a hit által válik igazzá, a törvény szerinti tettektől függetlenül » (Róm 3,28). Jakab ezzel szemben így ír: « Az embert a tettek teszik igazzá, nem a hit egymagában » (Jak 2,24). Hogy megértsük ezt a látszólagos ellentmondást, figyelembe kell vennünk azt, hogy Pál és Jakab ugyanazokat a szavakat különböző értelemben használja. Pál, amikor hitről beszél, mindig az embert az Isten szeretete felé megnyitó teljes, engedelmes önátadásra gondol, melyből természetszerűleg fakadnak a szeretet tettei. Jakab, amikor idézett szövegünkben a hitről beszél, egy csupán értelmi elismerésre gondol, melyre még az ördögök is képesek (Jak 2,19). Az « igazzá tevés » alatt Pál a Krisztushoz való megtéréskor történő bűnbocsánatot és megigazulást érti, és azt hangoztatja, hogy ha valaki a Krisztus iránti hittől függetlenül törekszik a mózesi törvény rendelkezéseinek megtartására, ez a törekvés nem vezet sikerre és így nem nyújt számára örök életet. Jakab viszont a már megtért keresztények életében megvalósítandó és az utolsó ítéleten megnyilvánuló « igaz » élet-

módról beszél, és a Krisztus iránti hitből fakadó jó tettek szükségességét hangoztatja (Jak 2,18.22). Mindkét álláspontnak megvan a maga jogosultsága. Pál meglátása azért fontos, mert megóv bennünket a gőgös dicsekvéstől és így megőrzi bennünk az alázatos hálát: « Mid van, amit nem kaptál? Ha pedig kaptad, miért dicsekszel, mintha nem kaptad volna? » (1Kor 4,7) Jakab meglátása pedig arra szükséges, hogy megőrizzen az érzelmeinkbe temetkező képzelődéstől és az Isten akaratának elhanyagolásától: « Aki a szabadság tökéletes törvényének nem feledékeny hallgatója, hanem tettekre váltója, az a maga útján boldogságot talál » (Jak 1,25).

Pál is, meg Jakab is Jézus lelkületét tükrözik. Pál levelében a bűnös vámost megvető farizeus gőgjét elítélő és az őszinte szívvel Isten irgalmáért könyörgő vámost « megigazult »-nak hirdető Jézus (Lk 18,9-14) szavai visszhangzanak; Jakabnál pedig ott cseng Jézus egy másik szava: « Nem jut be mindenki a mennyek országába, aki mondja nekem: Uram, Uram. Csak az, aki teljesíti mennyei Atyám akaratát » (Mt 7,21). E két szempont szerves egyeségéből születik az igazi keresztény élet, melynek elválaszthatatlan kettős oldala a *mély alázat* és a *tevékeny szeretet.*

6.5. *A Krisztus szerinti élet*

Szent Pál tanítása szerint a keresztségkor történő megigazulás és megszentelődés egyúttal felhívás az Istenhez tartozó emberhez illő életszentségre (Róm 6,19. 22; 1Tessz 4,7). Pál leveleiben szervesen összetartoznak a kijelentő módban és felszólító módban levő igék. Kijelentő módban állapítja meg Pál az isteni, krisztusi kegyelem csodatettét bennünk: a bűnök bocsánatáról, az Atyával, Fiúval és Szentlélekkel való új viszonyról, a Krisztusban való újjászületésről szóló fentebb idézett szövegek bőségesen mutatják ezt. Pál meggyőződése sze-

rint ebből az isteni tettből számunkra új életlehetőség és új életmódra való küldetés származik. *Mert* Isten gyermekeivé fogadott, Krisztusba öltöztetett és a Szentlélekkel elárasztott bennünket, *azért* illenek ránk a következő felszólítások:

« adjátok magatokat Isten szolgálatára » (Róm 7,6.13),
szenteljétek tagjaitokat az igazság eszközéül Istennek » (Róm 6,13),
« adjátok testeteket élő, szent, Istennek tetsző áldozatul » (Róm 12,1),
« imádkozzatok szüntelenül; adjatok hálát mindenért » (1Tessz 5,17-18),
« tartsátok meg az Isten parancsait » (vö. 1Kor 7,19),
« éljetek Istennek tetsző életet és haladjatok egyre előbbre » (1 Tessz 4,1),
« tegyetek jót » (Ef 2,10),
« munkáljátok üdvösségteket » (Fil 2,12),
« harcoljatok, az Isten segítségében bízva, az ördög kísértései ellen » (1Kor 6,12-13; Róm 6,8-13; Ef 5,11; 6,12),
« ápoljátok magatokban ugyanazt a lelkületet, mely Jézus Krisztusban volt » (Fil 2,5),
« szeressétek egymást » (Róm 13,8; 1Kor 13 stb.),
« legyetek Isten követői és éljetek szeretetben, ahogy Krisztus is szeretett minket » (Ef 5,1).

A keresztény élet a *már megvalósult* kegyelem és a *még el nem érkezett* végső beteljesedés közötti dinamizmus sodrában áll:

már megigazoltunk a hit révén (Róm 5,1), de *még* mindegyikünknek meg kell jelennie Krisztus ítélőszéke előtt (2Kor 5,10),

Krisztusban *már* elnyertük a megváltást (Ef 1,7), de *még* várjuk a végső megváltás napját (Ef 4,30; vö. Róm 8,24),

már az Isten országának vagyunk polgárai (Ef 2,19), de míg e testben vándorként élünk, *még* távol járunk az Úrtól (2Kor 5,6).

Ezért még a keresztényt is elfoghatja a félelem (Fil 2,12), ha meggondolja a rá leselkedő veszélyeket. Ha ugyanis nem maradunk meg a jóban, « lenyesnek » bennünket az Isten olajfájáról (Róm 11,22); ha mint pályán küzdő atléták nem « futunk », nem nyerjük el a díjat (1Kor 6,9-10); ha a test gonosz cselekedeteit műveljük, nem örököljük az Isten országát (Gal 5,19-21).

De az ilyen félelemnél hatalmasabb a keresztény ember szívében a hála, öröm és bizakodás. Tudjuk, hogy a szerető Isten azért hívott meg a Krisztussal való egyesülésre, hogy az örök dicsőségre vezessen (Róm 8,28-30). Semmi hatalom nem szakíthat el bennünket Isten szeretetétől (Róm 8,31-39). Az Úr « jutalmul » (1Kor 3,8; Kol 3,23-24), « díjként » (1Kor 9,24), igazságos bíró által adott « győzelmi korona »-ként (2Tim 4,8) adja majd a « jó harcot harcolóknak » (2Tim 4,7) az örök életet, hogy így örökké az Úr Krisztussal lehessünk (1Tessz 4,17). Végeredményben ez az « örök élet » is « Isten kegyelmi ajándéka » (Róm 6,23). Mert ez az örök élet nem más, mint a hozzánk jövő, bennünket önmagával egyesítő, velünk egy testet és egy Lelket alkotó Krisztus örök egyesülése az Atyával: « Amikor minden alá lesz vetve a Fiúnak, akkor majd a Fiú is aláveti magát annak, aki mindent alávetett neki, hogy Isten legyen minden mindenben » (1Kor 15,28).

Szent Pálnak az Isten kegyelméről való egész felfogását talán úgy értjük meg legjobban, ha emlékezetünkbe idézzük az Úr vacsorájáról szóló tanítását (1Kor 10,

1-22; 11,17-34). Az Úr vacsorájának tartásakor az Úr Krisztus megváltó halálát hirdetjük, egészen a világ végéig, az Úr visszajövetelének napjáig (11,26). Az Úr értünk feláldozott testét és vérét vesszük magunkhoz, abban részesülünk (10,16; 11,27). Így leszünk valamennyien egy testté, az élő Krisztus testévé (10,17). Ez a csodálatos, új állapot hivatással és felelősséggel jár: hűséggel tartozunk Istennek, szeretettel tartozunk az embereknek (10,1-13.18-22; 11,27-32). Kísértések kísérik még földi utunkat, de bizalmunk teljes, mert a Fiát nekünk adó hűséges Isten mindig erőt ad a kísértéstől való szabadulásra (10,13).

6.6. *Hála és öröm*

Pál a Krisztus halála és feltámadása utáni új helyzetben fejti ki ugyanazt az Isten szeretéről szóló evangéliumot, melyet Jézus élt és hirdetett.

Az Isten országának közelsége Pálnál a feltámadt Krisztus és a Szentlélek bennünk lakásává,

a megbocsátó Atya irgalmas jósága a saját Fiát értettünk halálba adó és vele együtt mindent nekünk ajándékozó isteni szeretetté,

a Jézus szava iránti hit a Jézust halálából feltámasztó Isten iránti hitté,

a bűnösöket üdvözíteni akaró Isten irgalmának megnyilvánulása a zsidók és pogányok közötti különbség eltörlésével minden nemzet üdvösségre hívásának örömhírévé,

az Atya országában megült feltámadottak menyegzői lakomája a Krisztus feltámadásában részesülők Istennel való örök egyesülésévé lett.

Tehát az Isten jóságát hirdető Jézus örömhírét adja tovább Pál is, csakhogy nála Jézus érettünk való halála

és feltámadása szerepel, mint ennek az isteni jóságnak mindent felülmúló kinyilatkoztatása.

A Krisztus megjelenése által üldözőből apostollá változtatott Pál mindenkinél jobban megélte és ezért mindenkinél erőteljesebben hirdette, hogy az Isten üdvözítő tette teljesen *ingyenes kegyelmi ajándék*. Ezért alig van szó, mely gyakrabban fordulna elő Pálnál, mint « hála » és « öröm ». « Örüljetek az Úrban szüntelenül! Újra csak azt mondom, örüljetek! az Úr közel van » (Fil 4, 4.6)! « Hála legyen Istennek kimondhatatlan ajándékáért » (2Kor 9,15)!

Pál « evangélium »-a (Róm 2,16) valóban « örömhír ».

7. « *Élet* » (Jn 17,3)

Pál írásai olyanok, mint egy zúgva vágtató hegyi patak. Hatalmas istenélmény hegyéből forrásoznak és az egész világot magukkal akarják sodorni a végtelen Isten tengerével való örök, boldogító találkozás felé. János írásait olvasva úgy érezzük, hogy csendes hegyi tó partján állunk. Kifürkészhetetlen titkok mélységét rejtő kristálytiszta szinén az égig érő havasok és a csendesen őrködő fenyőerdők tükröződnek. Pálnak még hevesen és hosszasan vitatkoznia kellett az ember üdvösségét a mózesi törvénytől váró felfogás képviselőivel (Róm 1—8; Gal 1—4); Jánosnál ez a vita már a múlté, és egy rövid mondat elég megoldására: « A törvényt Mózes közvetítette; a kegyelem és igazság azonban Jézus Krisztus által lett osztályrészünk » (Jn 1,17). Ez a « kegyelem »: egyszülött Fiát a világ üdvösségéért odaadó Atyaisten szeretete (Jn 3,16); ez az « igazság » pedig a Jézus egész lényében megvalósuló isteni szeretet megnyilvánulása (Jn 1,10.14; 3,16).

7.1. *János alapgondolata*

János evangéliumának és leveleinek alapgondolatát így fejezhetnénk ki: Az *Isten* élő (Jn 6,57) és igaz (Jn 17,3) Isten, mindent felülmúló lélek (Jn 4,24), csupa világosság (1Jn 1,5), csupa szeretet (1Jn 4,10). Az Atya-isten kebelében kezdettől fogva él az Atya Igéje, egyszülött *Fia* (Jn 1,1.2.14.18). Ebben a Fiúban is « élet » van (Jn 1,4), ő is « igazi világosság » (Jn 1,9); őt szereti mindenek felett az Atya (3,35).

E *világ* viszont, ámbár az Isten teremtménye (Jn 1, 3), valami gonosz erőnek, a « világ fejedelmé »-nek (Jn 14,30) hatalma alatt áll. Ezért az világra született *emberek* nem lélekből, hanem « testből » születnek (Jn 3,6); e világ a hazugság (Jn 8,44.55), sötétség (Jn 3,19), bűnös kívánságok és kevélység (1Jn 2,16) világa, és ezért a halál felé haladó (Jn 8,21), elmúlásra ítélt világ (1Jn 2,17).

De, csodálatosképpen, az *Isten mégis szereti ezt a világot* (Jn 3,16), éspedig annyira, hogy végtelenül szeretett egyszülött Fiát küldi el (Jn 6,57), adja oda (Jn 3,16) a világ megmentéséért (Jn 3,17). Ezért az *Ige* (a Fiú) « *testté* », vagyis emberré lesz és közöttünk lakozik (Jn 1,10).

Ebben a hazug világban ő az « igazság » (Jn 14,6); ebben a sötét világban ő a « világosság » (Jn 8,12); a testből született világba ő árasztja bele a Lelket (Jn 7, 39; 16,7); ebben a bűnös kívánságoktól és gőgtől kormányozott világban ő a « bűntelen » (Jn 8,46); ő az, aki az Atyát és az embereket (tanítványait) a végsőkig szereti (Jn 13,1.34).

Jézus megjelenése azonban a sötétség hatalmainak ellentámadását váltja ki. A maguk dicsőségét kereső, bűneikben tetszelgő, hazugságukba takaródzó « sötétség fiai » ki akarják oltani a szemüket bántó fényt, *megölik*

Jézust. Jézusnak ez a halála azonban nem bukás, hanem felmagasztalás: a mindvégig a szeretetben kitartó Fiú *visszatérése az Atyához* (Jn 16,28).

Azonban ez a visszatérés nem jelent az emberektől való elszakadást. Ellenkezőleg, Jézus, ígéretéhez híven (Jn 14,3; 16,22), újra *visszajön miközénk* és saját leheletként adja hivő tanítványainak a Szentlelket (Jn 20, 22). Így mindörökké bennünk marad Jézus, és *bennünk marad a szeretet*, mellyel az Atya szereti Fiát (Jn 17, 26). Így *eggyé* leszünk az Atyával és a Fiúval (Jn 17,21), és — e világon is, a másvilágon is — örök *életben* részesülünk (Jn 6,47).

7.2. *Bűneink lemosása*

Pálhoz hasonlóan, János is sötét hátteret fest e fényes kép mögé. « Az egész világ a Gonosz hatalmában van » (1Jn 5,19). « Minden, ami a világon van: a test kívánsága, a szem kívánsága és az élet kevélysége » (1Jn 2,16). Ezért az « e világból való », az « alulról való » (Jn 8,23), a csak a « testből született » (Jn 3,6) emberek nem képesek a maguk erejéből kiszabadulni a bűnök kötelékeiből és bemenni az Isten országába, az életbe (Jn 3,5.16).

De Jézus, Isten áldozati báránya, « elveszi a világ bűneit » (Jn 1,29; 1Jn 2,2). Ő az, aki « vérével minden bűnt lemos rólunk » (1Jn 1,7).

7.3. *Az Atya és a Fiú egységében való részesülés*

A Jézus által adott kegyelem azonban nem csupán a bűneink lemosásában áll. Az égből szállott kenyér, Jézus, a világ életéért feltámadott testét adja nekünk eledelül (Jn 6,51): így ő mibennünk marad, mi pedig őbenne (Jn 6,56; vö. 14,20-21; 15,1-11). Jézussal együtt bennünk marad a Szentlélek is (Jn 14,17; 16,7). Sőt,

Jézussal együtt *maga az Atya is* hozzánk jön és bennünk lakozik (Jn 14,33). Így részesülünk az Atya és a Fiú csodálatos egységében (Jn 17,20-26): az Isten bennünk marad és mi az Istenben maradunk (1Jn 2,5-6.24; 3,24; 4,11-12.15-16; 5,20).

Ez az Atyával, Fiúval és Szentlélekkel való egyesülés Istentől való *újjászületést* jelent (Jn 1,12-13): már most valóban Isten gyermekei vagyunk (1Jn 3,1-2), már most a miénk az örök élet (Jn 3,3.5-6; 6,57).

7.4. *Hinni, újjászületni, Krisztust enni, szeretni*

János szerint az örök élet elnyeréséhez és megtartásához szükséges a hit, a keresztség, a szentáldozás és a szeretet.

« Aki *hisz* a Fiúban, az örökké él » (Jn 3,36). Hinni annyit jelent, mint elfogadni azt, hogy Jézus a messiás, Jézus az Isten Fia (Jn 20,31); hogy az ő szava örök életet adó tanítás (Jn 6,68-69). Hinni annyit jelent, mint szívvel-lélekkel Jézushoz « jönni » (Jn 6,64-65; 3,36; 5,40), nyomába szegődni. A Jézussal való találkozás által megismertük az Isten szeretetét és hittünk benne (1Jn 4,16). Erre a hitre a szívünk mélyén bennünket tanító Isten ösztökél: senki sem jöhet Jézushoz, ha az Atya nem vonzza (Jn 6,44-45.64-65).

« Aki nem *vízből és Szentlélekből születik*, az nem megy be az Isten országába » (Jn 3,5). Az új életünk kezdete a Szentlélek ereje által bennünket Isten gyermekeiként szülő keresztség szentsége.

« Aki *engem eszik*, élni fog általam » (Jn 6,57). Jézus a világ életéért feláldozott testét és vérét, vagyis önmagát adja nekünk valóságos ételnek, italnak, hogy azt magunkhoz véve örökké éljünk (Jn 6,51-58).

Mindennél inkább hangúlyozza azonban János a *sze-*

retet, éspedig a testvéri szeretet méltóságát és szükségességét.

Csak akkor vagyunk Jézus tanítványai, ha szeretjük egymást (Jn 13,35);

csak az, aki szereti testvéreit, jutott el a világosságra (1Jn 2,10-11);

csak az, aki szereti testvéreit, származik Istentől (1Jn 3,11);

csak az, aki szereti testvéreit, ismeri az Istent (1Jn 4,7-8);

csak az, aki szereti testvéreit, született az Istentől (1Jn 4,7);

csak abban, aki szereti testvéreit, marad az Isten (1Jn 4,12.16).

7.5. *Bennünk az örök élet*

Az Isten gyermekeként újjászületett ember Jézusban marad, mint szőlővessző a szőlőtőben, és így bő termést hoz (Jn 15,4). Jézus nélkül üdvösségünk hasznára semmit sem tehetünk (Jn 15,5). De ha Jézusban maradunk és Jézus mibennünk marad, akkor meg fogjuk tartani az Isten parancsait és ezt nem fogjuk nehéznek érezni (1Jn 5,2-3; Jn 15,10). Isten parancsa, Jézus új parancsa ugyanis nem más, mint:

1) *hinni* a Jézusban megjelent isteni szeretetben (Jn 6,29);

2) *szeretni* úgy, ahogy Jézus szeretett (Jn 13,34; 15,12; 1Jn 3,16.23).

Az Isten végtelen szeretete, melyet megtapasztaltunk, a leghathatósabb indíték az ilyen szeretetre: « Ha az Isten így szeretett minket, nekünk is szeretnünk kell egymást, bennünk marad az Isten, és a szeretete tökéletes lesz bennünk » (1Jn 4,11-12).

Az ilyen ember már « most át is ment a halálból az életbe » (Jn 5,24); már most örök isteni élettel él (3,18-19; 5,24-29; 6,40-57; 17,3). Így teljesedik be az isteni szeretet-élet áradása: « Engem az élő Atya küldött — mondja Jézus — s általa élek. Így az is, aki engem eszik, él énáltalam » (Jn 6,57).

7.6. *A Szentírás tanításának összefoglalása*

Ezzel be is fejeztük az Isten jóságának kiáradásáról szóló szentírási tanítás vázolását. Ebből a kifejtésből talán világossá vált, hogy miért adtuk könyvünknek a « Jó az Isten — Élet Krisztusban » címet. « Jó az Isten »: ez az állítás fejezi ki Jézus életének és tanításának a három szinoptikus evangéliumban lejegyzett lényegét. Pál szerint Istennek ez a jósága abban nyilvánult meg, hogy Jézus halála és feltámadása jóvoltából mi « Krisztusban » Isten megigazult gyermekeivé, örököseivé, Krisztus testének tagjaivá, a Szentlélek templomává, az Isten képére megújult teremtménnyé lettünk. János azt fűzi hozzá, hogy ez a Krisztusban megnyilvánult isteni szeretet és jóság belevonz bennünket az Atya és a Fiú szeretet-közösségébe és így magának az Istennek örök « életében » részesít.

Így tudjuk meg, hogy a szépség, jóság, megbocsátás és remény élményeiben felvillanó sejtés nem vágyálom, hanem boldogító valóság. Van Isten, szeret az Isten, hozzánk jön az Isten, haza vár az Isten. Ezt tudta, élte, hirdette, ezért halt meg Jézus. Ezt tapasztalta meg Pál és János Jézus feltámadása és a Szentlélek eljövetele által. Ezt hiszik és ebből a meggyőződésből élnek a keresztények a mai napig. Ezt az isteni jóságot fogják dicsérni az Atya országában mindörökké.

8. « *Szeretni tisztán: megistenülés* » — *Az ókori egyházatyák gondolatvilága* —

8.1. *Krisztus örömhíre az ókori világban*

A Jézus Krisztusban megvalósult isteni szeretetről szóló örömhírt az ókor keresztényei óriási lelkesedéssel hirdették a görög műveltségű római birodalom világában. Az akkori kor emberei között nagy volt a vágyakozás az evilág korlátaitól és szenvedéseitől való szabadulásra. Számos bölcseleti iskola és sok új vallás igyekezett eleget tenni ennek a vágyakozásnak. A bölcselők közül sokan, plátói és sztoikus gondolatokat tovább fejtegetve, azt hirdették, hogy az ember értelmes lelke származásánál fogva égi, örök és isteni természetű, és ezért a szenvedélyektől mentes, értelmes életmód által az ember lelke képes levetni az anyagi test bilincseit és visszatérni eredeti boldog állapotába. A Közel-Keletről származó új vallások ezzel szemben azt hirdették, hogy az anyagi valósággal való érintkezés által az ember lelke gyökeresen megromlott és ezért csak egy kívülről jövő Szabadító képes az embereket kimenteni reménytelen helyzetükből. E Szabadítóval való kapcsolatot ezek a vallások titkos tanok közlése és beavatási szertartások végzése által igyekeztek létrehozni. Tanításuk szerint a titkokba és szertartásokba beavatottak üdvössége bizonyos, bármilyen is legyen erkölcsi magatartásuk.

Az ókori keresztényeknek úgy kellett hirdetniök az evangéliumot, hogy az ilyen gondolatvilágban élő emberek jól megértsék a kereszténység igazi tanítását. A kereszténység is tanítja, hogy az embereknek egy az Istentől küldött, « fentről » jövő Szabadítóra van szükségük. De a keresztények által hirdetett Szabadító cseppet sem

hasonlít az akkori vallásos mitológikus szabadító-istenségeihez. Mária fia, Jézus ember, aki a történelem színpadán lépett fel; ismerjük tetteit és tanítását; mindenki szeme láttára halt meg egy Poncius Pilátusnak nevezett kormányzó alatt Jeruzsálem városfalai előtt a keresztfán. Alakja vonzó; tanítása egyszerű és mégis kimérithetetlenül mélységes. Az ő feltámadása által szabadult meg, elsőnek őbenne, az « ember » a halandóság bilincseitől. A mi emberségünkkel azonos emberségében trónol a feltámadt Krisztus az Atyaisten jobbján. Ez a valóságos ember, Jézus Krisztus, ugyanakkor az Atyaisten örök Fia; valóságos Isten *és* valóságos ember. Éppen ezért ő az *egyetlen Közvetítő* Isten és az emberek között. A belé vetett hit és az ő nevében felvett szentségek kapcsolnak össze vele bennünket is, és tesznek megváltásának részesévé. De a hit és keresztség által történő *újjászületés egyben* egy *új erkölcsi* életnek a kiinduló pontja is. Jézus nemcsak megváltónk, hanem mesterünk és példaképünk is. Ha nem teljesítjük, az ő nyomán járva, az Atya akaratát, nem lesz részünk életében. A Jézusban és a Szentlélekben újjászületett Isten gyermekeinek kötelessége, hogy « Isten követői » legyenek és a « szeretetben » éljenek (Ef 5,1). A Jézussal és a Szentlélekkel való egyesülés teszi *képessé* az embert arra, hogy « Isten követője »-ként éljen.

Az Istent követő élet ugyanis nem csupán emberi erőfeszítés eredménye, ahogy azt az akkori bölcselők gondolták. Maga az Isten szállt le hozzánk Fiának és a Szentléleknek küldetése által, hogy velünk egyesüljön és oly magasságokba emeljen, amelyek felülmúlják minden teremtmény mértékét. « Az Isten Fia emberré lett avégből, hogy az emberek Isten fiaivá legyenek » — ezt a kijelentést ismétlik szüntelenül az ókor egyházatyái.

Az emberi szabadakaratot tagadó és az ember üdvösségét erkölcsi viselkedésétől függetlenítő akkori fa-

talisztikus felfogásokkal szemben az egyházatyák mindig hangoztatták ugyan, hogy az Isten által teremtett ember szabad akarattal rendelkező lény, de ugyanakkor arról is meg voltak győződve, hogy csupán emberi szabad akarattal senki sem képes feltornászni magát az Isten követésének színvonalára. Maga az Isten hajol le hozzánk és Bölcsesége (Igéje) és Szentlelke által megérinti szívünk legmélyét, és így tesz képessé arra, hogy úgy szeressünk, ahogy ő szeret. Az Isten azonban sohasem vezeti erőszakkal, kényszerrel az embereket. Az Isten hív — mi válaszolunk; az Isten vonz — mi engedünk a vonzásnak. Az embernek megvan az a félelmes képessége, hogy ellenálljon az Istennek, elzárja magát az élettől és a boldogságtól. E világ sötétsége és kísértései is lefelé húzzák. Ezért mindennél fontosabb a hitből fakadó *imádság*: általa folyik egybe az Isten akarata és a mi akaratunk, lesz az Isten ereje a mi erősségünk. Így lesz az ember *Isten szeretetének letéteményese és képviselője* e világban. Isten örök léte: szeretet; Jézus személyének és művének lényege: szeretet; a Szentlélek gyümölcse: szeretet; a szabad akaratával Istennel egybeforró embernek már e földön kezdődő örök, isteni élete: szeretet.

Ez az a tanítás, amelyet ezer változatban olvashatunk az egyházatyák műveiben. Ha a szinoptikus evangéliumokat furulyához, Pált harsonához, Jánost hegedűhöz hasonlítjuk, akkor úgy mondhatjuk, hogy az egyházatyák serege mintegy zenekar, melyben a legkülönbözőbb hangszerek a legváltozatosabb variációkban szólaltatják meg ugyanazt a dallamot. Van közöttük cselló (Ireneusz), zongora (Origenesz), fuvola (Ciprián), nagydob (Atanáz), hárfa (Aranyszájú János), orgona (Alexandriai Cirill), brácsa (Ágoston) és még sok minden más hangszer. Összhangjuk bámulatos harmóniájú szimfónia.

Olvassunk néhány jellegzetes szöveget, hogy beleél-

hessük magunkat ezeknek a szenteknek és bölcseknek világába. Több hasznunk lesz belőle, mint sok modern, múló értékű tanulmány olvasásából.

Iréneusz (lyoni püspök, † 202 körül; a 2. század legnagyobb hittudósa) az emberiséget üdvözítő Atya, Fiú és Szentlélek szerepét fejti ki:

« Azért lett emberré az Ige, hogy az ember, befogadván az Igét és megkapván a fogadott gyermekséget, Isten gyermekévé váljék » (*Adversus haereses* 3,19,1).

« Az Isten Igéje, a mi Urunk Jézus Krisztus, túláradó szeretetétől indíttatva, az lett, ami mi vagyunk, hogy bennünket azzá tegyen, ami ő » (*Adversus haereses*, 5, praef.).

« A keresztség adja meg nekünk az Atyaistentől való újjászületés kegyelmét, a Fia által, a Szentlélekben. A Szentlélek az Igéhez, vagyis a Fiúhoz vezeti azokat, akik a Szentlelket magukban hordozzák; a Fiú az Atyának mutatja be őket; az Atya pedig halhatatlanságot ad nekik. A Szentlélek nélkül nem láthatjuk az Isten Fiát és a Fiú nélkül nem közeledhetünk az Atyához, mert az Atya ismerete a Fiú, és a Fiút a Szentlélek által ismerjük meg » (*Demonstratio praedicationis apostolicae*, 7).

« A Szentlélek leszállt az ember fiává lett Isten Fiára. Így hozzászokott a Szentlélek ahhoz, hogy az emberi nemmel lakozzék, az emberekben lelje nyugvóhelyét és az Isten teremtményében lakjék. Ez a Szentlélek az emberekben az Atya akaratát valósítja meg és megújítja őket, úgyhogy ósdiságuk Krisztus újdonságává változik » (*Adversus haereses* 3,17,1).

Origenész (alexandriai pap, † 254, a 3. század legnagyobb hittudósa) egész gondolatrendszere nem más, mint az Isten jóságának teológiája. Idézzünk ízelítőül csak egy szöveget, mely még ma is alkalmas arra, hogy az egész kegyelemtan szintéziséül szolgáljon:

"« A nekünk ajándékozott Szentlélek által kiáradt szívünkbe az Isten szeretete » (Róm 5,5). Ezzel a szöveggel kapcsolatban a következő kérdést kell megvizsgálnunk: a szívünkbe kiáradt « szeretet » vajon azt a szeretetet jelenti-e, mellyel mi szeretjük Isten, vagy pedig azt a szeretetet, mellyel Isten szeret bennünket? Ha arról a szeretetről van itt szó, mellyel mi szeretjük Istent, akkor ez a szöveg nem szorul magyarázatra. Ha azonban a szívünkbe kiáradt szeretet itt azt a szeretetet jelenti, mellyel Isten szeret bennünket, akkor azt kell mondanunk, hogy éppen ez a szeretet a Szentlélek legnagyobb adománya. Minket megelőzve adta nekünk Isten szeretetének adományát, és így, mert az Isten szeret bennünket, vagyunk képesek mi is szeretni az Istent. Pál leveleiben előfordul a « szeretet Szentlelke » (vö. Róm 15,30) kifejezés; Istent is « szeretet »-nek nevezi (a szentírás) (1Jn 4,9); Krisztust pedig a « szeretet Fiá »-nak (Kol 1,23) mondja Pál. Ha tehát létezik a « szeretet Szentlelke » és a « szeretet Fia » és a « szeretet-Isten », akkor bizonyos, hogy mind a Fiú, mind a Szentlélek ugyanabból az egyetlen forrásból származik, vagyis az atyai Istenségből. Ugyanennek a forrásnak bőségéből áradt ki a kereszténység szívébe is bőségesen a szeretet avégből, hogy — Péter apostol tanítása szerint — « részesüljünk az isteni természetben » (2Pét 1,4). A Szentléleknek ez az ajándéka valósítja meg az Úr (Krisztus) következő szavát: « Amint te, Atyám, bennem vagy és én benned, úgy legyenek ők is bennünk eggyé » (Jn 17,21). Az ilyen emberek a Szentlélek által közvetített bőséges (isteni) szeretet által lettek részesévé az isteni természetnek." (*Commentarium in epistolam ad Romanos*, 4,9).

Ireneusznál és Origenésznél már feltűnik a görög atyák kegyelemtanának alapgondolata: a Szentháromság irgalmas és csodálatos belénkáramlása által az ember

« *megistenül* », részesül az Isten természetében, szeretetében, életében. Mielőtt azonban az ezt a gondolatot tovább fejlesztő görög atyák szövegeit idéznénk, hallgassunk egy latin egyházatya, Kartágó vértanú püspöke, Szent *Ciprián* († 258) szavára, aki nemes egyszerűséggel fejti ki az Isten segítségére támaszkodó keresztény ember életmódját. Szavai annál megkapóbbak, ha meggondoljuk, hogy ő maga élete árán követte ezt a tanítást.

"« Legyen meg a te akaratod » (Mt 6,10). Könyörgünk az Istenhez és kérjük, hogy mi teljesítsük az ő akaratát. Ugyanis ahhoz, hogy teljesítsük az Isten akaratát, szükségünk van az Isten jóakaratára, vagyis segítségére és oltalmára. Mert egy ember sem a maga erejéből erős, hanem csak az Isten kegyessége és irgalma óvja meg... Isten akarata az, amit Krisztus tett és tanított, vagyis alázatosan viselkedni, állhatatosan hinni, illendően beszélni, igazságosan cselekedni, erkölcseinket fegyelmezni, képtelennek lenni mások megbántására és képesnek lenni a bántalmak elviselésére, testvéreinkkel békében élni, Urunkat teljes szívből szeretni: szeretni mint Atyát, tisztelni, mint Istent, soha semmit sem értékelni többre Krisztusnál, mint ahogy Krisztus sem értékelt semmit többre nálunknál, elszakíthatatlanul Krisztus szeretetéhez ragaszkodni, bátran és hűségesen keresztje mellé állni, amikor pedig Krisztus neve és a neki kijáró tisztelet forog kockán, őt állhatatosan megvallani, a kínvallatáskor bizalmunkat megőrizni, a győzelem koronáját nekünk adó vértanúhalált türelmesen elviselni. Ebben nyilvánul meg az, hogy Krisztus társörökösei akarunk lenni; ebben áll Isten parancsainak megtartása; ebben áll az Atya akaratának teljesítése." (*De dominica oratione*, 14-15).

8.2. *Megistenülés*

De térjünk vissza a görög egyházatyák felfogásának ismertetéséhez. Atanáz, Didimusz, Naziánci és Nisszai Gergely, Alexandriai Cirill, Maximusz, az areopágoszi Dénesnek tulajdonított művek — hogy csak a legnagyobbakat említsük — egyhangúan magasztalják az Isten kegyelméből megvalósuló megistenülésünk csodáját. Ez a megistenülés (*theopoiēsis*, *theōsis*) nem más, mint az ember lelkének legmélyén megvalósuló, az Atyával, Fiúval és Szentlélekkel való közvetlen egyesülés.

Az embernek ezt a megistenülését az Isten « megemberesülése » (*anthrōpopoiēsis*) teszi lehetővé: mert Isten Krisztusban emberré lett, azért válhatik az ember, Krisztussal egyesülve istenné. Ezt a csodát a Krisztus által nekünk adott Szentlélek valósítja meg: ő formálja ki bennünk az isteni természetben részesülő ember lelki szépségét. Így lesz az Isten képmására teremtett ember valóban az Isten « hasonmása ».

Nyilvánvaló, hogy egy ilyen csoda felülmúlja a teremtett világ minden erejét. Csak az Isten maga tud megisteníteni bennünket. Az ember részéről hit, keresztség szentáldozás, erényes élet, ima, föképpen pedig a tökéletes szeretet alkotja ennek az isteni életnek lüktetését. Az Isten ugyanis az ember közreműködésével vezeti az embereket és az egész világot az isteni élet teljessége felé. Számtalan szöveget idézhetnénk, melyek ezt a felfogást tükrözik. Elégedjünk meg néhány különösen jellegzetes idézettel.

Atanáz (alexandriai püspök, † 373; a niceai zsinat hitvallásának hősies védelmezője) így ír:

"Lásd az Isten emberszeretetét: ő Teremtőnk, de kegyelemből teremtményeinek Atyjává lesz. Ez akkor valósul meg, amikor — amint Pál apostol mondja — az Isten a teremtett ember szívébe kiárasztja Fiának Lel-

két, aki Istent így szólítja: « Abba, Atya » (Gal 4,6). Az ilyen ember befogadta Isten Igéjét, és így hatalmat kapott tőle, hogy Isten gyermekévé váljék. Minthogy az emberek természetüknél fogva teremtmények, csak úgy válhatnak Isten gyermekeivé, ha Isten természet szerinti valódi Fiának Lelkét fogadják be. Azért lett testté az Ige, hogy ezt megvalósítsa és képessé tegye az embert az Istenség befogadására." (*Adversus Arianos oratio* 2,59).

Atanáz és a IV. század többi nagy egyházatyái hangoztatják, hogy a Szentlélek Istenségének legszebb bizonyítéka az, hogy bennünk-lakása megistenít minket. A Szentlélek művéről szóló számos szebbnél-szebb szöveg közül idézzünk csak egyet, az alexandriai vak hittudósnak, *Didimusz*nak († 398 körül), dicshimnuszát:

"Isten Lelke szentelt meg bennünket és megszentelő működése által elvezetett a tökéletességre.

Ő világosított meg, erősített és éltetett, hiszen ő lakik egészen mindnyájunkban és mindenkiben, és jósága révén mindnyájan egészen őbenne részesülünk.

Ő valósítja meg mindenkiben a szentséget, a szeretet, a békét, a bölcsességet, az örömöt, a biztonságot és minden jót.

Ő általa és az ő jóvoltából lakozik bennünk bizalmas közelségben az Atyaisten.

A Szentlélek megszentel és éltet, égi fényben részesít,
megőrzi mindnyájunk rendíthetetlen állhatatosságát,
megihleti az apostolokat és prófétákat,
erőt ad a vértanúknak, hogy kibírják a zsarnok kegyetlenségét.
Mint úr megújít és megszabadít,
mint a gyermekké fogadás Lelke, Isten gyermekeivé tesz.

Általa születünk Istentől,
általa fedi el Isten bűneinket,
általa nyerjük el az Istennel való bizalmas barátságot.
Általa nyerik el az igazak a győzelem koronáját,
jutnak minden jó birtokába,
lesznek az ég lakói,
birtokolják a végtelen élet és az Isten országának örök örökségét.

Amikor az újjászületés által a Szentlélekben részesülünk, akkor lesznek mieink a felsorolt összes javak, és « leszünk részesévé — amint a Katolikus Levelek mondják (2Pét 1,4) — az isteni természetnek ». Mert aki a hervadhatatlan és örök megvilágosítás szentségét (vagyis a keresztséget) felvette, annak lelke nem öregszik meg, hanem mindig fiatal és gyermekded marad, és hasonlóvá válik ahhoz, « aki egyedül halhatatlan, és megközelíthetetlen fényességben lakozik » (1Tim 6,16)." (*De Trinitate* 2,1).

Origenész, Atanáz és Didimusz az alexandriai irányzathoz tartoznak. E mellett az irányzat mellett az ókorban az antiochiai irányzat is nagy szerepet játszott. Az utóbbi irányzathoz tartozó hittudósok kevésbbé hajlanak a magasröptű elméletek kidolgozására, de annál lelkesebben zengik a hála dicshimnuszát azokért a kincsekért, melyekkel Isten kegyelme elhalmoz bennünket. A szentségek hatásának magyarázata adott jó alkalmat arra, hogy Isten bőkezű jóságát dicsérjék. Az antiochiai irányzat legnagyobbik képviselőjének, *Aranyszájú Szent Jánosnak* († 407) egy megragadó szövegét idéztük már az « Eukarisztiá »-ról szóló könyvünkben (81-82. old.) Idézzünk itt két szöveget, melyben a *keresztség* gyümölcseit magasztalja:

« Isten megbocsátja bűneinket. Az újjászületés fürdője által teszi ezt. Akkor érinti meg a kegyelem az em-

ber lelkét és kiirtja belőle a bűnt. Ezért a megkeresztelt ember lelke tisztább, mint a napsugár. Olyan lett ez a lélek, mint amilyen az ember lelke kezdetben volt. Sőt, sokkal jobbá lett, mint amilyen kezdetben volt. Mert ez a lélek most a Szentlelket birtokolja; a Szentlélek pedig teljesen lángra lobbantja az ember lelkét és növeli szentségét. Ahogy az ötvösök megolvasztják az arany- és ezüst-ércet és így tisztítják, újítják meg azt, úgy a Szentlélek is a keresztségben, mintegy kohóban, megolvasztja az ember lelkét, elemészti a bűn salakját és oly fényessé teszi a lelket, hogy ragyogóbb minden aranynál. » (*Homilia in* 1. *ep. ad Corinthios* 15,29).

"« Áldott legyen az Isten, aki egyedül visz véghez csodákat » (Zsolt 72,18), aki mindent teremt és mindent megújít. Akik tegnap még foglyok voltak, ma szabadok és az Egyház polgárai. Akik tegnap még a bűn szégyenét hordozták, ma bizalommal igaznak vallják magukat. Nemcsak szabadok, hanem szentek is; nemcsak szentek, hanem igazak is; nemcsak igazak, hanem Isten gyermekei is; nemcsak Isten gyermekei, hanem örökösei is; nemcsak Isten örökösei, hanem Krisztus testvérei is; nemcsak Krisztus testvérei, hanem Krisztus társörökösei is; nemcsak Krisztus társörökösei, hanem Krisztus testének tagjai is; nemcsak tagok, hanem Isten templomai is; nemcsak Isten templomai, hanem a Szentlélek eszközei is. « Áldott legyen az Isten, aki egyedül visz véghez csodákat. » Megértettétek, hogy mennyi adományt nyerünk el a keresztség által? Sokan azt hiszik, hogy a keresztség egyetlen adománya a bűnbocsánat, de mi nem egy, hanem tíz adományt soroltunk fel, és ez valamennyi a keresztség ajándéka." (*Catechesis baptismalis* 3,5-6).

A görög egyházatyák sorát zárjuk le az utolsó nagy alexandriai hittudós püspök, *Cirill* († 444) szavaival:

« A Szentlélek pecsétje újra formálja bennünk az Is-

ten képmását. Ezért lehetetlen az, hogy a Szentlélek teremtmény legyen. Hisz általa az isteni lényeg képmása véső dik belénk és az Isten teremtetlen természetének lenyomata marad bennünk. Ugyanis a Szentlélek nem úgy festi le az isteni lényeg képét bennünk, mint ahogy egy festő szokott képeket festeni. A Szentlélek nem különbözik az isteni lényegtől. Maga a Lélek, aki Isten és az Istentől származik, önmagát nyomja láthatatlanul az őt befogadó emberek szívébe, épp úgy, mint ahogy a pecsétgyűrű nyomódik a pecsétviaszba. A Szentlélek önmagát adja az emberek és így teszi a Szentlélekhez hasonlóvá az embert. Ilyen módon festi újra az (ember) természetét az (isteni) minta szépség szerint, és visszaállítja az emberben az Isten képmását. » (*Thesaurus de Trinitate,* 34).

8.3. *Az Isten szeretete mibennünk*

Hogyan *nyilvánul meg* az emberben az isteni természetben való csodálatos részesedés? E kérdésre a latin egyházatyák adják a legtömörebb választ. Válaszuk ez: a *szeretet* által! A latin egyházatyák főfigyelme ugyanis arra irányult, hogy miképpen *gyógyítja meg* az isteni kegyelem az emberben a bűn által ütött sebeket azáltal, hogy részesévé teszi az isteni szeretetnek. Idézzünk néhány jellegzetes szöveget.

A « kegyelem mestere », *Ágoston* († 430) így ír:

"Az Isten által szívünkbe írt törvény (Jer 31,33) nem más, mint a Szentlélek jelenléte bennünk. Hiszen ez a Szentlélek az Isten ujja (Lk 11,20; Mt 12,28). Az ő jelenléte révén árad ki a szívünkbe a szeretet. (Róm 5,5: Ágoston az ebben a versben előforduló « szeretet » szót Isten iránti szeretetünkként értelmezi). Ez a szeretet pedig « a törvény tökéletes teljesítése » (Róm 12, 10) és « parancsolat célja » (1Tim 1,5)." (*De Spiritu et littera* 21,36)

« Ha egy emberben van szeretet, akkor nem kell messze küldenünk, hogy meglássa az Istent. Nézzen csak a lelkiismeretébe. Ott megláthatja az Istent. Ha szívében nem lakik szeretet, akkor nem lakik ott az Isten sem. De ha szeretet lakik szívében, akkor ott lakik az Isten is. Az égben trónoló Istent akarod látni? Szeress! Akkor, mintha csak az Isten ege lennél, benned lakozik az Isten! » (*Enarrationes in Psalmos*, 149,4)

« Csak a szeretet különbözteti meg az Isten fiait az ördög fiaitól. Akárki vethet keresztet; akárki mondhat ámént; akárki énekelheti az alleluját; akárki felveheti a keresztséget; akárki beléphet a templomba; akárki építheti a templom falait: ami megkülönbözteti az Isten fiait az ördög fiaitól, az egyesegyedül a szeretet. Akiben van szeretet, az Istentől született. Akiben nincs szeretet, az nem születetett az Istentől. Fontos jel ez! Fontos megkülönböztetés! Legyen bár mindened, ha ez az egy, a szeretet hiányzik, a többi mit sem ér. Viszont, ha semmi másod nincsen is, legyen benned szeretet; ezzel teljesítetted (az Isten) törvényét. » (*In epistolam Joannis*, 5,7)

Nagy Szent Leó pápa († 461), a római néphez intézett prédikációjában, ugyanilyen értelemben beszél:

« Ha hittel és bölcseséggel gondoljuk át az ember teremtésének kezdetét, megértjük, hogy az Isten azért teremtette az embert saját képére, hogy kövesse Teremtőjét. Az emberi természet méltósága úgy valósul meg, ha az emberben, mintegy tükörben, az Isten jóságának formája ragyog fel. Ezt a formát újítja meg bennünk nap mint nap a Megváltó kegyelme. Így az első Ádámban elbukott ember a második Ádámban (Krisztusban) ismét talpra állíttatik. Az Isten szeret minket, képére újra formál, és erőt ad ahhoz, hogy úgy cselekedjünk, ahogy ő cselekszik, hogy így megtalálja bennünk jóságának képmását. Vagyis lángra gyújtja az Isten szívünk

mécsesét, hogy szeretetének tűzétől lángoljon és így szeressük nemcsak az Istent, hanem mindazt, amit az Isten szeret. » (*Sermo* 12,1)

A Rómára törő Attilát megállító e nagy pápának szavaival méltán zárhatjuk az ókori görög és latin egyházatyák kórusát. Számos változatban egy közös téma rajzolódott ki előttünk: *a Krisztus és a Szentlélek által önmagát az embereknek adó és őket a hit, a szentségek és a szeretet által örök, isteni életében részesítő Isten atyai jósága.* Egy erdélyi magyar költő, Reményik Sándor « Béke » című versének egy mondata fejezi ki a legtalálóbban ezt a felfogást: « szeretni tisztán, megistenülés ». Ezért választottuk e szavakat fejezetünk címéül.

A « tiszta szeretet », vagyis a Jézus példájára, feltétlenül és teljesen az Atya akaratát követő, és minden embert, még legnagyobb ellenségét is átfogó szeretet nem pusztán emberi mű. Az ilyen szeretetet csak az Isten közénk-testesülése és lelkünkbe áradása teszi lehetővé. Ez a szeretet: részvétel a Szentháromság örök életében, és ezért végtelenül felülmúlja az egész teremtett világot és az ember minden teremtett képességét. De ugyanakkor az ilyen szeretet teszi az embert igazán emberi emberré. Az irgalmas Isten azért jön mihozzánk, hogy szeretet-életében részesítsen. Az emberiség bűnei sem tudják megállítani az isteni jóságnak ezt a kiáradását, sőt annál ragyogóbb ez a jóság, mennél nagyobb kegyelem nyilvánul meg benne: a bűnös világot sötétségéből kiragadó és az isteni szeretet fényességébe változtató kegyelem. Az ilyen kegyelem felülmúlja az ember természetét, de egyedül ez elégíti ki az ember legmélyebb vágyát. Mert mint ahogy Ágoston vallja meg Istenének: « Te feléd irányulónak teremtettél minket, Urunk. Ezért nyugtalan a szívünk, míg meg nem nyugszik tebenned. » (*Vallomások,* 1,1)

9. « *Ha ismernéd Isten ajándékát...* »

9.1. *A kegyelemtan történetének problémája*

A konstantinápolyi pátriárkával való találkozásáról megemlékezve mondotta II. János Pál pápa párizsi utazása alkalmával: « Mint keresztények, mint katolikusok, nem lélegezhetünk csupán az egyik tüdőnkkel. Két tüdővel kell lélegeznünk: a keletivel és a nyugatival! » Pápánknak ez a felhívása áll a kegyelemtanra is. Ha meg akarjuk ismerni az Isten ajándékát (vö. Jn 3,10), vagyis az Atya jóságából Krisztus és a Szentlélek által nekünk juttatott kegyelmet és az abból fakadó életet, a görög eredetű keleti egyház *és* a latin eredetű nyugati egyház kettős látásmódját kell összekapcsolnunk. Sajnos a múltban ez a kapcsolat elégtelen volt. Ágoston kimagasló egyénisége és az isteni kegyelemről vallott felfogása oly nagy hatást gyakorolt a nyugati egyházra, hogy a katolikusok között a görög atyákon alapuló keleti egyház látásmódja hosszú ideig háttérbe szorult. Ágoston kegyelemtana mély Isten-élményből fakad és a lángeszű szent bélyegét viseli magán, de nem mentes az egyoldalúságtól. Az őt a kegyelemtanban követő egész nyugati hagyomány egy leszűkített látókörben mozgott és megoldhatatlan vitákba keveredett. A 20. század ökumenikus légkörének köszönhető, hogy napjainkban a katolikus kegyelemtan újra « két tüdővel lélegzik ».

Természetesen a nyugati egyházban lezajlott viták folyamán megértett és az Egyház tanítóhivatala által szentesített belátásokat is gyümölcsöztetni kell. Ezért a következőkben röviden vázolni fogjuk azokat a lépéseket, melyeket a kegyelemtan a nyugati egyházban tett. Azonban az Isten irgalmas jóságának teológiai megértéséhez az alapkeretet nem ezek a nyugati egyház vitáiban kikristályozott pontok, hanem az *egész* Szentírás és a legrégibb keleti *és* nyugati, *egyetemes* szenthagyomány

képezik, melyeket napjainkban a II. Vatikáni zsinat újított fel teljes frissességükben.

9.2. *Ágoston és Pelágiusz*

Ágostont a Szent Pál megtéréséhez hasonló személyes élménye tette alkalmassá arra, hogy mélyen átélje Pálnak az Isten irgalmas kegyelméről szóló tanítását. « Istenem, minden reményemet a te végtelen irgalmadba, csak a te végtelen irgalmadba vetem! — kiáltja Ágoston. — Add meg nekem, (hogy megtegyem) azt, amit parancsolsz. (Ha ezt megteszed), parancsolj bármit, tetszésed szerint » (*Vallomások* 10,29). Amikor az Isten jónak látja, a Szentlélek ereje beleárad az ember szívébe, és ezt a szívet úgy átformálja, hogy örömét leli a jóságban és a szeretetben, és így önként, szívesen rálép a szeretet útjára. A Szentléleknek ilyen kegyelme nélkül az ember egy lépést sem tehet az örök üdvösség felé.

Ágostonnak ezzel a felfogásával perbe szállt egy Angliából vagy Írországból származó és Rómában élő szerzetes, Pelágiusz. Ő az akkori római keresztény társadalom laza erkölcseit igyekezett javítani, és ezért az akarat megfeszítésére, a jóra való törekvésre helyezte a hangsúlyt. Véleménye szerint az ember az Isten által teremtett szabad akaratával képes megtartani az Isten valamennyi törvényét, csak teljes erővel igyekeznie kell.

Ágoston az ilyen gondolkodásban az isteni kegyelem szükségességéről szóló szentírási tanítás tagadását látta és ezért teljes erejéből küzdött ellene. Az Ágoston szellemi irányítása alatt álló afrikai püspökök kartágói zsinata (418) Pelágiusznak és követőinek tanításával szemben hangoztatja, hogy az Ádám vétkéből származó eredeti bűnnel született emberek Krisztus kegyelme nélkül nem képesek Isten parancsainak megtartására. (DB 101-108)

Ágostonnak teljesen igaza volt, amikor az Isten jóságából nekünk adott kegyelem szükségességét hangsúlyozta, de sajnos nagyon szűknek fogta fel ennek a kegyelemnek a kiáradását. Szerinte az Isten csak *egyes embereknek* ad ilyen kegyelmet, másokat pedig meghagy az eredeti bűntől megfertőzött tömegben. Isten csak egyeseket választ ki eleve az örök életre, csak egyesek üdvösségét akarja. Ezért Ágoston nem tud mit kezdeni a Szentírásnak azzal az állításával, hogy « az Isten azt akarja, hogy *minden* ember üdvözüljön » (1Tim 2,4). Amikor Ágoston a kegyelemről beszél, azt a szívünk mélyét érintő isteni működést érti rajta, mely hathatósan felidézi az ember szabad beleegyezését (*gratia efficax*). Nemigen beszél az Isten jóakaratából származó olyan kegyelmekről, melyeknek az ember ellenáll (*gratia mere sufficiens*). Így az Isten és az ember viszonyának tárgyalásánál egyoldalúan az Isten szabad akaratára esik a hangsúly, és az ember szabad akaratának jelentősége háttérbe szorul.

Ezért nem csoda, hogy a Pelágiusz tanítását nem követő egyházi férfiak közül is többen, például Kasszsziánusz († 438), a Lerins szigeti szerzetes, Vince († 450 körül) és mások, ellentmondtak Ágoston magyarázatának. Azonban az őáltaluk kidolgozott elmélet sem adott helyes megoldást. Ők ugyanis azt tartották, hogy a megigazulásra való előkészület (vagyis a hit, bűnbánat stb.) az ember saját akarat-erejéből történik. Az Isten azután az olyan embereknek adja a megigazulás kegyelmét, akik előkészültek rá. Ezzel a magyarázattal igyekeztek kiküszöbölni azt az elgondolást, hogy az Isten önkényesen kizár egyes embereket az üdvösségből. Az ilyen magyarázat azonban nem egyezik a Szentírás tanításával, mely szerint a Krisztus révén kiáradt isteni kegyelem teljesen « ingyenes », vagyis *megelőzi* az örök

üdvösség szempontjából hasznos minden emberi tevékenységet.

A vita hullámai csak Ágoston halála után csendesedtek el, főképp a dél-franciaországi Arles püspökének, Cezáriusznak († 543) érdeméből. Az ő elnöklete alatt egy Orange nevű városban tartott püspöki zsinat Ágoston tanítását egy mindenki számára elfogadható mérsékelt formában fogalmazta meg. Idézzük ennek a zsinatnak határozataiból a legfontosabb részleteket:

« Az Isten iránti szeretet teljesen Isten adománya. Az Isten már szeretett minket, amikor mi még nem szerettük őt, és ő adta meg nekünk azt, hogy szeressük őt. Szeretett az Isten, amikor még nem voltunk neki tetszőek, hogy így létrejöjjön bennünk az, aminek folytán Istennek tetszőkké leszünk. Ugyanis az Atya és a Fiú Lelke szívünkbe árasztotta a szeretetet, mellyel szeretjük a Szentlelket és vele együtt az Atyát és a Fiút. » (DB 198)

« Minden jó tettnél nem a miénk a kezdeményezés, mely után Isten irgalmas segítségét kapnánk, hanem, anélkül hogy ezt megelőznék érdemszerző jó tetteink, maga az Isten leheli belénk előbb a hitet és az iránta való szeretetet, hogy így hittel törekedjünk a keresztség szentségének felvételére és a keresztség után, Isten segítségével, képesek legyünk megtenni azt, amiben Istennek kedve telik. » (DB 200)

A fentebbi szövegek Ágoston kegyelemtanának alaptételeit fejezik ki. De ugyanakkor az orange-i zsinat a következő kijelentést is teszi:

« A keresztség kegyelmének vétele után valamennyi keresztény, ha hűségesen munkálkodik, képes, Krisztus segítségével és közreműködésével, megtenni mindazt, ami lelke üdvösségére szolgál, és kötelessége is, hogy azt megtegye. Azt pedig, hogy az Isten hatalma egyes embereket eleve a rosszra rendelt volna, nemcsak hogy

nem hisszük, hanem ha volna valaki, aki egy ennyire téves tanítást vallana, azt elutasítjuk és az egyházból kizárjuk. » (DB 200)

Így tehát az orange-i zsinat, amelynek alapfelfogását II. Bonifác pápa is jóváhagyta (DB 200a-b), elismerte 1) mind a krisztusi kegyelem feltétlen szükségességét, 2) mind az emberi szabadakarat szerepét, és így a vita elsimult.

Kár volt, hogy az egész vita során nem tartották szem előtt a görög egyházatyák megistenülés-tanát, és a krisztusi kegyelem szükségességét mindig az ember bűnre-hajlásából igyekeztek magyarázni. Az isteni kegyelem legalapvetőbb szükségessége ugyanis abból ered, hogy az ember rendeltetése meghalad minden teremtményt. Rendeltetésünk nem más, mint a Szentháromság szeretet-életében való részesedés. Világos, hogy az íly cél felé való közeledéshez szükséges az, hogy a Szentháromság lehajoljon hozzánk és egyesüljön az ember szellemi tevékenységével. Nem szükséges azt állítanunk, hogy az ember a maga erejéből semmi jót nem tehet: ezen a téren Ágoston egyes kijelentései túlzottak. Azonban az ilyen jó tett még nem volna semmiféle arányban a krisztusi kegyelemből forrásozó szentháromsági élettel.

9.3. *Középkori kegyelemtan*

A nyugat-európai középkor hittudósai fiatalos lendülettel fogtak hozzá ahhoz, hogy a krisztusi kinyilatkoztatás alapján egy egységes világnézetet dolgozzanak ki. Gondolatvilágukra a Szentíráson kívül Szent Ágoston műveinek volt döntő befolyása. A 13. századtól kezdve erősen kezdte hatását éreztetni az arab közvetítéssel behatoló arisztotelészi bölcselet is. Megnyíltak a nagy keresztény egyetemek, központjukban a hittudományi karral, és ezzel együtt megjelentek az egyetemi tankönyvnek készült hittudományi « *Summá* »-k. Ezek a « *Sum-*

má »-k természetesen az Isten kegyelmének művét is részletesen tárgyalják. Nem bocsátkozhatunk itt az egyes hittudósok felfogásának részletes ismertetésébe; csupán a legkimagaslóbb és legnagyobb befolyású hittudós, *Aquinói Szent Tamás* kegyelemtanának alapgondolatait szeretnénk egész röviden vázolni. Tamás gondolatainak nagy részét elődeitől veszi át, de azokat szerves egységbe kapcsolja.

Bár Tamás nagyon sokban követi Szent Ágoston felfogását, mégis a görög egyházatyák alapvető tétele, vagyis az embernek az Istennel való közvetlen egységre való *felemelése* képezi kegyelemtanának sarkalatos pontját. Tamás az embernek ezt a « felemelését » elsősorban hivatásunk végső beteljesedésében, vagyis az Isten boldogító színelátásában szemléli. Az ember végső tökéletességét az Istennel való közvetlen egyesülés által éri el. Az értelemmel és akarattal rendelkező lényként teremtett ember legalapvetőbb és legmélyebb vágya az Istennel való ilyen értelmi és akarati, közvetlen és tökéletes egyesülés. Az ilyen egyesülés azonban meghaladja az emberi természet minden igényét és erejét. Csak úgy lehetséges az Istennel való közvetlen értelmi és akarati kapocs, amely az Isten színelátásában áll, ha maga az isteni lényeg ömlik bele az ember lelkébe, és minden emberi erőt meghaladó képességet, a « dicsőség fényét » (*lumen gloriae*) adja neki, mely által az ember képessé lesz lelki szemeivel « látni » az Istent, úgy, amint van.

Isten azt kívánja, hogy az ember földi életétől kezdve értelmének és akaratának működése által *készüljön* erre az örök boldogságra. Azonban e felé az ember minden erejét meghaladó cél felé nem tudnánk haladni, ha nem adna nekünk az Isten már e földi életünkben emberi erőnket meghaladó képességet. Az Isten « kegyelme » nem más, mint egy ilyen képesség, és ezért « *természetfölötti* » adomány. Az örök élet felé vezető első

lépések is csak az Isten « segítő kegyelmeivel » lehetségesek. Az ilyen kegyelmekkel közreműködő ember előbb-utóbb eljut a megtérés döntő pillanatához. E pillanattól kezdve folytatólagosan áthatja lelkének lényegét, értelmét és akaratát az Isten által adott « megszentelő kegyelem », és az azzal járó hit és szeretet belénk öntött, természetfölötti « erénye ». Tamás ennek a « kegyelemnek » és a belénköntött « erényeknek » megmagyarázására Arisztotelész erénytanát használja fel. Arisztotelész mint jó megfigyelő, kifejti azt, hogy az ember állhatatos gyakorlat által bizonyos « erényekre », vagyis jó képességekre tesz szert, amelyeknek birtokában könnyedén, örömmel és biztosan képes végezni az ilyen erényeknek megfelelő cselekedeteket. Hogy egy egyszerű példát említsünk: az, aki szívós gyakorlattal megtanult egy hangszeren játszani, ennek az « erénynek » birtokában könnyedén lejátszik olyan zenedarabokat, amelyek lejátszására az ilyen « erénnyel » nem rendelkező ember teljesen képtelen. Tamás szerint az Isten által belénköntött kegyelem és erények ilyen képességekhez hasonlítanak, de ott a nagy különbség, hogy nem emberi gyakorlattal és erőfeszítéssel, hanem az Isten jóságos adományaként lesznek birtokunkká.

Tamás azonban távolról sem hanyagolja el a Szentírásnak azt a tanítását, mely szerint a bennünk levő krisztusi élet az ember tevékenységével: hitével, megtérésével, szeretetével áll elválaszthatatlan kapcsolatban. Tamás ezt a kapcsolatot úgy magyarázza, hogy abban a pillanatban, amikor a megszentelő kegyelem az ember lelkét eltölti, az ember ettől kegyelemtől képesítve szabad akaratával felindítja magában a hitből fakadó istenszeretetet. Ez a szeretet így a kegyelem műve, de ugyanakkor az azt befogadó ember szabadakaratának a műve is. Ez a szeretet egy olyan *alapbeállítottság,* amely az Istent mindenek fölé helyezi: az ilyen ember

az Istent mindennél jobban szereti, az Isten akaratát mindennél fontosabbnak tartja. Az eredeti bűntől elsötétült világban élő és ugyanettől a bűntől bensőleg meggyöngült ember a megszentelő kegyelem nélkül nem képes arra, hogy az Istent ilyen módon valóságosan mindennél jobban szeresse. A Szentlélek által szívébe vésett « benső törvény » teszi lehetővé az ilyen szeretetet. Akinek az alapbeállítottsága az ilyen szeretet, annak szíve *gyökeret vert Istenben.* Ha nincs így meggyökerezve az ember, akkor a világ számos kísértésének közepette elkerülhetetlenül előbb-utóbb elbukik és letér a jóság útjáról. De ha alapbeállítottsága a kegyelem által éltetett Isten iránti szeretet, akkor képes lesz minden vihar között is helytállni és az Isten parancsainak útját járni, hogy így eljusson a benne már megkezdődött örök, természetfeletti élet beteljesedésére.

Mint ahogy a levegő addig fényes, amíg süt a nap, úgyhogy a levegőben levő fény minden pillanatban a naptól nyeri létét, úgy a belénk öntött kegyelem is létének minden pillanatában az Istentől függ. Ezért, ha az ember megtérése után akaratával ismét eltér az Isten szeretetétől, akkor mintegy válaszfalat állít maga és az Isten közé, megakadályozza az isteni nap fényének áradását, és így megszűnik lelkében a természetfeletti kegyelem. Ellenkezőleg, ha hűségesen kitart a szeretet útján, akkor a már benne levő természetfeletti megszentelő kegyelem jóvoltából tettei arányban állnak a természetfeletti örök boldogsággal, és így az Isten érdemszerző tetteknek tekinti azokat, amelyekért jutalmul a mennyei örök életet adja.

Tamásnak a fentiekben vázolt felfogása — amelynek természetesen csak a legkiemelkedőbb pontjait mutattuk be — bámulatos kiegyensúlyozottságról és egységességről tesz tanúságot. Egyfelől világosan kimutatja azt, hogy az Isten nekünk szánt adománya, vagyis az

Istennel való közvetlen egyesülésben álló örök boldogság, felülmúlja minden teremtmény képességét, és így semmilyen teremtmény a saját természeténél fogva arra jogot nem formálhat és azt a maga erejéből el nem érheti. Másfelől Tamás világosan kimutatja azt is, hogy éppen ez a « természetfeletti » adomány elégíti ki az Isten ismeretére képes emberi természetnek *legmélyebb vágyát*. Tamás továbbá szerves egységbe kapcsolja a kegyelem « felemelő » és « gyógyító » szerepét is. Az embert felemelő és így az Isten iránti feltétlen szeretetre képesítő kegyelmet befogadva választja az ember azt az alapbeállítottságot, amely képessé teszi az emberi természetnek megfelelő jóság és igazság útjának következetes járására. (Tamás kegyelemtanának legfontosabb szövegeit műveinek következő fejezeteiben találjuk: *Summa theologica* I, II, qu. 62-70; 106; 109-114; I, qu. 23-24; 62; 95; II, II, qu. 23,29; *De Virtutibus in communi* qu. unica, art. 10; *Compendium theologiae*, pars 2, c. 9; *Quodl.* 1, art. 7).

Tamás kegyelemtanának hiányossága az, hogy a kegyelemről való felfogását nem kapcsolja eléggé szervesen eggyé a Szentháromsággal és a Fiúisten megtestesülésével. E téren az isteni természet egységét az isteni személyek megkülönböztetésénél is jobban hangoztató ágostoni felfogás háttérbe szorította a három isteni személy sajátságos szerepéről szóló görög atyák üdvösségtanát. Hasonlóképpen, az isteni előrerendelésről és a kegyelem hatékonyságáról szóló felfogásban is Tamás túlságosan Ágoston nyomain haladt és így megoldhatatlan vitákra adott alkalmat.

Befejezésül idézzük Tamásnak az isteni kegyelemről szóló egy igen szép szövegét, mely mutatja, hogy ágostoni és arisztotelészi beállítottsága ellenére a szentháromságias kegyelem-felfogás sem volt idegen tőle:

"Az Isten gyermekévé való fogadás hasonlít (az Ige)

természetből folyó Istenfiúságához. Az Isten gyermekévé fogadott teremtmény az Atyával való egység terén válik hasonlóvá az örök Igéhez. A kegyelem és a szeretet valósítja meg ezt a hasonlóságot. Ezért imádkozik így az Úr Jézus: « Legyenek mibennünk eggyé, mint ahogy mi egyek vagyunk » (Jn 17,21-22). Az ilyen hasonlóság teszi az Isten gyermekévé való fogadást, mert az így a Fiúhoz hasonult teremtményeknek jár az örök élet öröksége. Így tehát világos, hogy csak értelmes teremtmények lehetnek Isten fogadott gyermekei. De nem minden értelmes teremtmény Isten fogadott gyermeke, hanem csak azok, kikben van szeretet, mely a Szentlélek által áradt ki szívünkbe. Ezért hívják a Szentlelket « a fogadott fiúság Lelké »-nek (Róm 8,17)." (*Summa theologica*, III, qu. 23, art. 3)

9.4. *Protestantizmus és trentói zsinat*

A 13. század nagy hittudósainak szintézise a következő két évszázadban felbomlott. A középkor végén sem a hittudomány, sem az egyház mindennapi hitélete nem mutatott rózsás képet. A hittudományban a nominalizmus uralkodott, amely elvont vitatkozások útvesztőjébe terelte a teológiát; a hitéletben pedig a kereszténység központi alapigazságait háttérbe szorította a sokféle áhítatgyakorlat és vallási népszokás. Amellett számos egyházi vezetőszemély erkölcsi romlottsága sok emberben az egyház gyökeres megreformálásának vágyát ébresztette. Ilyen légkörben lépnek fel a reformátorok, élükön Luther Mártonnal (1483-1546). Mozgalmuk óriási visszhangot keltett.

Luther alapvető tana az Isten ingyenes kegyelméből a Krisztus iránti bízó hit által történő megigazulás tétele. Maga ez a tétel nem más, mint Pálnak főképpen a Rómaiakhoz és Galatákhoz írt leveleiben foglalt tanítása.

Luther érdeme, hogy ezt az alapvető igazságot oly erélyl hangoztatta.

Azonban a mód, ahogy Luther ezt a tételt értelmezte, nagy ellenkezést váltott ki. Luther szenvedélyes természete és megdöbbentő paradoxonokat kedvelő kifejezésmódja nehézzé teszi gondolatainak szabatos értelmezését. Napjainkban a lutheri tanításnak az eredeti katolikus felfogással való hasonlóságát hangoztatja sok hittudós. De az is tagadhatatlan, hogy a múltban sokan Luther beszédeiből és írásaiból a következő felfogást olvasták ki: az Ádám bűne óta minden emberben lakozó, rosszra irányuló vágy (*concupiscentia*) már önmagában halálos bűn; Ádám bűne óta az ember szabad akarata elveszett; az ember azáltal igazul meg, hogy Isten a bűnös, de Krisztusban hivő embert bűnei ellenére igaznak tekinti; az üdvözítő hit abban áll, hogy az egyes ember feltétlenül bízva hiszi, hogy Krisztus halálának érdemeiért Isten nem számítja be bűneit; minthogy az ember a megigazulás után is folyton bűnözik, tettei nem érdemszerző tettek; a mennyei örök élet nem érdemekért adott jutalom, hanem tiszta kegyelem; a megigazulást semmi bűn által nem vesztheti el az ember, hacsak nem veti el a Krisztusba vetett bízó hitet.

Az ilyen felfogás logikusan ahhoz a következtetéshez vezet, hogy szeretet nélkül is lehet valaki Isten gyermeke és eljuthat az örök életre. Az ilyen elgondolás azonban szöges ellentétben áll a Szentírás és az egész ókori és középkori keresztény hagyomány alapvető tanításával. Igaz, Luther írásaiban találunk olyan kifejezéseket is, melyek összhangban állnak a hagyományos tanítással. Nagyon hangoztatja például Luther, hogy a valóságos hitből természetszerűleg jó cselekedetek fakadnak. Ezért az evangélikus egyház egyik alapvető hitvallásában, a « *Solida declaratio* »-ban (1577) olvasható következő kijelentés nem váltotta volna ki Luther ellen-

kezését: « A szeretet gyümölcs, mely biztosan és szükségképpen következik az igaz hitből. Ha valakiben nincs szeretet, akkor azt kell tartanunk, hogy vagy nem igazult meg, vagy pedig elvesztette a hit általi megigazulást » (3,27). Az ilyen értelmezés módot ad arra, hogy a katolikus és protestáns felfogás között megértés jöjjön létre. Azonban a 16. századi viták hevében ilyen megértésre nem volt kilátás. Így a trentói egyetemes zsinat arra szorítkozott, hogy a « *megigazulásról* » szóló 1547-ben kiadott határozatában a Szentírást és az ókori egyházatyák, főként Ágoston tanítását követve a katolikus kegyelemtan néhány alaptételét hirdesse ki és elvesse a fent említett módon értelmezett lutheri tanítást, valamint néhány ahhoz hasonló tételt. Foglaljuk itt össze a zsinat tanításának legfontosabb pontjait:

1) A megigazulás előfeltételei:

a) Az eredeti bűnben született ember sem saját erejéből, sem pedig a mózesi törvény segítségével önmagát igazzá nem teheti. Szabad akarata ugyan nem veszett el, de meggyöngült és rosszra hajló lett (DB 793; 811-2; 815-6).

b) Isten azonban elküldte Fiát, Jézus Krisztust, hogy minden embert megváltson és Isten fogadott gyermekévé tegyen (DB 794).

2) A megigazulás folyamata:

a) Az egyes ember úgy igazul meg, hogy Krisztusban újjászületik és így Krisztus szenvedésének érdemei miatt elnyeri az őt igazzá tevő kegyelmet (DB 795).

b) A megigazulás abban áll, hogy Isten átviszi az embert a bűn állapotából a kegyelem és fogadott gyermekség állapotába (DB 796).

3) A megigazulásra való készület:

a) A megigazuláshoz vezető folyamat azzal kezdődik, hogy Isten ingyenes kegyelmével meglátogatja az

embert és szívét megvilágosítja a Szentlélek által. Ilyen isteni, kegyelmi kezdeményezés nélkül az ember semmit sem tehet üdvösségéért. Az ember ellene tud állni az ilyen kegyelemnek. Ha azonban szabad akaratával elfogadja a kegyelmet, akkor ezáltal előkészül a megigazulásra (DB 797; 813-4; 816).

b) A kegyelemmel közreműködő ember a következő módon készül a megigazulásra:

1) hiszi mindazt, amit Isten kinyilatkoztatott, elsősorban azt, hogy Isten Krisztus megváltó tettének jóvoltából igazzá teszi a bűnös embert;
2) Isten igazságossága iránti szent félelmet éleszt magában;
3) reméli Isten irgalmát;
4) kicsírázik szívében egy kezdődő Isten-szeretet;
5) megbánja bűneit;
6) elhatározza, hogy megkeresztelkedik és megtartja Isten parancsolatait (DB 798; 817-9). (A zsinat itt a felnőttek megigazulásáról beszél. Ilyen előkészületre képtelen kis gyermekek a keresztség szentsége által lesznek Isten gyermekeivé.)

4) A megigazulás természete:

a) A megigazulás abban áll, hogy az Isten megbocsátja az ember bűneit, megszenteli és bensőleg megújítja őt. Az ember szabadon befogadja Isten kegyelmét és így igaz emberré, Isten barátjává és az örök élet örökösévé lesz (DB 799; 821).

b) Megigazulásunk célja: Isten és Krisztus dicsősége, valamint a mi örök életünk.

Megigazulásunk létrehozója: az irgalmas Isten.

Megigazulásunk eszköze: a keresztség.

Megigazulásunk egy és elégséges lényege (*unica cau-*

sa formalis) az Isten által az embernek adott és az ember által befogadott igazság; más szóval, a szívünkbe árasztott és benne maradó Isten-szeretet (DB 799; 814; 820).

c) Az ember nem köteles arra, hogy rendületlenül higgye saját megigazulását. Sőt saját gyengesége és készületének elégtelensége miatt az ember nem ismerheti a tévedhetetlen hitigazságok biztonságával azonos biztonsággal saját megigazult állapotát (DB 802; 822-4).

5) A megigazult ember élete:

a) Jó tettek által növekszik igazsága (DB 803; 834).

b) Köteles megtartani Isten parancsolatait. Ez nem lehetetlen számára, mert az Isten segíti (DB 804; 828; 830-2; 835; 839).

c) Nem képes azonban egész életén keresztül elkerülni a bocsánatos bűnöket. Azonban az ilyen bocsánatos, kisebb, mindennapi bűnök miatt nem veszíti el az igazság állapotát (DB 804; 833).

d) Bíznia kell az Istenben, de nem szabad vakmerően azt állítania, hogy őt az Isten teljes bizonyossággal az örök üdvösségre rendelte (DB 805-6; 825-7).

e) Minden halálos bűn által elveszíti az igazság állapotát. De ha ismét megtér, a bűnbánat szentsége által visszaszerezheti azt (DB 807-8; 836-7; 839-40).

f) Állandóan Krisztus befolyása alatt áll, aki mint szőlőtő a szőlővesszőkbe belé önti erejét. Az ilyen krisztusi erővel való közreműködés által véghez vitt jó cselekedetek révén az ember kiérdemli a kegyelem növekedését, az örök életet és az égi dicsőség gyarapodását (DB 809-10; 836; 841-3).

A trienti zsinatnak nem volt szándékában az isteni jóságról és kegyelemről szóló teljes kinyilatkoztatott tanítást kifejteni. Erre a hittudomány akkori állásában

nem is lett volna képes. A görög egyházatyák gondolatvilága nem élt eléggé az emberek tudatában. Így a trentói zsinat határozatában sem esik szó a Szentháromság életében való közvetlen természetfeletti részesedésről. A Szentlélek bennünk lakásáról is csak egy futó megjegyzést találunk a zsinat szövegeiben. Ezeknek a hiányoknak az ellenére is a trentói zsinatnak a « megigazulásról » szóló határozata kiváló alkotás, amely az isteni kegyelem valóságáról és működéséről szóló kinyilatkoztatás számos alapvető pontját világosan kifejti. Ha a késői középkorban a keresztények gondolkodását és hitéletét ilyen világos tanítás irányította volna, tárgytalan lett volna a hitújítók számos bírálata. A neves protestáns történész, Harnack Adolf (1851-1930), nem habozott azt állítani, hogy ha a trentói zsinatnak ezt a határozatát harminc évvel előbb fogalmazták volna meg és hirdették volna ki, nem tört volna ki az egyházszakadással végződő protestáns reformáció (*Lehrbuch der Dogmengeschichte*, Tübingen, 1910, 3. kötet, 622-3 old.).

A mai katolikus hittudósok feladata az, hogy ennek a zsinatnak tanítását még tágabb keretbe, vagyis a teljes Szentírás, valamint a nyugati és keleti egyházatyák tanításának keretébe helyezve és a reformátorok helyes meglátásait is elismerve egy olyan felfogást dolgozzanak ki, amely a mai ember nyelvén és a mai ember kérdéseire válaszolva fejti ki az Isten irgalmas jóságának és az abban való részesedésünknek csodáját.

9.5. *További viták a kegyelemtanról*

A 16. század második felétől kezdve egészen a 18. század végéig a katolikus egyházon belül a kegyelemtanra vonatkozó újabb viták keletkeztek. Ezek a viták alig vitték előre az isteni kegyelemről való ismeretünket; ezért csak egész röviden emlékezünk meg róluk.

Az első vita a jezsuita és a domonkos hittudósok

között zajlott le az *isteni kegyelem és az emberi szabadakarat viszonyának* kérdéséről. *Molina* Lajossal (1535-1600) az élükön a jezsuiták egy olyan teológiai-filozófiai rendszert dolgoztak ki, amely az örök életre való isteni előrendelés objektív bizonyosságának és az Isten által hathatósnak szánt kegyelmek feltétlen hathatósságának elismerése mellett is, nagyobb teret óhajtott biztosítani az emberi szabad akarat működésének, és, az isteni kegyelem szükségességéről szóló katolikus tanítás keretein belül, az emberi természet képességeit a lehetőség szerint tág mértékben igyekezett elismerni. Ezzel szemben a domonkosok, *Bañez* Domonkossal (1528-1604) az élükön, főképp a minden feltételtől független isteni előrerendelés méltóságát és az ember szabadakaratát feltétlen hathatósággal a jóra mozgató « hathatós isteni kegyelem » erejét hangoztatták. A két meglehetősen komplikált felfogás részleteibe, valamint a köztük lezajló vita menetének ecsetelésébe itt nem bocsájtkozhatunk. A VIII. Kelemen és V. Pál pápa alatt éveken át folytatott vita végül is azzal zárult, hogy az utóbb nevezett pápa egyik fél állítását sem ítélte el, hanem csak azt parancsolta meg 1607-ben, hogy a vitázó felek ezek után ne bélyegezzék egymást eretneknek (DB 1090). Ma sok hittudós úgy véli, hogy mind Molina, mind Bañez téves oldalról fogta meg az egész kérdést, mert az Isten és a teremtmények együttműködésének problémáját a teremtmények összműködésének vizsgálatából vett fogalmakkal igyekeztek magyarázni. Az károsan hatott az egész vitára, hogy a görög atyáknak erről az egész kérdésről szóló és az Ágostonon alapuló nyugati felfogástól különböző elgondolását senki sem vette figyelembe.

Egy új elemet hozott a vitába a párizsi Sorbonne-egyetem hittudósa, *Tournely* Honoré (1658-1729) és követői. Ezek a hittudósok az imádság fontosságát han-

goztatták. Szerintük az Isten minden embernek elegendő kegyelmet ad az imádságra és csak az embertől függ, hogy ezt a kegyelmet használva imádkozik-e, vagy sem. Az imádkozóknak az Isten további, feltétlenül hathatós kegyelmeket ad, melyek biztosan elvezetik őket az örök üdvösségre. Ezt a felfogást Ligúri Szent Alfonz (1696-1787) és rendje, a redemptoristák is magukévá tették, de a hittudósok nagy része között nem tudott elterjedni.

A fentebb említett vitánál is nagyobb port vert fel a flamand Baius Mihály (1515-1589) és Jansenius Kornél (1585-1638) tanítása, amely főképp Németalföldön és Franciaországban terjedt el. Ezek a hittudósok és követőik, a « *janzenisták* », Szent Ágoston kegyelemtanát igyekeztek egy merev rendszerbe foglalni, ami által az amúgy is egyoldalú ágostoni felfogást még jobban eltúlozták. Tanításukban az isteni kegyelem ellenállhatatlan vonzó ereje előtt gyakorlatilag eltűnik az emberi szabad akarat. A janzenisták azonfelül ezt a kegyelmet igen szűkre szabták; véleményük szerint a nemkeresztények Krisztus kegyelmében sohasem részesülnek, és ezért minden tettük bűn. Több pápa elítélte a janzenisták túlzásait (DB 1001-1080; 1092-6; 1921-1321; 1351-1451; 1516-1524), de az erkölcsi szigorúságuk miatt tiszteletben álló janzenisták elvei még sokáig éreztették hatásukat egyes egyházi körökben. De az Isten irgalmas jóságához és egyetemes üdvözítő akaratához nem illő felfogásuk ma már teljesen a múlté.

Érdemes azonban megjegyeznünk, hogy szűkkeblű elveikre való üdvös ellenhatásként a 18. századtól kezdve egyre általánosabb lesz a hittudósok között az a vélemény, amely szerint a valamennyi ember üdvösségét akaró Isten az értelmét használni tudó minden egyes embernek valóban megad alkalmas időkben olyan kegyelmi indításokat amelyek *elegendők* ahhoz, hogy a megtérés és az üdvösség útjára léphessenek. Az Isten

atyai jóságát mindig hangoztató görög egyházatyák már régóta vallották ezt a felfogást. Példaként idézzük Aranyszájú Szent János egy beszédének részletét:

"« Az Ige megvilágít minden e világba jövő embert » (Jn 1,9). Ha vannak emberek, akik önként becsukják szemüket és nem akarják látni ennek a fénynek sugarait, nem a fény természetének hibájából maradnak sötétségben, hanem saját hibájukból, mert önként fosztják meg magukat ettől az adománytól. A kegyelem mindenkire kiáradt. Nem kerüli el sem a zsidót, sem a görögöt, sem a barbárt, sem a szittyát, hanem valamennyiüket ugyanúgy elismeri és azonos tisztelettel hívja. Aki nem akar részesedni ebben az adományban, az magára vessen, ha vak" (*In evangelium Joannis homiliae* 7,1).

Ágoston tekintélye miatt a nyugati egyházban sokáig szűkkeblűebben gondolkoztak az emberek a kegyelemről. Úgy vélték, hogy a kegyelem csak akkor kegyelem, ha nem mindenkinek, hanem csak egyeseknek jut. De, mint említettük, a 18. századtól kezdve mindinkább elterjedt az a felfogás, hogy a minden ember üdvösségét akaró jó Isten kegyelme által valóban minden embernek lehetővé teszi ezt az üdvösséget. Igaz marad persze az, hogy az isteni kegyelem senkit sem kényszerít a megtérésre. Szeretni ugyanis kényszerűségből nem lehet. De biztosak lehetünk abban, hogy nincs olyan ember, akit élete végéig ne hívogatna magához kegyelmével az Isten.

Egyes hittudósok még tovább mentek. Már a 17. században egy spanyol jezsuita, Martinez de *Ripalda* János (1594-1648) úgy vélekedett, hogy az Isten természetfölötti kegyelme minden embert életének minden pillanatában kíséri. Ezért a valóságban nem létezik soha olyan emberi tett, mely ne lenne egyben vagy az Isten kegyelmével való közreműködés, vagy pedig a kegyelmi hívás elutasítása. Ripaldának ez a véleménye hosszú

ideig nem talált követőkre, de napjainkban *Rahner* Károly újszerű magyarázata révén rohamosan elterjedt a katolikus hittudósok között.

9.6. *II. Vatikáni zsinat*

A II. Vatikáni zsinat nem adott ki külön okmányt a kegyelemtanról. Mégis joggal mondhatjuk, hogy az a felfogás, mely e zsinaton nyert kifejezést, új szakaszt nyit meg a kegyelemtan történetében. Ismertessük a zsinat legfontosabb ide vonatkozó tanítását:

1) Isten valamennyi tettének rúgója: Isten jósága és bölcsessége (DV 2; LG2; AG2). Az Isten akarata az, « hogy az embereknek a testté lett Ige, Krisztus által, a Szentlélekben, szabad útja legyen az Atyához és részesedjenek az isteni természetben (DV 2). « Az örök Atya bölcsességének és jóságának szabad és titokzatos elhatározásával megteremtette az egész világot, elhatározta, hogy az embereket az isteni életben való részesedésre emelje és az Ádámban elbukott emberiséget sem hagyta el, hanem a megváltó Krisztusra való tekintettel mindig az üdvösségre szolgáló segítséget nyújtott nekik » (LG 2).

Az Atyától küldött Fiúisten hozzánk jött és engedelmességével megváltott bennünket (LG 3). « A valóságos megtestesülés útját járta az Isten Fia, hogy az embert az isteni természet részesévé tegye. Életét adta váltságul sokakért, vagyis mindenkiért » (AG 3). « Maga az Isten Fia megtestesülése által valamiképpen minden egyes emberrel egyesült » (GS 22). « Minden ember hivatva van a Krisztussal való egységre. Ő a világ világossága, akitől származunk, aki által élünk, aki felé törekszünk » (LG 3). « Krisztus az Atya és szeretete titkának kinyilatkoztatása által az embernek tökéletesen megmutatta, hogy mi az ember, és kinyilvánította az ember fenséges

hivatását » (GS 22). Ezért Krisztus « az egész emberiség történelmének kulcsa, központja és célja » (GS 10).

Miután a Fiú befejezte földi művét és visszatért az Atyához, elküldetett hozzánk a Szentlélek, ki mintegy templomában lakozik az Egyházban és minden egyes hivő szívében (LG 4; AG 4). « Krisztus minden tanítványához elküldi a Szentlelket avégből, hogy a Lélek belülről mozgassa őket arra, hogy szeressék az Istent teljes szívükből, teljes lelkükből és minden erejükből, és szeressék egymást úgy, ahogy Krisztus szerette őket » (LG 40). Így lesz a Szentlélek által bensőleg újjászületett ember képes « a szeretet új parancsának teljesítésére » (GS 22). « A szeretet és műve (örökké) megmarad » (GS 39). « Krisztus életet adott nekünk, hogy a Fiúba oltott gyermekekként (*filii in Filio*) kiáltsuk a Szentlélekben: Abba, Atyánk! » (GS 22)

A zsinat fentebbi tanításából világosan kitűnik, hogy a *Szentháromság életében való részesedést* tekinti az isteni jóság remekművének és az ember egyetlen végső hivatásának. Maga a Fiú és a Szentlélek egyesül velünk, hogy az isteni természetben részesüljünk és az Atyához járulhassunk. Nem utólagos gondolata az Istennek ez a kegyelmi meghívás: a világ teremtésétől kezdve minden tette azt célozza, « hogy az egész világ teljessége Isten népévé, az Úr (Krisztus) testévé és a Szentlélek templomává váljék » (LG 17). Az isteni jóság művének központja: Krisztus. Őbenne jelenik meg az Atya szeretete; őbenne jelenik meg az Isten által szeretett ember csodálatos méltósága. Az ember oly fontos az Isten szemében, hogy Fiát adta üdvösségünkért (vö. II. János Pál « *Redemptor hominis* » kezdetű körlevelét, 10). Ugyanakkor hangoztatja a zsinat a Szentlélek befolyását az ember szellemi, erkölcsi életére. A Szentlélek mozdít arra, hogy Isten akaratát megismerjük és teljesítsük (LG 16), — hogy szeressünk, ahogy Krisztus szeretett.

2) A zsinat világosan tanítja Krisztus kegyelmének *egyetemességét.* Nemcsak a keresztények, hanem « minden jóakaratú ember szívében is láthatatlan módon működik a kegyelem. Minthogy ugyanis Krisztus mindenkiért halt meg és minthogy minden ember végső hivatása azonos, vagyis isteni hivatás, ezért azt kell tartanunk, hogy a Szentlélek mindenkinek megadja a lehetőséget arra, hogy, csak az Isten által ismert módon, részesedjék Krisztus húsvéti misztériumában » (GS 22). Ezért « azok, akik saját hibájukon kívül nem ismerik Krisztus evangéliumát és egyházát, de őszinte szívvel keresik az Istent, és törekszenek arra, hogy a kegyelem befolyása alatt kövessék a lelkiismeretükben felismert isteni akaratot, elérhetik az örök üdvösséget. Sőt, az isteni Gondviselés az üdvösség eléréséhez szükséges segítséget azoknak sem tagadja meg, akik saját hibájukon kívül még nem jutottak el az Isten kifejezett ismeretére, de az isteni kegyelem segítségével igyekeznek helyes életet élni » (LG 16). Minthogy « hit nélkül senki sem lehet kedves Istennek » (Zsid 11,6), az ilyen kegyelem műve az kell hogy legyen, hogy az embereket valamiképpen a hithez és a szeretethez vezesse (AG 7). Az ilyen hit sok esetben nem szabatos fogalmi tartalommal rendelkező hitvallás, hanem egy bizonyos alapbeállítottság.

Igen figyelemreméltó tény, hogy az isteni irgalomnak és kegyelemnek ilyen bőséges és egyetemes kiáradásáról szóló tanítás minden vita és ellenkezés nélkül nyert kifejezést a II. Vatikáni zsinaton. Az idő megérett arra, hogy ez a tanítás a katolikus hivők közkincsévé váljék. Idézzük II. János Pál pápának Ázsia népeihez intézett rádiószózatát:

« Bízunk abban, hogy amikor az ember lelke imában megnyílik az ismeretlen Isten felé, akkor meghallja annak a Léleknek visszhangját, mely, ismervén az em-

ber végességét és gyengeségét, maga imádkozik bennünk és értünk, szavakba nem önthető módon fejezve ki kérését. A bennünk és értünk imádkozó Szentlélek közbenjárása Krisztus megváltó misztériumának gyümölcse. Ez a megváltás mutatta meg a világnak az Atya mindenkit átölelő szeretetét » (1981. febr. 21).

Ezzel az akkorddal le is zárhatjuk a kegyelemtan történelmi kifejlődésének vázlatát. Könyvünk III. részében kíséreljük meg az isteni jóság és kegyelem értelmének mélyebb teológiai feltárását.

III. AZ ISTENI JÓSÁG ÉS KEGYELEM ÉRTELMÉNEK FELTÁRÁSA

10. « *Egy Lélek Krisztussal* »

10.1. *Egyesülés Krisztus által a Szentháromság életével*

VI. Pál pápa a II. Vatikáni zsinat második ülésszakának megnyitásán mondott beszédében ejtette ki a következő mélyértelmű szavakat:

> « Krisztus a mi kiinduló pontunk;
> Krisztus a mi útunk és vezérünk;
> Krisztus a mi reményünk és célunk.
> Mi Krisztustól jövünk;
> Krisztus által élünk;
> Krisztus felé megyünk. »
>
> (1963. szept. 29)

Fejtsük ki kissé bővebben a pápa által említett három pontot.

1) « Krisztustól jövünk »: Az Isten Fia, Krisztus értünk emberekért való megtestesülése, földi élete, halála, feltámadása és örök élete által kifejezi az Atyaisten irgalmas jóságát, elválaszthatatlanul egybekapcsolja Istent a világgal, és tökéletesen megvalósítja magában az Isten képmására teremtett embert. Ezért Krisztus

kiinduló pontja annak az ebbe a világba áradó isteni szeretetnek, amellyel az Atya úgy szeret bennünket, mint ahogy egyszülött Fiát szereti; kiinduló pontja annak az újjászületésnek, amellyel az emberek Krisztussal egyesülve Isten gyermekeivé válnak; kiindulópontja annak az örök életnek, amely nem más, mint a Fiút az Atyával egyesítő örök ismeretben, szeretetben, örömben és életben való részesedés. Mindazok, akik eljutnak az Atyához, Krisztustól jönnek: Krisztus az « Alfa » (Jel 22,13).

2) « Krisztus által élünk »: Krisztus a Szentlélek működése által megszületik, él és növekszik a hivő emberben és annyira egybeforr vele, hogy a hivők összessége mintegy « egy emberré » válik. Így lesz Krisztus az az élő út, melyen járunk és mely által élünk. Krisztus, a Fő, és mi, a tagok, egy közös életet élünk; a Szentlélek által együtt lélegzünk.

3) « Krisztus felé megyünk »: A feltámadott Krisztus tökéletesen kifejezi az embernek az Isten akarata szerinti formáját. Előttünk tért az Atyához, hogy ott « helyet készítsen » (Jn 14,2) nekünk és « mindenkit magához vonzzon » (Jn 12,32), mert az Isten benne akar egyesíteni mindent. Az ő léte a « mennyország », vagyis az Isten és az ember tökéletes egysége. Ezért reményünk és célunk Krisztus. Isten egész népe Krisztus felé megy: ő az « Ómega » (Jel 22,13).

Az üdvösség, amelyet Isten az embereknek szánt, és amelynek megvalósítása végett teremtette a világot, abban áll, hogy *a Szentháromság-Egy-Isten önmagát adja oda az általa teremtett világban levő sokaságnak, hogy azt eggyé tegye.* Mint ahogy az Istenben három személy van, de ez a három személy, minden megkülönböztetése ellenére is, egy Isten, és ez a hármas egység képezi Isten szeretet-életét és boldogságát, úgy a teremtett világban élő számtalan személy is arra van hivatva, hogy,

sokaságának megtartása mellett, a Szentlélek által a Fiúhoz hasonulva részesedjék az Atya és a Fiú szeretet-egység-életében és így boldogságában.

Az Isten benső életében, a Fiú és az Atya örök életközösségében való részesedés felülmúlja a teremtett világ minden erejét és képességét. Tehát az Isten csodálatos jóságából fakadó teljesen természetfölötti adomány. Azonban az egész teremtett világ azért létezik, hogy az emberben csúcsosodjék ki, kinek « benseje » (értelme, akarata, szíve) annyira tágas, hogy az Atyát, Fiút és Szentlelket befogadhatja lelkének vendégeként. Ebben az Istennel való közvetlen egységben leli meg a végtelen felé nyilt emberi személy legnagyobb és legmélyebb vágyának beteljesülését. Mert az ember nem más, mint vágy az Istenre, vagyis vágy az örök, személyes igaz, szép, végtelen Szeretettel való eggyéolvadásra. Senki teremtett természetén alapulva az isteni szeretet e csodájára jogot nem formálhat. Azért van csak részünk benne, mert az Isten jó. Jósága pedig még inkább kitűnik azáltal, hogy a Szentháromság nem egy ártatlan, tiszta világnak, hanem az isteni akaratnak ellenszegülő, bűnös világnak adja magát. A Szentháromság önátadása így tehát nemcsak a teremtményt isteníti meg, hanem a bűnösnek ad bűnbocsánatot, a száraz fát virágoztatja ki, a megkövesedett szívet lágyítja meg, a meggörbült akaratot egyenesíti ki, a szeretetlenség hidegétől megfagyott lélek jegét olvasztja meg, hogy önátadó hit és szeretet által igazi emberi életünk legyen.

A Szentháromság jósága e csodájának megvalósításához a Fiúisten emberré levése szükséges. *Nem lehetséges az ember megistenülése az Isten « megemberesülése » nélkül.* A megtestesülés nagy ténye révén Isten Fia, Jézus Krisztus és minden ember között szoros kapcsolat jött létre. Hogy ezt a kapcsolatot megérthessük, gondoljunk csak arra a sokféle kapcsolatra, mely az

anyagi világ testei között fennáll. Tudjuk például a fizikából, hogy minden testnek vonzóereje az egész világmindenség erőterére kihat és azt módosítja. Vonzóereje által minden test kapcsolatban áll minden testtel. Ha egy kislány leejti a babáját, megérzi és megremeg a sarkcsillag. Ugyanilyen szoros kapcsolat létezik az elektromos és mágneses mezők között is. Ha a valóság legalacsonyabb fokán, vagyis az anyagi létezők között ilyen szoros és egyetemes kapcsolatok állnak fenn, mennyivel inkább kell hogy befolyásoljon minden emberi létet az a tény, hogy a valóság legmagasabb és legreálisabb síkján, vagyis a világmindenség felé nyílt szellemmel rendelkező emberek síkján az Isten Fia egy közülünk való ember lett. Minden ember egy olyan emberi nem tagja, melyhez az Atyaisten Fia és Mária Fia, Jézus tartozik. Ez a Jézus valamennyi emberért élt és halt meg, és feltámadásától kezdve a Szentlélektől tökéletesen áthatott emberi természete is annyira megnyilt, hogy már sem tér, sem idő korlátjai nem akadályozzák abban, hogy minden emberrel — sőt minden teremtménnyel — tudatos érintkezésbe lépjen.

A kereszthalál és feltámadás révén beteljesedett megtestesülés által az Isten Fia és a Máriától született emberi természet között létrejött kapcsolat még csak kezdet. Ebből a kezdetből kiindulva válik lehetővé és érthetővé a *Szentlélek* szerepe. A Szentlélek az a szent « olaj », mely Jézust « Krisztussá », vagyis « fölkentté » teszi. A Jézus emberi szívébe árasztott Szentlélek Jézusban az Atya iránti, valamint az Atya által szeretett emberek iránti *szeretetre indító odahajlás* (*inclinatio impressa ad caritatem*) lesz és így forrása annak a szeretetnek, amely Jézus egész életét áthatja. Egyedül az emberré lett Isten Fia alkalmas arra, hogy így fogadja lelkébe a Szentlelket és így kapcsolódjék a Szentlélekben az Atyához.

De az Isten Fia azért lett emberré, azért halt meg és támadt fel, hogy Szentlelkében részesítse a *többi embert* is. Ez a Szentlélek mindig « Krisztus Lelke » marad. Vagyis, amint a Fiúistennek örökké megmaradó tulajdonsága az, hogy egy személy az ember Jézussal, úgy a Szentléleknek örökké megmaradó tulajdonsága az, hogy az ember Jézus szívének odahajlása a szeretetre. Jézus az emberekkel egyesülve ad nekik részesedést ebben a Szentlélekben és ezáltal egyre mélyebben és teljesebben egyesül velük.

10.2. *Az Úr lelke betölti a földet*

A krisztusi Szentléleknek ezt a működését *egyetemesnek* foghatjuk fel. Vagyis valamennyi ember életének minden pillanatában a Szentlélek hatása alatt áll. Igaz, hogy a Szentírás egyes szövegei azt a benyomást keltik, mintha a Szentlélek csak Jézus feltámadása után kezdene működni; de más szövegek azt mutatják, hogy az eljövendő Krisztusra való tekintettel, már a Jézus előtti időben is dolgozott a világban az Isten Lelke (vö. LG 4). Valószínűleg a Jézus előtti időkben a Szentlélek működése még nem volt teljes. Ezért is kellett az Ószövetség szentjeinek Krisztus feltámadásáig « várniok », míg részesülhettek az istengyermekség teljes kegyelmében, és a feltámadt Krisztussal együtt bemehettek a mennyek országába. Ez érthető is, hiszen a « mennyország » nem más, mint a Jézus halála és feltámadása által megvalósult tökéletes kapcsolat az Isten és az ember között. Feltámadása óta a Jó Pásztor minden pillanatban mindenütt keresi elveszett bárányait és vezeti hűséges nyáját. Így hát a körül a kérdés körül folyó teológiai viták, hogy az ember mire képes a krisztusi, természetfölötti kegyelem nélkül, elvontak és érdektelenek. Nem létezik olyan ember, akinek szívén minden pillanatban legalábbis ne kopogna a kegyelem.

De ezt a tényt, véleményünk szerint, nem volna helyes úgy értelmezni, mintha a Szentlélekben történő isteni önátadás mindig és mindenütt azonos, változatlan állapotot jelentene és így csak az emberen múlnék, hogy bármely pillanatban befogadja-e azt és megtér-e. A lelkiélet tapasztalatából tudjuk, hogy léteznek a « kegyelem órái ». Az Atya és a feltámadt Jézus működése személyes működés. Nem olyan, mint az öntudatlan és szabad akarattal nem rendelkező nap melege, amely mindig és mindenütt azonosan árad. Az Isten bölcs és jó, élő személy, és minden emberrel való viszonya teljesen személyes. Az ember szellemi létének mélyén történő isteni önátadás intenzitása változó. Van úgy, hogy olyan, mint a csendesen hunyorgó tűz a hamu alatt, és van úgy, hogy hirtelen hatalmas lángra lobban.

Az Istennek a Szentlélekben történő benső önátadása és a külső-belső tényezőkből táplálkozó ember szellemi élete szerves egységet alkot. Az Isten Gondviselésének vezetése alatt keletkező élmények, találkozások, emlékek, gondolatok, érzelmek, a Szentlélek által érintett emberi szellemben (értelemben, akaratban) különösen rezonálnak. Az ember úgy tapasztalja meg azokat, mint önátadó hitre és szeretetre való felhívást. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy minden ember mindig ilyen értelemben teszi magáévá ezeket a tapasztalatokat, és a hit és szeretet életformáját választja. Sok embernél sokáig tart az ellenkezés. Talán a Szentlélek működése az ilyeneknél csak abban nyilvánul meg, hogy valami elégedetlenséget éreznek önző életükkel, valami ürességet és szomorúságot tapasztalnak. Ha a hatalom hajhászása, pénzsóvárság, élvezetek habzsolása, gőg tetszelgése, szenvedélyek kiélése, erőszakoskodás és gyűlölet szabaddá engedése által sikerül még ezt az elégedetlenséget, ürességet és szomorúságot is elfojtaniok, akkor a legveszedelmesebb az állapotuk. De még az ilyen em-

bert sem hagyja magára az Isten jósága. Hiszen a Jó Pásztor a bűnösök keresője. Újra meg újra, külső események és a benső kegyelem együttműködése által igyekszik mámorukból felébreszteni őket.

10.3. *Krisztusi élet*

A krisztusi Szentlélek türelmes működése által rendesen fokozatosan, néha azonban egészen hirtelen, megvalósul emberi szívünk és Jézus szívének eggyéforrása. Az első kapcsolat: a *hit*. Senki az Isten kinyilatkoztatott szavát — Jézust, mint az Isten önkinyilatkoztatását — a hit lényegéhez szükséges teljes odaadással el nem tudja fogadni, ha nem véső dik lelkének mélyébe az Isten mint ősigazság. Csak ha ilyen isteni módon megnyílt füllel hallgatjuk az isteni szeretet evangéliumát, fog az bennünk úgy visszhangozni, hogy felismerjük benne a Lét gyökerének, a teremtő Istennek üzenetét, és vágyakozó, hálás örömmel magunkévá tesszük azt. Az ilyen hit az a gyökér, amelyből az Istennel egybefolyó egész életünk táplálkozik.

Sokszor megesik azonban az, hogy ez a hit még nem hatol le egészen az emberi személyiség központjáig. Az ember hisz már, de még nem szeret igazán. Azonban a Szentlélek nem nyugszik; és ezért, ha az ember akarata tanulékony és rugalmas, eljön az az áldott pillanat, amikor « kiárad szivünkbe az Isten szeretete a nekünk adott Szentlélek által » (Róm 5,5). Ezt a pillanatot nevezzük a *megigazulás* percének, az Isten gyermekeként való újjászületés pillanatának. Ettől kezdve Jézus és a Szentlélek már nemcsak az embernek felületesebb szellemi létrétegeivel egyesül, hanem személyiségének legmélyebb gyökerével. Az ilyen ember Jézus testének élő tagja és a Szentlélek temploma. Az ilyen megigazulás pillanatában történik az emberi szív legmélyén az a *vá-*

lasztás, mellyel az ember meghatározza *alapbeállítottságát* (*optio fundamentalis*).

Minden ember végeredményben vagy az Istenért él, vagy önmagáért. (Vagy az is megesik, hogy sem Istent, sem magát nem választja, hanem csak iránytalanul követi ösztöneit és indulatait, mint a széltől hajszolt száraz kóró.) « Istenért élni » annyi, mint a jóságot és a szeretetet feltétlen értéknek elfogadni és életünk feláldozása árán is követni. « Önmagáért élni » annyi, mint önmaga érdekeit feltétlen értéknek tartani, értük szemrebbenés nélkül feláldozni a jóságot és szeretetet, és mindennel szemben a birtoklás álláspontjára helyezkedni. Az alapbeállítottság választása az emberi személyiség legmélyén történik, ahová az önmegfigyelés szeme már alig tud behatolni. Ezért nincsen az embernek számtani bizonyossága alapbeállítottságának mibenlétéről. De saját életének folyásából joggal következtethet alapbeállítottságára, mint a gyümölcsből fájára.

Az alapbeállítottság átváltozása az önközponti önszeretetből az istenszeretetbe: a *megtérés*. Minthogy ez az alapbeállítottság nem más, mint az Isten iránti szeretet, úgy véljük, hogy az Isten gyermekévé való újjászületés pillanatában mindig megszületik bennünk ez a szeretet. Ha valaki csak úgynevezett « tökéletlen bánattal », vagyis még nem az istenszeretetből fakadó bánattal járul a keresztség vagy a bűnbánat szentségéhez, akkor e szentségek által közvetített Szentlélek kegyelme lendít rajta egyet, hogy felgyúljon a szeretet a szívében. Így teljesednek rajta János szavai: « Aki szeret, Istentől született és ismeri Istent. Aki nem szeret, nem ismeri Istent, mert Isten szeretet » (1Jn 4,7-8).

Átváltás a szeretet alapbeállítottságára tehát: megtérés. Ezzel szemben alapbeállítottságunk visszaváltoztatása az istenszeretetből az önközpontú önszeretetre: *halálos bűn*. A hagyomány « halálos »-nak nevezi az ilyen

bűnt, mert kioltja bennünk a Szentlélek jelenléte által fenntartott isteni életben való részesedést. Minthogy ugyanis a Szentlélek az istenszeretetre való odahajlásként vésődik személyünk mélyébe, azért az ilyen szeretet gyökeres elvetése megszünteti ezt a Szentlélekkel való kapcsolatot. Azonban a halálos bűnbe esett embert sem hagyja el az Isten jósága. Hiszen, ahogy Jézus tanította, az Isten a bűnösöket is szereti, keresi (Mt 5,45; Lk 6,36; Mt 18,4; vö. Róm 5,8). Ezért hívogatja őket az Isten továbbra is különböző események és kegyelmének benső indításai által, hogy újra megtérjenek és a bűn okozta halálból életre keljenek. Szépen mondja Péter 2. levele: « Az Úr türelemmel viseltetik irántatok, mert nem akarja, hogy valaki is elvesszen, hanem hogy mindenki bűnbánatot tartson » (2Pét 3,9).

Előfordul tehát, hogy egy az Isten gyermekévé vált ember súlyos bűn által elveszíti az istengyermekség kegyelmét, de azután a Szentlélek ösztönzésére újból megtér és ismét Isten gyermekévé válik. Azonban téves lenne ebből azt a következtetést levonni, hogy keresztény hívek számára szokásos dolog az, hogy életük folyamán számos ízben az egyik állapotból a másikba ide-oda változzanak. A keresztény életnek ilyen felfogása, amely a középkortól kezdve napjainkig eléggé elterjedt a katolikus hívek között, nem egyezik sem a Szentírás, sem a lélektan tanításával. Az újszövetségi Szentírás kétségkívül számol annak *lehetőségével*, hogy az Isten gyermekei súlyos bűn által elszakadnak Krisztustól és így letérnek az üdvösség útjáról (Jn 15,6; Róm 11,20-22; 1Kor 6,8-10; 9,27; Gal 5,19-21; Ef 5,5; Zsid 6,4-6), de az ilyen eseményt *kivételes* és megdöbbentő *szerencsétlenségnek* tekinti, amely egy Krisztusban újjászületett ember életében természetellenes jelenség (Róm 8,1-9.35-39; 1Jn 3,6; 5,18). Lélektanilag sem lehetséges, hogy az ember naponként, vagy hetenként változtassa

alapbeállítottságát. Az azonban az ember korlátoltsága és az emberi természet sokrétűsége miatt igen sokszor megtörténik, hogy az ember, bár nem veti el a szeretet alapbeállítottságát, olyan viselkedést mutat, amely nem egyezik alapbeállítottságával. Az ilyen viselkedést a hagyomány « bocsánatos bűn »-nek nevezi.

A Szentírás és szenthagyomány szerint ugyanis, bár az isteni szeretet teljes elvetése a keresztény életben kivételes tragédia, földi életében minden keresztény viselkedése számos esetben elmarad a krisztusi szeretet követelményei mögött. « Sokban vétünk mindnyájan » — írja Jakab apostol (Jak 3,2); és maga Jézus azt tanította híveinek, hogy mindennapi imádságukban kérjék az Atyától aznapi bűneik bocsánatát (Mt 6,11-12). A szentáldozásra készülő és ezért magukat Krisztus szeretetével egyesültnek tartó hívek, az ókortól kezdve napjainkig, minden mise elején megvallják, hogy « sokszor és sokat » vétkeztek « gondolattal, szóval, cselekedettel és mulasztással ». Az egyházatyák az ilyen vétkeket « könnyű vétkeknek », « mindennapi vétkeknek », valamint « bocsánatos vétkeknek » (*peccata venialia*) nevezték. Ez utóbbi elnevezés nem onnan ered, mintha csak az ilyen vétkek nyerhetnének bocsánatot, — hiszen nincs olyan bűn, melyet az irgalmas Isten a megtérő bűnösnek meg ne bocsátana —, hanem azért, mert bocsánatuk elnyerése végett nem vagyunk kötelesek a bűnbánat szentségéhez járulni, hanem más utakon, vagyis őszinte bánat, ima, jócselekedetek, buzgóbb szeretet stb. által is helyreállíthatjuk az ilyen bűnök által lelkünkben okozott kárt.

Az ilyen « bocsánatos bűnök » azért fordulnak elő az Isten gyermekeinek életében is, mert az ember testi-lelki dinamikus természete nagyon összetett, sokrétű valóság. Dinamikus személyiségünk legmélyén ott van az alapbeállítottság, mely gondolatainkban, szavainkban,

tetteinkben válik foghatóvá, de az ember tényleges gondolatai, szavai, tettei nem fakadnak mindig alapbeállítottságából. Az idegrendszer reakcióit, a személyiségünk felületesebb rétegeiből származó viselkedésmódokat alapbeállítottságunk csak fokozatosan hatja át. Idő kell a beéréshez. A beoltott, megnemesített gyümölcsfán is fel-feltűnik egy-egy vadhajtás. Hogy egy ember nem megfelelő viselkedése nem egy vad fa természetes ága, hanem egy nemes fa vadhajtása, az kitűnik abból, hogy az alapbeállítottsága szerint Krisztus szeretetével egyesült ember ezt a saját viselkedését szégyenli, bánja és bocsánatáért esedezik.

Isten, jóságos édesatyánk, számol az embereknek ezzel a gyengeségével és tökéletlenségével. A legjobban úgy érthetjük meg ezt, ha szemügyre vesszük egy családon belül a szülők és a gyermekek viszonyát, hiszen Jézus az Istent atyánknak és bennünket gyermekeinek nevez. A jó családon belül is előfordulnak összetűzések a gyermekek és szüleik között, és az éretlen fiatalok néha nagyon is bántóan viselkednek szüleikkel szemben. De a legtöbb esetben ez nem jelenti azt, hogy szívük mélyén elszakadtak volna szüleiktől. Kitűnik ez akkor, amikor a szülő megbetegszik, vagy baleset éri: ilyenkor sokszor a szüleinek legtöbb gondot okozó gyerek fut oda leggyorsabban szülőjének betegágyához és el nem szakadna onnan semmi kincsért. Teljesen különbözik az ilyen gyermek lelkiállapota az olyan gyermekétől, aki teljesen elfordult szüleitől, mit sem törődik velük és csak a maga önző útjait járja. Hasonlóképpen gondolhatjuk el az Isten és gyermekei viszonyát. Vannak tettek, szavak, gondolatok, mulasztások, amelyek oly gyökeresen ellenkeznek az isteni szeretettel, hogy aki azokra vetemedik, annak szíve elszakad az Istenétől. Minthogy az Isten iránti szeretet és az emberek iránti szeretet elválaszthatatlan, ezért az ember iránti szeretet gyöke-

res elvetése is ilyen szakadást eredményez. Másrészt vannak olyan tettek, szavak, gondolatok és mulasztások, melyek, bár nincsenek összhangban a megtért ember alapbeállítottságával, azt mégsem irtják ki az ember szívéből. Az ilyen hibák megtapasztalása és a miattuk érzett bánat vezeti el az embert az alázatosságra és így minden bűn gyökerének, az önző gőgnek elkerülésére. De ez csak akkor lesz így, ha az ember ezeket a « mindennapi » bűnöket tényleg megbánja és azoktól szabadulni igyekszik. Mert, ha természetesnek tartja azokat, akkor félő, hogy az Istenhez forduló alapbeállítottság szeretetlángja is egyre gyöngül és egy napon kialszik. Ezért mindennél fontosabb az, hogy az ember lehetőleg mindig és mindenben az Atya akaratát (Mt 6,10), Krisztus példáját (Jn 13,15) és a Szentlélek vezetését (Róm 8,14) kövesse. Így lesz nap mint nap, mindig mélyebben és teljesebben Isten gyermeke. Idézzük Origenésznek erre a kérdésre vonatkozó mélyértelmű szavát:

« Az igaz ember nemcsak egyszer születik Istentől. Állandóan Istentől születik. Minden jó tett végzésekor az Isten nemzi őt. Üdvözítőnk, Krisztus is folytonosan születik az Atyától. Hasonlóképpen téged is, ha az Isten gyermekévé való fogadás Lelkét bírod, folytonosan nemz az Isten Fiában. Minden tettben, minden gondolatban nemz téged az Isten. Ebben a születésben részesülsz és ezáltal leszel Krisztus Jézusban folytonosan nemzett gyermeke az Istennek » (*Commentarium in Jeremiam* 9,4).

11. *Bennünk lakik az Isten*

11.1. *Az önmagát nekünk adó Isten*

Az ilyen Krisztust követő élet alapdinamizmusa a *bennünk lakó Szentlélek*. A Szentírás számos kifejezéssel hangoztatja, hogy a hivő és szerető emberben a

Szentlélek lakik (1Kor 3,16), szívében Krisztus lakik (Ef 3,17), benne az Isten marad és ő az Istenben (1Jn 3,24; 4,15). A *minket szerető Szentháromságnak ez az önátadó bennünk-lakása és az ebből eredő és azt befogadó, hivő és szerető alapbeállítottságunk képezi a « megszentelő kegyelem » legfontosabb alkatelemét.* A hittudósok, főképp mióta a francia *Petau* Dénes (1583-1687) és a német *Scheeben* Mátyás József (1835-1888) a görög egyházatyák nyomán kimutatták, hogy magának az Istennek bennünk maradása a legfontosabb tényező a megszentelő kegyelemben, számos elméletet dolgoztak ki ennek az isteni « bennünk-lakás »-nak mélyebb magyarázatára.

Egyesek (Vazques Gábor, 1549-1604; Galtier Pál 1872-1967) azzal próbálták ezt a « bennünklakást » magyarázni, hogy a mindenütt jelenlevő Isten az emberben különös módon teremt (*tamquam causa efficiens*) egy maradandó kegyelmi tulajdonságot (*gratia habitualis*); mások (Szent Tamásról nevezett János 1589-1642; Gardeil Ambrus 1859-1931), Aquinói Szent Tamásnak egy gondolatát (*Summa theologica* I, qu. 43, art. 3) követve azzal magyarázták Isten különleges jelenlétét, hogy a kegyelem által megvilágosított ember új és természetfölötti módon ismeri és szereti az Istent; mások (de la Taille Móric 1872-1933) az Isten örök színelátásakor történt egyesülést tették magyarázatuk kiindulópontjává: ez az egyesülés ugyanis abban áll, hogy maga az Isten végtelen lényege lesz bensőleg eggyé az ember értelmének valóságával (*tamquam causa quasi-formalis*) és így teszi képessé az embert Isten közvetlen megismerésére; minthogy pedig a megszentelő kegyelem által adott élet már ennek az örök életnek a kezdete, ezért — bár értelmünk még nem egyesült közvetlenül az Isten lényegével — az Istennek lényege már most eggyé lett (*tamquam causa quasi-formalis*) lelkünk lényegével;

ismét mások (Rahner Károly, 1904-) az Isten önátadásával magyarázzák az Isten bennünk-lakását: az Istennek legnagyszerűbb és legbámulatosabb képessége az, hogy önmagát képes odaadni az általa teremtett világnak. Mint Igazság adja önmagát a Fiú megtestesülése által, mint Szeretet adja önmagát a Szentlélek küldetése által. Már a Szentháromság örök élete is: önátadás. De az Isten irgalmas jóságában szabadon úgy döntött, hogy az az örök önátadás, mellyel Fiát szüli, legyen egyben az isteni lét önátadása az ember Jézusnak (ki ezáltal az igaz Isten tökéletes és végleges kinyilatkoztatója lesz); az az örök önátadás pedig, mellyel az Atya és a Fiú együtt « lehelik » a Szentlelket, egyben az az önátadás legyen, mellyel Isten mint szeretet Krisztusnak, a Főnek és egész « testének », vagyis a vele egyesült embereknek adja magát.

Ezeknek a hittudósoknak a nyomán a következőképpen gondolhatjuk el az Isten bennünk-lakását: *a Szentlélek, mint a Jézus szívével egyesült « Fiú Lelke », önmaga válik szellemi, dinamikus személyiségünk legmélyén a szeretetre indító odahajlássá* (*inclinatio impressa ad caritatem, tamquam causa formalis*), amely képessé tesz arra, hogy az Isten irgalmában hivő gyermeki szeretettel ragaszkodjunk az Atyához és az Atyának Krisztusban megnyilvánult szeretetével egyesülve szeressünk mindent, amit az Atya szeret. Ez az az egyesülés, mely most is és mennyei örök életünkben is ugyanaz marad és erősebb, mint a halál.

Az ember *szellemisége* teszi lehetővé az Istennel való ilyen közvetlen egységet anélkül, hogy panteista módon egybekeveredné az isteni és emberi természet. Ugyanis, amint azt már Aquinói Szent Tamás is éleslátóan kifejtette, a szellemi ismeret és akarat által megvalósuló életben az ismeret és akarat előfeltétele egy létegység az ember szellemi képességei és a megisme-

rendő, szeretendő valóság között. A szellem csodálatos képessége az, hogy az ilyen valóságos létegység nem jelent létkeveredést, hanem, ellenkezőleg, a teljes egységben megvalósuló tökéletes megkülönböztetést. « Az egység megkülönböztet (*l'union différencie*) » — hangoztatja Teilhard de Chardin Péter (1881-1955). Áll ez a Szentháromság személyeinek tökéletes egységére és megkülönböztetésére, az Isten és az ember kegyelmi egységére és megkülönböztetésére, valamint az ismeret és szeretet által egybekapcsolt emberek egységére és megkülönböztetésére is. A szeretet létmódja az ilyen « többek egysége ». Az ember a legmélyebb értelemben azért az « Isten képmására » alkotott teremtmény, mert — Isten kezdeményezésének jóvoltából — ilyen szeretetre képes. Ezért mondtuk, hogy a Szentlélek, amikor szeretetre indító odahajlásként egyesül velünk, az ember személyiségének és természetének legmélyebb gyökerével válik eggyé.

Az Isten bennünk-lakásáról való ilyen felfogás jobban megérteti velünk a *három isteni Személy* sajátos szerepét a kegyelem világában. A Szentháromság *teremtő* működése (*tamquam causa efficiens*) az Atya, Fiú és Szentlélek *közös* tevékenysége. Az Atya a Fiú által a Szentlélekben alkot, tart fenn a létben és gyarapít minden létezőt. De amikor maga az Isten önmagát megnyitva és átadva *egyesül* a befogadására képesnek alkotott teremtménnyel, az emberrel (*tamquam causa quasi-formalis*), akkor ez az egyesülés a Szentháromság minden egyes *személyének sajátosságában való részesülés.* Sem az Atya, sem a Szentlélek, hanem *csak* a Fiú lett emberré, vagyis egyesült személyileg (*unio hypostatica*) Jézus emberi természetével: az ember-Jézus személyes léte részesülés abban az Atyától született és az Atyához forduló viszonyban (*relatio*), mely a második isteni személy, a Fiú Isten-létét képezi. Hasonlóképpen, amikor

a *Szentlélek, mint* az Atya és Fiú közös és kölcsönös *szeretete* az ember-Jézus szívét és ő általa a mi szívünket eltölti, a *Szentlélek* egyesül az emberi személyiség szellemi, dinamikus (ismerő és akaró) képességének gyökerével és válik bennünk a *szeretetre* való odahajlássá. Az Atyától születik örökké a Fiú, az Atyától és Fiútól származik örökké a Szentlélek. Ez az önátadó szeretetközösség az Isten élete. Jézus jóvoltából a Fiúnak ez a születése és a Szentléleknek ez a származása, valamint az Atyához való visszatérése mibennünk is folytatódik. Így vonzódik bele az ember az isteni szeretet áramlásába; így részesedünk már most, és majd az égben örökké, a Szentháromság életében. Erről szól Jézus imájának zárószava az utolsó vacsorán: « Atyám! A szeretet, mellyel szeretsz, legyen bennünk, s én is legyek bennük » (Jn 17,26).

A Szentháromsággal való élet nem magányos élet. Ezért a keresztény ember soha sincs magára hagyatva, soha sincs egyedül. Vele van a Szentlélek, aki örökké bennünk « van » és bennünk « marad » (Jn 14,16-17); vele van Jézus, aki köztünk marad « mindennap, a világ végéig » (Mt 28,20); és ezért ő is mondhatja Jézussal: « Nem vagyok egyedül, mert az Atya velem van » (Jn 16,32). Az ilyen élet természetes megnyilvánulása az *imádság.*

11.2. *Imádság*

Jézus mindig imádkozott: nemcsak hosszú éjszakákat töltött a hegyekben imádságba merülve (Lk 6,12), nemcsak hajnalok hajnalán kelt fel, hogy egy csendes helyen imádkozzék Atyjához (Mk 1,35), hanem valamennyi gondolata, minden szava, minden tette, egész élete át volt szőve imádsággal (Lk 3,21-22; 9,16.18; Mk 7,34; Jn 11,41 stb.). Csupa hála (Mt 11,25), bizalmas kérés (Jn 17; Mk 14,36-39; Lk 23,34), gyermeki

panasz (Mk 15,34), az Atya iránti teljes önátadás (Lk 23,46), az Atya akaratába való belesimulás, szüntelen « Igen, Atyám » (Mt 11,26): ez volt Jézus imádsága.

Ezért tanította Jézus szeretett tanítványait is arra, hogy « szüntelenül » imádkozzanak (Lk 18,1). Nem azért, hogy jámborságukat fitogtassák, nem is azért, hogy a maguk akaratát rá kényszerítsék az Istenre, hanem azért, mert Atyjukat hálásan szerető gyermekek sehol sem érzik olyan jól magukat, mint az Atyával való bizalmas társalgásban (Mt 6,5-13).

A feltámadott Jézus nekünk adja Szentlelkét, hogy Jézussal együtt mi is imádjuk az Atyát « Lélekben és Igazságban » (Jn 4,23). Így a keresztények közös és egyéni imája nem más, mint *Jézus imájának folytatódása.* A Szentlélek bennünk imát támaszt, imává válik (Róm 8,15.26). Ez az ima, úgy mint Jézusé, hála, köszönet, igent-mondás és gyermeki kérés.

Jézus azt ígéri, hogy állhatatos kérő imánk meghallgatásra talál (Mk 11,23; Lk 11,5-13; 18,1-8; Jn 14,13; 16,23 stb.). Ez az imameghallgatás talán nem abban fog állni, hogy megkapjuk éppen azt, amit kértünk. Jézus maga sem nyerte el imájával azt, hogy Atyja elvegye tőle a szenvedés kelyhét (Mk 14,36). Mégis éppen Jézusnak erről az imájáról mondja a Szentírás: « Földi életében hangosan kiáltozva, könnyek között imádkozott s könyörgött ahhoz, aki meg tudta menteni a haláltól, és hódolatáért *meghallgatásra talált* » (Zsid 6,7). A « meghallgatás » nem abban állt, hogy ne kelljen elszenvednie a kereszthalált, hanem abban, hogy halála után feltámasztotta az Atya.

Így van ez a mi esetünkben is. Van úgy, hogy buzgó imánk ellenére sem nyerjük el azt, amit kértünk. De imánk soha kárba nem vesz. Más formában meghallgatásra talál. Ugyanis « a mennyei Atya megadja a Szentlelket azoknak, akik kérik tőle » (Lk 11,13). A

jó Isten legnagyobb ajándéka ez a Lélek. Általa leszünk mi is jó emberek, most és mindörökké.

Az Atya iránti, Krisztus iránti folytonos imával átszőtt élet (Ef 5,19-20; Kol 3,16-17) nem rideg kötelesség-teljesítés, mégkevésbbé számítgató jutalom-lesés, de még nem is puszta erkölcsi önnevelés, hanem az Isten *tetszésének* hálás keresése. Az ilyen ember magáévá teheti Jézus szavát: « Mindig azt teszem, ami Atyám tetszésére van » (Jn 8,29). Számára az Isten akaratának teljesítése nem teher, hanem kiváltság és öröm.

11.3. *Létünk átformálása*

Fentebb említettük, hogy a Szentlélek bennünk-lakása és az abból eredő és azt befogadó hivő-szerető alapbeállítottság a « megszentelő kegyelem » leglényegesebb eleme. Vannak neves hittudósok (Fransen Péter, Alfaro János stb.), akik ebben a kettős elemben látják a megszentelő kegyelem egész lényegét. Mi azonban úgy véljük, hogy figyelembe kell vennünk azt a *tartós módosulást* is, melyet az ember szellemi természetében okoz ez a kettős valóság. Az alapbeállítottság ugyanis nem csak egy pillanatnyi választás, mely nyomtalanul eltűnik és a múlté lesz, hanem egy olyan tett, mellyel az ember saját maradandó szellemi valóságát építi. Az istenszeretetet alapbeállítottsága révén az ember más emberré lett, mint amilyen volt, és ez a megváltozott szellemi valósága minden további magatartását befolyásolja.

Egy ilyen maradandó változást az Isten tartós bennünk-lakásának megmagyarázása végett is el kell ismernünk. Amint csak akkor « Teremtő » az Isten, ha léteznek teremtmények, kik az Isten teremtő akaratának következményei, úgy csak akkor « bennünk-lakó » az Isten, ha lelkünkben egy oly maradandó módosulás jön létre, amely az isteni önátadás és bennünk-lakás következménye. Aquinói Szent Tamás, sok más teológussal

együtt, ezt a módosulást « *gratia habitualis* »-nak nevezi és találóan mondja róla: « Az Isten jelenléte okozza bennünk a kegyelmet (értsd: gratia habitualis-t), mint ahogy a nap jelenléte okozza a levegőben a fényt » (*Summa theologica*, III. qu. 7, art. 13). Nem tartjuk szükségesnek, hogy megkülönböztessük az emberi lélek lényegét módosító *gratia habitualis*-t és az akaratát módosító természetfölötti szeretet-erényt (*virtus infusa caritatis*). Az ember lényege: képesség a szeretetre. Ennek gyökerénél történik a Szentlélek önátadása, annak befogadása, és így születik a Szentháromság-Istennel való közösség állapota. Találóan fejezi ki ezt az állapotot dr. Előd István « *Katolikus Dogmatiká* »-jában (Budapest, 1978): « Az Isten mintegy kölcsönadja szemét, hogy azon keresztül is lássunk, és szívét, hogy azon keresztül is szeressünk » (418. old.).

Az ilyen beállítottságú ember lesz képes másokkal békében élni, másokat elismerni és tisztelni, az Isten akaratával ellenkező igazságtalanság, hazugság, erőszak stb. ellen bátran, de irgalmas szeretettel küzdeni, az igazságot mindennél többre becsülni, az imádságot életszükségletnek érezni, minden baj és veszedelem közepette is lelke mélyén egy csendes béke mosolyát őrizni. Élete ilyen, mert tudja és hiszi, hogy mindennél erősebb a szeretet.

Itt térhetünk ki arra kérdésre, hogy miképpen részesülnek a krisztusi kegyelemben a kis *gyermekek*, és általában az olyan emberek, akik nem képesek értelmi és akarati tevékenységre. Az egyház ősi szokása, mely kis gyermekeket is a keresztség szentséghez bocsát, bizonyítja azt, hogy ők is részesülhetnek Krisztus kegyelmében. A hittudósok hosszú ideig nem jutottak egyöntetű véleményre az ilyen kis gyermekek kegyelmi állapotának felfogására nézve (vö. DB 410; 483). Azonban a 16. századtól kezdve az a felfogás, amely szerint

Isten a kisdedek lelkébe is a keresztség által természetfölötti erényeket önt, általánossá vált. Az *Isten szeretete mindig megelőzi* az ember válaszát. Ezért nem csoda, hogy ezeknek a gyermekeknek lelkébe is beárad a Szentlélek és létrehozza azt a módosulást, melyről fentebb szólottunk. Igaz, az ilyen gyermekek még nem képesek arra, hogy tudatos hittel és szeretettel befogadják ezt az isteni látogatást, de amikor elérnek értelmük használatára, ez a már bennük lakó Lélek ösztönzi őket arra, hogy személyes hittel és szeretettel fogadják be az Isten országát. Éppen ezért rendelkezik úgy az Egyház, hogy csak olyan gyermekeket kereszteljenek meg, akiknek keresztény nevelése biztosítva van. Az értelmével rendelkező ember és a kis gyermek Istentől való újjászületése között tehát csak az a különbség, hogy míg az előbbieknél a krisztusi Szentléleknek lelkükbe áradása és az azt befogadó hivő szeretet ugyanabban a pillanatban történik, kis gyermekeknél e két eseményt néhány esztendő választja el egymástól. A gyermekkorában megkeresztelt embernél is csak akkor lesz a megszentelő kegyelem valóban személyes kincs, ha ösztönzésére a hit, remény és szeretet által megvalósuló Krisztus-követésre adja magát.

Térjünk ki röviden még egy másik kérdésre. Említettük már hogy a Szentléleknek személyiségünk dinamikus központját betöltő és ott egy új alapbeállítottságot támasztó döntő eljövetelén kívül, vannak a Szentléleknek egyéb látogatásai is, melyek személyiségünknek még nem a központját, hanem csak annak egyes szintjeit érintik. Úgy véljük, hogy ezeket a látogatásokat a Szentlélek bennünk-lakásáról való fentebbi magyarázathoz hasonlóan lehet felfogni, azzal a különbséggel, hogy a Szentlélek és az ember közötti egység ilyenkor nem a személyiség legmélyebb pontján valósul meg. Az isteni Gondviselés szerint az emberi életben előforduló ese-

mények, a bennünk felmerülő gondolatok stb. az ilyen szentlelki önátadástól érintett ember szellemi képességeiben különös módon visszhangoznak és arra ösztönzik az embert, hogy mindennapi életében kövesse a Krisztus életének példája által mutatott utat. Isten személyes irgalmas szeretete irányítja ezt az egész folyamatot, bölcs és türelmes akarata szerint, az ember javára. Véleményünk szerint ebben áll az a valóság, melyet a hittudósok « *segítő kegyelem* »-nek mondanak. Az ilyen « kegyelmek » a legváltozatosabb formában kísérik minden ember életét, mind megtérése előtt, mind azután. A megtérés előtt azonban, minthogy alapbeállítottságunkkal még nem vertünk gyökeret az istenszeretetben, az ilyen kegyelmek egymagukban nem elégségesek ahhoz, hogy erőt adjanak a súlyos bűnök tartós kerüléséhez. Az ilyen kegyelmek benső dinamikájukból kifolyólag arra irányulnak, hogy az embert elvezessék az irgalmas Istennel és annak Krisztusban megnyilvánult jóságával való találkozásra. Az ilyen találkozásból születik az élő hit, a megigazulás, az immár bennünk lakó Szentlélekkel való egyesülés. Ettől kezdve azután a lelkünk mélyén lakozó és működő Szentlélek és a szeretett mesterünkként, példaképünkként, urunkként és megváltónkként velünk szemben álló Krisztus indítanak, mintegy kívülről és belülről, közösen arra, hogy életünkben kiformálódjék az igazi ember, Jézus Krisztus képe.

12. *Hithirdetés, szentségek és a Szentlélek fuvallata*

Vizsgáljuk meg a következőkben azt az igen fontos kérdést, hogy miképpen függ össze az egyes ember lelkét belülről mozgató Szentlélek működése Krisztus evangéliumának hallásával és a szentségek vételével.

12.1. « *A hit hallásból fakad* »

Az evangélium hirdetése mindig kegyelmi esemény. Maga a feltámadt Krisztus szól ma is hozzánk a Szent-

lélek ihletése alapján megfogalmazott Szentírás és a Krisztus küldetésében járó tanítványok élő szava és példája által. Az értünk meghalt és feltámadt Krisztus hív, hogy higgyünk és bízzunk benne és kövessük őt az élethez vezető szeretet útján. Az evangéliummal való találkozást mindig kíséri a Szentlélek ereje, aki mint Krisztustól jövő és bennünket Krisztushoz hajtó lehelet arra indít, hogy a mi szívünk is « lángol »-jon, mint az emmauszi tanítványoké, amikor Krisztus beszélt nekik az úton (Lk 24,32). Szépen fejezi ki az evangélium hirdetésének és Isten benső látogatásának ezt az összefüggését Nagy Szent Gergely pápa († 604): « Akkor jön az Úr lelkünk otthonába, amikor előtte járnak a hithirdetés szavai » (*Homiliae in Evangelia*, 17). Ugyanígy írt már Szent Pál is: « A hit hallásból fakad, a hallás pedig Krisztus tanításából » (Róm 10,17).

12.2. *A szentségek kegyelemközvetítő szerepe*

A kegyelmet közvetítő krisztusi szó csúcspontját a szentségekben éri el. Itt működik a legközvetlenebbül a feltámadt Krisztus és közvetíti nekünk Szentlelkét, hogy az élő hitre vezessen, megtisztítson és Krisztus szeretetével mind mélyebben egyesítsen. A szentségek nem gépiesen érik el eredményüket, hanem azáltal, hogy az azokban részesülők hitét, reményét és szeretét egyre jobban elmélyítik. A szentségek vétele által Krisztussal és az Atyaisten szeretetével való találkozás élménye, és az általuk közvetített benső kegyelem, együtt ösztökélnek bennünket arra, hogy mélyebben higgyünk, erősebben reméljünk, jobban szeressünk. Az ilyen buzgóbb hit, remény és szeretet által mélyül el és válik szorosabbá a bennünk lakó Szentlélekkel való egység. Az Istennel való ilyen egység elmélyülése az a valóság, melyet *a megszentelő kegyelem gyarapodásának* szoktak nevezni.

A szentségek közül kiemelkedik minden szentség

központja, az Oltáriszentség. Minthogy minden szentmisét az Egyház az egész emberiség üdvösségéért végzi, ezért hatása egyetemes. Nincs olyan kegyelem, mely ne állna kapcsolatban a nap nap után az Egyházban folytatódó krisztusi áldozat megújításával. Ezért mondhatjuk azt, hogy minden kegyelem « szentségi kegyelem », legalábbis olyan értelemben, hogy a miseáldozat által közvetített kegyelem, valamint olyan értelemben is, hogy — öntudattalanul talán, de valóságosan — az eukarisztikus lakomában való részvétel és Krisztusnak ott megnyilvánuló szeretetével való találkozás felé ösztönzi az embereket.

12.3. *A Szentlélek szele ott fúj, ahol akar*

Ilyen értelemben az evangélium hirdetésének és a szentségeknek döntő szerepük van az embereknek az Isten jóságával való személyes találkozásában. Azonban azt is el kell ismernünk, amit Jézus a Szentléleknek szélhez hasonló működéséről mondott: « A szél ott fúj, ahol akar » (Jn 3,8). Minthogy Isten minden ember üdvösségét akarja (1Tim 2,4) és mivel nem minden embernek van arra lehetősége, hogy személyes és számára jelentős kapcsolatba jusson a krisztusi evangéliummal és szentségekkel, azt kell tartanunk, hogy a Szentlélek más alkalmakkor és más módokon is közeledik az emberek szívéhez, hogy megnyissa azt a hit és szeretet számára. A II. Vatikáni zsinat egyfelől hangoztatja, hogy a Szentléleknek ez a működése minden ember számára lehetővé teszi a természetfölötti üdvösséget; másfelől azonban azt is hozzáfűzi, hogy a Szentléleknek e működési módja « csak az Isten előtt ismeretes » (GS 22). Így hát a hittudósnak sincs módja arra, hogy a Szentléleknek erről a működéséről részletes magyarázatot adjon. Annyit biztosra vehetünk, hogy az evangéliumot még nem ismerő emberek is azáltal

jutnak kapcsolatba az Istennel, hogy egy bizonyos hit és szeretet ébred szívükben, és annak követésére adják magukat. Ebben a « hit »-ben talán még az Isten fogalma sem világos. Mondhatnánk talán úgy, hogy ez a « hit » bízó elfogadása annak, hogy életünknek értelme van, hogy minden lét alapja valami nagy Irgalom és Szeretet, és hogy az ember alaphivatása nem az erőszakosság, nem is a szenvedélyek, kívánságok kiélésére törekvő önzés, sem pedig az álomvilágba menekülés, hanem *az önzetlen és tevékeny szeretet.* Az ilyen meggyőződésből születik a szeretet, mint korlátlan megnyílás, befogadás, jóság, önátadás.

Az ember számára a legtöbb esetben egy *másik emberrel való találkozás* alkalom arra, hogy megvalósuljon benne ez a Szentlélek által ihletett alapbeállítottság. A másik ember kérő szeme, védtelen arca, testi-lelki sebei, könnyei, vagy pedig irántunk való önzetlen szeretete lesz alkalom arra, hogy meghallja az ember a minden jóság gyökerét képező isteni jóság hangját. Ilyen találkozások lehetőségében bízva imádkozik az egyház « *minden* emberért », tudván, hogy « ez jó és kedves üdvözítő Istenünk szemében, aki azt akarja, hogy *minden* ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére. Hiszen egy az Isten és egy a közvetítő Isten és ember között: az ember Krisztus Jézus, aki váltságul adta magát *mindenkiért* » (1Tim 2,1-6). Az ebben a rövid szövegben háromszor is előforduló « minden » szó a legjobb bizonyíték arra, hogy mennyire valóságosan dolgozik az Isten azért, hogy az életre vezesse valamennyi gyermekét.

Egyesek ebből a II. Vatikáni zsinat által is hangoztatott felfogásból azt a téves következtetést vonták le, hogy a kereszténynek *hithirdető*, térítő munkája, a misszionáriusok feladata stb. immár feleslegessé vált. Ez a következtetés teljesen alaptalan. Először is tény az,

hogy bár Isten kegyelme mindenütt működik, ezt a kegyelmet sokan elutasítják. Ha minden ember elfogadná a bennünket krisztusi szeretetre hívó kegyelmet, nem olyan lenne a világ, mint amilyen. Tehát nagyon is szükség van arra, hogy az embereket — kereszténye-ket és nem-kereszténye-ket egyaránt — élő hitre és megtérésre hívjuk. Az ilyen hívás ugyanis a kegyelemmel való új találkozást közvetíti számukra. Számtalan esetben ismétlődött már meg a történelemben a bibliai Zakeus kalandja: ez a lelkiismeretlen pénzsóvár kizsákmányoló valami nyugtalanságtól hajszolva, talán csak kíváncsiságból, látni akarta Jézust; de Jézus ránéz, megszólítja, házába tér. Zakeus számára ez volt a kegyelem és megtérés órája. Milyen soha nem tapasztalt, boldogság tölthette el ekkor szívét, és milyen öröm volt ez a megtérés Jézusnak is. Kiérezzük ezt Jézus meghatott szavából: « Ma üdvösség köszöntött erre a házra » (Lk 19,1-10).

De olyankor is, amikor egy ember, anélkül hogy ezt kifejezetten tudná, már a hit és a szeretet útját járja, nagyon fontos az, hogy megismertessük vele azt, kinek jóvoltából él, tudassuk vele azt, hogy az Isten Fia úgy szereti őt, hogy érte meghalt és feltámadt, és így képessé tegyük arra, hogy örömest csatlakozzék ahhoz a családhoz, amely hálás szívvel üli meg Jézus emléklakomáját. A Szentírásban talán annak a jó etiópiai udvari tisztnek az esete példa erre, aki már Jeruzsálembe járt imádkozni és buzgón olvasta Izajás próféta könyvét. Kérésére Fülöp Jézust hirdeti neki. Az udvari tiszt mindjárt felismeri üdvözítőjét, megkeresztelkedik, és « boldogan folytatja útját » (Csel 8,26-39). Hogy az ilyen boldogság milyen nagy, arról a nem-keresztény országokban dolgozó misszionáriusok tudnának sokat mondani.

Az isteni kegyelem általános kiáradásáról való fel-

fogás nemcsak, hogy nem akadályozza a hithirdető munkát, hanem, ellenkezőleg, bátorságot ad hozzá. Hogyan is mernénk napjainkban egy idegen földrészen, egészen más kultúrában felnőtt emberek között a Názáreti Jézust hirdetni, ha nem tudnánk, hogy a szívük mélyén működő Szentlélek már e felé a Jézus felé vonzza őket.

Az Isten egyetemes üdvözítő akaratával kapcsolatban még egy kérdésről kell megemlékeznünk, amely különleges nehézséget okoz. Ez a *keresztség nélkül elhunyt kis gyermekek* sorsának kérdése. Kétségtelen, hogy az egyház tanítása szerint az értelmüket még használni nem tudó kis gyermekek számára az egyetlen biztos út az örök élet felé a keresztség. De mi lesz azzal a számtalan gyermekkel, akik ebben a kegyelemben nem részesülnek? A középkortól kezdve elterjedt az a felfogás, amely szerint az ilyen gyermekek ugyan nem jutnak az Isten boldogító színelátására, de az Isten jóvoltából elérnek egy természetes örök boldogságot (*limbus puerorum*). Manapság sok hittudós kételkedik egy ilyen « természetes örök boldogság » létezésében, és inkább azt kutatja, hogy miképpen volna lehetséges az ilyen kis gyermekek számára is a « mennyországba jutás », vagyis az örök természetfeletti boldogság elérése. Egyesek (például Boros László) úgy vélekednek, hogy a kis gyermek is halálának pillanatában Jézussal találkozik és így képes lesz arra, hogy személyes elhatározással a hitet és szeretetet válassza. Mások (például J. H. Nicolas, *Les profondeurs de la grâce*, Paris, 1969, 498-503. old.) úgy vélekednek, hogy amint a betlehemi kisdedeket a Jézusért szenvedett vértanú-halál vitte a mennyországba, úgy minden korán elhaló kisgyermek számára, kikben nincsen semmi személyes ellenszegülés az Isten akaratával szemben, maga a halál jelenti a Jézus halálával való egybeforradást és így Isten kegyelméből utat nyit a Krisztus feltámadásával egyesült örök élet felé.

Erről az egész kérdésről az Isten nem adott nekünk kinyilatkoztatást. Ezért az említett elgondolások csak sejtések, melyek semmiképpen sem jogosítanak fel bennünket arra, hogy elhanyagoljuk a gyermekek megkeresztelését. A legokosabb az, ha arra szorítkozunk, hogy a magunk szűk felfogásával ne szabjunk korlátokat az Isten működésének. Bízzuk ezeknek a kisdedeknek sorsát Krisztus irgalmára. Jézus, ki oly szeretettel engedte magához és mondotta a mennyország örököseinek a gyermekeket (Mt 19,13-15), biztosan őnekik is jó gondját viseli.

13. *Isten az üdvösségre szán*

Az Isten egyetemes üdvözítő akaratával kapcsolatban meg kell emlékeznünk az üdvösségre való *előrendelés* (*praedestinatio*) kérdéséről. Erről a kérdésről rendkívül sok vita folyt a latin eredetű nyugati teológia történetében, mégpedig kevés eredménnyel. Kétségtelen, hogy a Szentírásban fontos szerepet játszik az « előrerendelés » fogalma. Isten öröktől fogva akarja üdvösségünket. Azonban, amint azt a szentírás-tudósok kimutatták, a Szentírásban ez az előrerendelés nem egyes emberekre, hanem az egyház *közösségére* vonatkozik. Isten örök irgalmas akarata és bölcs vezetése miatt bizonyos, hogy az örök életben Krisztust megváltott híveinek serege fogja körülvenni. De az ilyen « előrerendelés » nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy az egyház tagjai közül egyesek elhagyják hitüket és így letérnek az üdvösségre vezető útról. Az Ószövetség szava, amely szerint az Isten az embert « kiszolgáltatta saját (emberi) döntése hatalmának » (Sir 15,14-17), az Újszövetségben is érvényes: Isten kegyelme nem szünteti meg a kegyelemnek is ellenszegülni képes ember szabadságát (Mt 11,21-22; 23,37; Csel 7,51; Róm 1,

16.21; Jn 5,40; 15,22-25; Jel 3,20). Amikor Pál leveleiben az üdvösségre való előrerendelésről szól, szintén az ilyen közösségi, az egyéni csőd lehetőségét tagadó, előrendelést érti rajta (Ef 1,3-14; Róm 8,28-30; 9-11).

Az egyes meghatározott embereket személyes szabad választásukat megelőzően öröktől fogva üdvösségre előrendelő, feltétlenül hatásos isteni döntésről szóló tanítást elsőnek Szent Ágoston dolgozta ki (*De dono perseverantiae*, 14,35, stb.). Az ilyen tanítással együtt jár az a veszély, hogy azt képzeljük, hogy az Isten az üdvösségre előre nem rendelt embereket az örök kárhozatra rendeli. Az ilyen képzelet többször is felbukkant a történelemben (például Gottschalk 803-867/9 és Kálvin 1509-1564, *Institutiones* 3, c. 21, n. 5 így vélekedtek), a katolikus egyház azonban a « kettős előrerendelés », vagyis üdvösségre *és* kárhozatra való előrerendelés fogalmát, mint Isten jóságával össze nem egyeztethető felfogást, elvetette (DB 200; 827). A katolikus hittudósok ezért mindig igyekeztek a kárhozatra való előrerendelés gondolatát távol tartani, de egyben, Ágoston hatása alatt, szinte valamennyi nyugati teológus valamilyen formában magáévá tette az egyes meghatározott embereknek az üdvösségre való feltétlenül **hathatós előre**rendeléséről szóló tanítást. Ennek a két követelménynek az összeegyeztetése rendkívül nagy nehézségeket okozott.

Nem boncolgathatjuk itt részletesen ezt az egész problémakört, mely az örökkévalóság és idő, az isteni lét és teremtett lét, az isteni ismeret-akarat és az emberi ismeret-akarat viszonyára vonatkozó nehéz bölcseleti kérdésekkel terhes. Csak azt szeretnénk itt hangsúlyozni, hogy a görög egyházatyák és az azokat követő keleti keresztény hagyomány ezt az egész kérdéskört másképpen fogja fel. Idézzük csupán Damaszkuszi Szent János († 749) szavait, aki a görög egyházatyák szemléletmódját szabatos rövidséggel foglalja össze.

« Tudnunk kell, hogy az Isten előzetes akaratával azt kívánja, hogy mindenki üdvözüljön és országába jusson. Ugyanis nem azért teremtett minket, hogy büntessen, hanem hogy jóságában részesüljünk. Mert az Isten jó. De ugyanakkor Isten büntetni akarja a bűnösöket. Mert az Isten igazságos. Isten első akaratát « előzetes akarat »-nak valamint az Isten tetszésének nevezzük. Ennek az akaratnak az oka Isten. A büntetni akaró utóbbi akaratot « utólagos akarat »-nak valamint megtűrésnek nevezzük. Ennek az isteni akaratnak az oka mi vagyunk.

Tetteink közül a jó tetteket Isten « előzetes akarattal » akarja és tetszését leli bennük. Azonban a bűnös, gonosz tetteket Isten sem « előzetes » sem « utólagos akarattal » nem akarja, csak megtűri, hogy a mi szabad akaratunkkal elkövessük azokat. » (*De fide orthodoxa* 1,29)

« Tudnod kell, hogy az Isten mindent előre ismer, de nem mindent rendel el előre. A tőlünk eredő tetteket előre tudja, de nem rendeli el előre. Ugyanis az Isten gonosz tetteinket nem akarja, és erényes tetteket sem akar erővel létrehozni bennünk. » (*De fide orthodoxa*, 2,30).

A görög egyházatyáknak ebből a felfogásából ma is sokat tanulhatunk, főképpen, ha Anzelm (1033-1109) és Aquinói Szent Tamás nyomán hozzátesszük, hogy az Isten « előre-ismerése », « nem egy jövőre vonatkozó előre-ismeret, hanem a minden idővel egyidejű örök Istennek a jelenre vonatkozó ismerete » (Anzelm, PL 158, c. 353). Ezen az isteni ismereten alapuló irgalmas bölcseséggel vezet az Isten úgy bennünket, hogy — szabad akaratunk teljes tiszteletben tartásával — megnyissa számunkra az utat a szeretet és így az élet felé.

Krisztus küldetésével és feltámadásával megvalósult az ember-Jézusnak az örök életre való előrerendelése:

ő az a Fő, ki imádkozik értünk és magához vonzza testének tagjait, hogy mi is ott legyünk vele, ahol ő van és lássuk dicsőségét, melyben részesült, mivel az Atya szerette őt, már « a világ teremtése előtt » (Jn 17,24). Minden keresztény bízvást remélheti, hogy Jézusnak ez az imádsága benne is teljesül. Ezért, bár nem szabad magát elbíznia, békével és örömmel várhatja az Úr Jézus eljövetelét és a vele való találkozást.

Fontos számunkra az is, hogy ne csak a magunk számára reménykedjünk. Ha Jézus példájára igazán szeretjük egymást, igazán egymás javát akarjuk, akkor mindenki számára remélni fogjuk a legnagyobb jót, az Istennel egyesült örök életet. Ebből a reményből ne zárjunk ki senkit. Egyfelől nincs jogunk azt állítani, hogy senki végérvényesen el nem utasítja az Isten jóságát és így saját boldogságát, de másfelől jól tesszük, ha reményünket és imánkat az Isten kinyilatkoztatott akaratához szabjuk, mely szerint az Isten « azt akarja, hogy *minden* ember üdvözüljön » (1Tim 2,4). Legyünk Isten szeretetének tanúi. Reménykedjünk magunkért és mindenkiért. A többit pedig bízzuk Isten irgalmára.

14. *Emberi értékek és krisztusi élet*

Az Istennel való örök találkozás felé vezeti Krisztus tanítványait a bennük működő Szentlélek kegyelmének dinamizmusa. Ez a kegyelmi ajándék *egyben hivatás* arra, hogy e világban Isten irgalmas szeretetének legyünk képviselői. Isten « az életnek barátja » (Bölcs 11,26). Ezért az élet és minden képességének kiteljesedése, az ismeret növekedése, az akarat megerősödése, az érzelmek elmélyítése és kifinomulása, a személyiség beérése, a szabadság terének kiszélesedése, az élőlények, főképp az emberek közötti egység és harmónia megvalósítása az Isten akarata. Az Isten az emberre bízta, hogy « ki-

fejlessze a teremtés művét » (GS 34). A természet és az ember közötti összhang ápolása, igazságosabb, emberibb, testvériesebb társadalom megvalósítása az Isten által ránk bízott feladat. Az Isten akaratát követő ember küzdeni fog minden ellen, ami az életet kioltja, vagy csökkenti, ami betegséget, halált, viszályt, gyűlöletet, bűnt okoz a világban és akadályozza azt, hogy több legyen a lét, szebb legyen az élet, nagyobb legyen az egység. A kiteljesedett ember személyiségéhez szükséges, hogy (1) el legyen látva anyagilag: legyen élelme, lakása, testi biztonsága; (2) értelmét szabadon használhassa: kutathassa a természet és az élet titkait, kérdéseket tehessen fel és feleleteket kereshessen; (3) maga döntsön lelkiismerete szerint értékítéleteiben; (4) higgyen Istenben, dicsérje és szeresse őt. Az Isten akaratát teljesíteni kívánó ember, magában is, másokban is, ezeknek az értékeknek a kifejlesztésén fog fáradozni.

Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a negyedik helyen felsorolt érték birtoklása nélkül az előző három nem elégíti ki az embert, sőt félő, hogy ha *csak* azok megszerzésére törekszik, látóköre leszűkül és egyoldalúvá lesz. A hit, remény és szeretet által képezett alapbeállítottság adja meg a helyes irányt és energiát, amely minden emberi érték ápolására vezet. Ezért az igazi keresztény egyben valódi humanista és lelkesen vesz részt egy boldog emberi társadalom felépítésének munkájában. Sőt éppen a hite adja meg neki azt a bizonyosságot, hogy az ilyen fáradozás nem hiábavaló. Idézzük a II. Vatikáni zsinatnak erre vonatkozó jelentős szavait:

« Nem szabad, hogy az új földre való várakozás gyengítse az ennek a földnek kimüvelésére való törekvést, ellenkezőleg, sarkallnia kell azt. E földön növekszik az emberiség új családjának az a közössége, mely az eljövendő világnak vázlatos képét már felmutatni képes... Ugyanis az emberi méltóságnak, testvéri közös-

ségnek és a szabadságnak javait, természetünknek és munkálkodásunknak ezeket a jó gyümölcseit, melyeket az Úr Lelkének segítségével és az ő parancsa szerint e földön terjesztettünk, később újra meg fogjuk találni, minden szennytől mentesen, fényesen és átformáltan, akkor amikor Krisztus átadja az Atyának az örök országot » (GS 39).

Az Isten örök életével egyesült embert tehát az emberi értékek ápolására való vágy és az azok örökkévalóságába vetett hit élteti.

De ugyanakkor a krisztusi életben való részesedés tudata minden evilági kincstől való *szabadságot* is ad az embernek. Megtörténik az, hogy betegség, halál, természeti szerencsétlenségek, társadalmi bajok, nemzetközi viszályok stb. megakadályozzák az embert abban, hogy bizonyos emberi értékeket önmagában kiműveljen, vagy másokban ápoljon. A vértanúság a legjobb példa erre. A vértanú ugyanis, aki hitének megvallása miatt életét áldozza, ezzel gyökeresen elveszti a módját annak is, hogy emberi értékek további ápolásával a maga, vagy mások életét gazdagítsa. De ez számára nem igazi veszteség. Ugyanis a Krisztus és a Szentlélek által az Isten örök életében való részesedés éppúgy végtelenül felülmúl minden evilági értéket, mint ahogy maga az Isten végtelenül felülmúlja a világot. Ezért igaz Aquinói Szent Tamás megdöbbentő szava: « Egyetlen ember által kapott kegyelem többet ér, mint az egész világmindenség teremtett értékei együttvéve » (*Summa theologica*, I. II. qu. 113, art. 9). Ezért, ha Krisztus a miénk, megfoszthatnak mindentől: nem vesztettünk semmit. Ilyenkor valósul meg Jézus szava: « Aki meg akarja menteni életét, elveszti. Aki elveszti értem és az evangéliumért, az megmenti életét » (Mk 8,35-36).

Minthogy ilyen dialektikus viszonyban van a kegyelem a természettel, azért szokott az Isten egyes embe-

reket különösen meghívni arra, hogy bizonyos természetes értékek *feláldozásával* tegyenek *tanúságot* az Isten, önmaguk és a világ előtt, hogy az Istennel egyesült élet, a szeretet élete mindennél többet ér, mindent felülmúl. Ez az értelme például a szerzetesi hivatásnak. Ilyenkor azonban mindig fontos az, hogy az áldozatvállalásban ne saját erőnkben bizakodva előzzük meg Isten hívását, hanem alázatosan és engedelmesen *kövessük* azt. Ha így teszünk, akkor leszünk képesek arra, hogy ne csak türelmesen, hanem örömmel hordozzuk Krisztus keresztjét.

15. *Útban hazafelé*

A krisztusi élet olyan, mint egy a tenger felé törekvő patak. A tengerből született forrás vize nem nyugszik addig, míg a tengerhez vissza nem ér. A Szentlélek maga az a Krisztus szívéből fakadó és bennünk csörgedező « élő víz », mely mind jobban átitatja egész lényünket és sodrásába vonzza. Amikor ennek a sodrásnak engedve lelkesebben és teljesebben éljük hitünket és szeretetünket, akkor mélyül el bennünk az Istennel és szeretetével való személyes egyesülés. Ezt a folyamatot szokták a « megszentelő kegyelem gyarapodásának » nevezni, de talán helyesebb, ha az Istennel való mélyebb és teljesebb egység megvalósulásának mondjuk. Ha növekszik szeretetünk intenzitása, akkor mélyül ez az egység, ha pedig csökken ez az intenzitás, akkor az Istennel való egységünk is sekélyesebbé válik.

Az Isten örökkévalósága felé törtető patak folyása egészen az időben való létünk végéig, vagyis halálunkig tart. Amilyen mély lett bennünk folyása, annyira mélységesen sodor bele a halálon túl ránk váró Isten örök életének csendes tengerébe. Ezt az Isten életével való örök egybefolyást a Szentírás és szenthagyomány a ben-

nünk lakó Szentlélek által vezetett tetteink révén *megérdemelt « jutalomnak »* mondja, de sohasem szabad elfelejtenünk, hogy ez a « jutalom » azért lesz a miénk, mert Isten teljesen ingyenes kegyelmével hozzánk küldte Fiát, aki keresztje és feltámadása által megváltotta a világot, megbocsátotta bűneinket, belénk árasztotta a Szentlelket és így képessé tett arra, hogy feléje haladjunk. Jól mondja Ágoston: « Senkinek sem adhatna az Igazságos Bíró győzelmi koronát, ha az Irgalmas Atya nem adományozta volna előbb kegyelmét » (*De gratia et libero arbitrio* 6,14).

A Krisztus által ígért jutalomra való vágyakozás nem válik önzéssé, mert a jutalom, amelyet Istentől várunk, maga az Isten. Az igazi szeretet egyesülésre vágyik. Ha igazán szeretjük az Istent, kívánjuk társaságát és dicsőségét. Az Isten dicsősége pedig az « élő ember » (Iréneusz), vagyis az isteni jóság túláradásából örök életet merítő ember. Isten dicsősége abban áll, hogy az Isten, mint minden jóság forrása, életében és boldogságában részesíti teremtményeit. Így az Isten dicsőségét kívánó ember azt is kívánni fogja, hogy mások is, meg ő maga is, örökké részesüljön Isten életében és örömében.

Az « érdem » és « jutalom » a jogi fogalomkörből vett szavak; kifejezik ugyanazt a valóságot, melyet a személyek közötti viszony világából vett fogalommal egy barátság elmélyülésének, a szerves életből vett fogalommal pedig egy élőlény életműködése által megvalósuló növekedésnek és erősödésnek nevezhetünk. A belénk oltott krisztusi élet életmegnyilvánulásai a tevékeny hit, remény és szeretet. Az ilyen életmegnyilvánulások erősödése és elmélyülése, a hűséges Isten által megadott következményként, az Istennel való egyesülés elmélyítéséhez vezet. Ennek a növekedési folyamatnak a végállomása: Isten fiainak az Istennel egyesült örök

élete a mennyei hazában. Amint Ágoston mondja oly szépen « *Isten országá* »-nak záró mondatában:

« Ott szabadok leszünk és látjuk (az Istent),
látjuk és szeretjük,
szeretjük és dicsérjük.
Ez lesz a vég, vég nélkül. »

Tegyük még hozzá, hogy bár jogos a fentebbi értelemben mennyei jutalomra vágyakozni, mégsem ez a vágyakozás képezi a Szentlélek által vezetett ember életének végső rúgóját. A végső indíték ugyanis a *tiszta szeretet.* Szeretjük a jó Istent, mert Istent szeretni jó. Az ilyen szeretet örök. Ezáltal éri el a jó Isten kegyelmének bőségében a világ teremtésének célját: « Isten kegyelmi ajándéka az örök élet, Jézus Krisztusban, a mi Urunkban » (Róm 6,23).

16. *Isten kegyelmének remekműve, Mária*

Szemlélődéseink befejezéseképen vessünk egy pillantást Máriára. Ugyanis az ő életéből olvashatjuk ki legjobban, hogy mit tesz az Isten jósága és kegyelme az emberben. Mária, a tőle születendő Jézusra való tekintettel, létének első pillanatától kezdve « kegyelmet talált Istennél » (Lk 1,30). A Szeplőtelen Fogantatás csodája mindennél jobban mutatja, hogy mindig és mindenben Istené a kezdeményezés: ő az, aki Mária minden tettét megelőzően « előbb szeretett » (1Jn 4,19).

De erre a mindent megelőző isteni hívásra Mária egész lényével válaszol. Ez a válasz pedig — Máriánál is, a mi esetünkben is — odaadó, engedelmes hit. « Az Úr szolgálója vagyok, teljesedjenek hát be rajtam szavaid » (Lk 1,37-38) — mondja Mária. « Boldog, aki hitt » (Lk 1,45) — dicséri Erzsébet Máriát. Ezzel a hit-

tel kapcsolódik Mária az Atyához, kinek « irgalma nemzedékre az istenfélőkkel marad » (Lk 1,50); ezzel a hittel követi Fiát egészen a Golgotáig.

Így élt Mária, mint az Atyaisten szeretett lánya, a megváltó Jézus hűséges édesanyja és a Szentlélek szűzi mátkája. Ez az élet a hit, jóság, öröm és szomorúság, szeretet és imádság élete volt. Ott volt Mária Jézus tanítványai között, amikor kilenc napon át « mindnyájan egy szívvel, egy lélekkel állhatatosan imádkoztak » (Csel 1,14) és végre eltöltötte mindnyájukat új tüzével a Szentlélek. Mária élete, úgy mint Jézusé, az imádság élete volt: mindig és mindenütt e szó buggyant ki ajkán: « Lelkem magasztalja az Urat, és szívem ujjong megváltó Istenemben » (Lk 1,46-47). Ebből az imádságból élve járta végig Mária földi életének útját és jutott el végül a Jézus feltámadásában és az Isten örök életében való részesedésre. Ennek a Jézus által mindnyájunknak ajándékozott édesanyának (Jn 19,26-27) örökké élő és értünk imádkozó szíve marad számunkra az a tükör, melyből hálás szívvel kiolvashatjuk a Jézus által kinyilvánított nagy igazságot:

« Az Isten jó és irgalma örökké való. »

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés . . . 5
Válogatott irodalom 17

I. *Élményvilágunkban felcsillanó jelek* . 23

1. A szépség üzenete . 23
2. A jóság íze . . . 26
3. A remény csillaga . 29

II. *A Szentírás örömhíre* . . 31

4. « Eljegyezlek jósággal » (Óz 2,21) . 31
   4.1. Teremtés 31
   4.2. Áldás 32
   4.3. Szövetség és irgalom . . . 33
   4.4. Új szövetség 36
   4.5. Béke 37
5. « Atyátok irgalmas » (Lk 6,36) . 39
   5.1. Az Atya szíve 39
   5.2. Az Atya gyermekeinek új élete . 41
   5.3. Az új szövetség megvalósítása . 43
6. « Jézus Krisztusban » (Róm 8,39) . . . 44
   6.1. Pál alapgondolata 45
   6.2. A bűn hatalmából való szabadulás . . . 46
   6.3. Krisztussal, a Szentlélekkel és az Atyaistennel való új viszony 48
   6.4. Hit, keresztség és szeretet 50
   6.5. A Krisztus szerinti élet 53
   6.6. Hála és öröm 56

7. « Élet » (Jn 17,3) . 57
7.1. János alapgondolata 58
7.2. Bűneink lemosása 59
7.3. Az Atya és a Fiú egységében való részesedés . 59
7.4. Hinni, újjászületni, Krisztust enni, szeretni . 60
7.5. Bennünk az örök élet 61
7.6. A szentírás tanításának összefoglalása . . . 62

III. *Történelmi kifejlődés* 63

8. « Szeretni tisztán, megistenülés » — Az ókori egyházatyák gondolatvilága — 63
8.1. Krisztus örömhíre az ókori világban . 63
8.2. Megistenülés 69
8.3. Az Isten szeretete bennünk . . 73

9. « Ha ismernéd Isten ajándékát... » . . 76
9.1. A kegyelemtan történetének problémája . 76
9.2. Ágoston és Pelágiusz 77
9.3. Középkori kegyelemtan . . . 80
9.4. Protestantizmus és trentói zsinat . 85
9.5. További viták a kegyelemtanról . 90
9.6. II. Vatikáni zsinat 94

III. *Az isteni jóság és kegyelem értelmének feltárása* . 97

10. « Egy Lélek Krisztussal » 97
10.1. Egyesülés Krisztus által a Szentháromság életével 97
10.2 Az Úr Lelke betölti a földet . . . 101
10.3. Krisztusi élet 103

11. Bennünk lakik az Isten 108
11.1. Az önmagát nekünk adó Isten . . 108
11.2. Imádság 112
11.3. Létünk átformálása 114

12. Hithirdetés, szentségek és a Szentlélek fuvallata . 117
12.1. « A hit hallásból fakad » 117
12.2. A szentségek kegyelemközvetítő szerepe . 118
12.3. A Szentlélek szele ott fúj, ahol akar . . 119
13. Isten az üdvösségre szán 123
14. Emberi értékek és krisztusi élet . . 126
15. Útban hazafelé 129
16. Isten kegyelmének remekműve, Mária . . 131

TEOLÓGIAI KISKÖNYVTÁR

Szerkesztőbizottság:

Alszeghy Zoltán (Róma) - Nagy Ferenc (Hamilton) -
Szabó Ferenc (Róma) - Weissmahr Béla (München)

I. BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

1. Alszeghy Zoltán SJ, Bevezetés a teológiába
2. Weissmahr Béla SJ, Bevezetés az ismeretelméletbe
3. Hardy Gilbert O.Cist., Vallásbölcseleti bevezetés
4. Horváth Tibor SJ, A kinyilatkoztatás teológiája
5. Horváth Tibor SJ, A kinyilatkoztatás kritikája
6. Farkasfalvy Dénes O.Cist., Bevezetés a szentírástudományba
7. Szabó Ferenc SJ, Mai teológusok 1 (H. de Lubac-Y. Congar)
8. Szabó Ferenc SJ, Mai teológusok 2 (Karl Rahner)

II. ÜDVÖSSÉGÜNK ISTENE

1. Weissmahr Béla SJ, Isten léte és mivolta
2. Mehrle Tamás OP, Egy az Isten
3. Nemeshegyi Péter SJ, A Szentháromság
4-5. Kereszty Rókus O.Cist., Krisztus
6. Alszeghy Zoltán SJ, A kezdetek teológiája

III. ISTEN NÉPE: AZ EGYHÁZ

1. Gánóczy Sándor, Az Egyház
2. Mihályi Gilbert O.Praem., Az Egyház liturgikus élete
3. Őrsy László SJ, Egyházjog és teológia
4. Babos István SJ, Szentségek - keresztség, bérmálás
5. Nemeshegyi Péter SJ, Az Eukarisztia

6. Alszeghy Zoltán SJ, A gyónás
7. Babos István SJ, A betegek kenete
8. Nemeshegyi Péter SJ, Isten népének szolgái
9. Alszeghy Zoltán SJ, A házasság
10. Békés Gellért OSB, Ökumenizmus

IV. ISTEN MŰVE: EMBER ÉS VILÁG

1. Nemesszeghy Ervin SJ, Az anyagi világ
2. Benkő Antal SJ, Bevezetés a valláslélektanba
3. Szentmártoni Mihály SJ, A személyi érettség felé
4. Juhász László SJ, Bölcseleti embertan
5. Nemeshegyi Péter SJ, Jó az Isten
6. Varga Andor SJ, Az erkölcsi élet alapjai
7. Varga Andor SJ, Élet és erkölcs
8. Farkasfalvy Dénes O. Cist., A lelki élet teológiája
9. Alszeghy Zoltán SJ, Az ember jövője

TKK/KIEGÉSZÍTŐ FÜZETEK

1. Alszeghy Z. és mások, Kereszténység és közösség

AZ EDDIG MEGJELENT FÜZETEK SZERZŐI

ALSZEGHY ZOLTÁN, jezsuita, teológiaprofesszor a Pápai Gergely Egyetemen: I/1 *Bevezetés a teológiába*; II/6 *A kezdetek teológiája*; III/7 *A gyónás*; IV/9 *Az ember jövője.*

R.P. Zoltán Alszeghy
Piazza della Pilotta, 4.
I - 00187 Roma
Italia

BABOS ISTVÁN, jezsuita, teológiaprofesszor a Fordham Egyetemen: III/5 *A szentségek általában, keresztség és bérmálás*; III/8 *A betegek kenete.*

Rev. Stephen Babos
Fordham University
Bronx, N.Y. 10458
U.S.A.

BÉKÉS GELLÉRT, bencés, teológiaprofesszor a Pápai Szent Anzelm Egyetemen: III/11 *Ökemenizmus.*

R.P. Gerardo Békés
Piazza Cavalieri di Malta, 5
I - 00153 Roma
Italia

BENKŐ ANTAL, jezsuita, pszichológus és lelkiségi író: IV/a *Bevezetés a vallástlélektanba.*

R.P. Antal Benkő
Kaufmanngasse 2.
A-9010 Klangenfurt
Austria

FARKASFALVY DÉNES, cisztercita, teológus és matematikus, egyetemi tanár és középiskolai igazgató: I/6 *Bevezetés a szentírástudományba*; IV/8 *A lelki élet teológiája.*

HARDY GILBERT, cisztercita, a bölcseleti tanszék vezetője a dallasi katolikus egyetemen: I/3 *Vallásbölcseleti bevezetés.*

KERESZTY RÓKUS, cisztercita, teológiaprofesszor a dallasi katolikus egyetemen: II/4-5 *Krisztus.*

A három ciszterci atya címe:

Route 2, Box 1
Irving, Texas 75062
U.S.A.

GÁNÓCZY SÁNDOR, tanszékvezető dogmatikatanár a Würzburgi Egyetemen: III/1 *Az Egyház.*

Prof. Dr. A. Gánóczy
Simon-Brue-Strasse 11b
D-8700 Würzburg

HORVÁTH TIBOR, jezsuita, professzor a Torontói Teológiai Főiskolán: I/4 *A kinyilatkoztatás teológiája*; I/5 *A kinyilatkoztatás kritikája.*

Rev. Tibor Horváth
Regis College
15 St. Mary Street
Toronto, Ont. M4Y 2R5
Canada

JUHÁSZ LÁSZLÓ, jezsuita, filozófiaprofesszor a buffalói Canisius College-ban: IV/3 *Bölcseleti embertan.*

Rev. Ladislas F. Juhasz
2001 Main St.
Buffalo, N.Y. 14208
U.S.A.

MEHRLE TAMÁS, domonkos, teológiaprofesszor a Fribourg-i Katolikus Egyetemen: II/2 *Egy az Isten.*

R.P. Thomas Mehrle
Place Georges Python 1.
CH - 1700 Fribourg
Svájc — Suisse

MIHÁLYI GILBERT, premontrei, a magyarok lelkipásztora Chicagóban: III/3 *Az Egyház liturgikus élete.*

Rev. Gilbert Mihalyi
2015 W. Augusta Blvd.
Chicago, Illinois 60622
U.S.A.

NEMESHEGYI PÉTER, jezsuita, a Sophia Egyetem teológiai karának dékánja és professzora: II/3 *A Szentháromság*; III/6 *Az Eukarisztia*; III/9 *Isten népének szolgái*; IV/5 *Jó az Isten.*

Rev. Peter Nemeshegyi
2-191 Sekimachi, Nerima-ku
Tokyo (177)
Japan

ŐRSY LÁSZLÓ, jezsuita, kánonjogprofesszor az Amerikai Katolikus Egyetemen: III/4 *Egyházjog és teológia.*

Rev. Ladislas Őrsy
Catholic University, Curley Hall, Box 63
Washington, D.C. 20064
U.S.A.

SZABÓ FERENC, jezsuita, a Vatikáni Rádió magyar osztályának vezetője: I/7 *Mai teológusok 1*; I/8 *Mai teológusok 2.*

R.P. Ferenc Szabó
Via dei Penitenzieri, 20
I - 00193 Roma
Italia

SZENTMÁRTONI MIHÁLY, jezsuita, pszichológus: IV/2b *A személyi érettség felé.*

R.P. Mihály Szentmártoni
Palmotičeva 33
Yu - 41001 Zagreb. p.p. 699
Jugoslavia

VARGA ANDOR, jezsuita, filozófiaprofesszor a Fordham Egyetemen: IV/6a *Az erkölcsi élet alapjai*; IV/6b *Élet és erkölcs.*

Rev. Andrew C. Varga
Fordham University
Bronx, N.Y. 10458
U.S.A.

WEISSMAHR BÉLA, filozófiaprofesszor a jezsuiták müncheni bölcseleti fakultásán: I/2 *Bevezetés az ismeretelméletbe*; II/1 *Isten léte és mivolta.*

R.P. Bela Weissmahr
D-8000 München 22
Kaulbachstrasse 31a

A Teológia Kiskönyvtár a következő
címen rendelhető meg:

Ritz S. - Szabó F.
Via della Pilotta, 25
I-00187 ROMA

Nemeshegyi P., *Jó az Isten* (TKK)

Hibaigazítás:

Oldal:	sor:	helytelen:	helyesen:
26	21	Beszélhetnék	Beszélhetnénk
	22	élményükről	élményünkről
39	5	megigazultakké	megigazultakká
43	11	a jó (Szent) lelket	a Szentlelket
61	31-32	egymást, bennünk...	egymást. *Ha szeretjük egymást*, bennünk
71	8	végtelen élet	végtelen életet
73	11	emberek	embernek
	utolsó előtti	és « parancsolat	és « a parancsolat
76	27	megértett	megérett
91	28	Az károsan	Az is károsan
101	21	mőködése	működése
124	3	lehetőségét tagadó	lehetőségét *nem* tagadó

NEMESHEGYI PÉTER SJ

Budapesten született 1923. január 27-én. Államtudományi doktorátust szerzett a budapesti egyetemen, majd 1944-ben belépett a Jézus Társaságba. 1952-ben szentelték pappá. 1956-ban teológiai doktorátust szerzett a római Gergely Egyetemen. Disszertációja *La Paternité de Dieu chez Origène* címen jelent meg (Paris 1960). 1956-tól kezdve mint teológiatanár működik a tókiói Sophia Egyetemen. 1963-tól 1969-ig, valamint 1973-tól 1977 ig az Egyetem teológiai karának dékánja, 1964-től 1974-ig pedig a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagja volt. Szerkesztője a *Katorikku Kenkyu* című tudományos folyóiratnak és igazgatója az Egyetem « Keresztény Kultúra Intézeté »-nek. Számos könyve jelent meg japánul és magyarul dogmatikai, katekétikai témákról. *Mi a kereszténység?* című könyvecskéje négy nyelven jelent meg nagy példányszámban.